כֹּל נָשִׂיא בָהֶם: ג וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה
מִמִּדְבַּר פָּארָן עַל־פִּי יְהוָה כֻּלָּם אֲנָשִׁים
רָאשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה: ד וְאֵלֶּה
שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן
זַכּוּר: ה לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן שָׁפָט בֶּן־חוֹרִי:
ו לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה: ז לְמַטֵּה
יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף: ח לְמַטֵּה אֶפְרַיִם
הוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן: ט לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי בֶן־
רָפוּא: י לְמַטֵּה זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי:
יא לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶן־
סוּסִי: יב לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל בֶּן־גְּמַלִּי:
יג לְמַטֵּה אָשֵׁר סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל:
יד לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶּן־וָפְסִי:
טו לְמַטֵּה גָד גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי: טז אֵלֶּה
שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה

לְשִׁבְטָא דַאֲבָהָתוּהִי תִּשְׁלְחוּן כֹּל
רַבָּא דִּבְהוֹן: ג וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה
מִמַּדְבְּרָא דְפָארָן עַל מֵימְרָא דְיְיָ
כֻּלְּהוֹן גְּבָרִין רֵישֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל
אִנּוּן: ד וְאִלֵּין שְׁמָהָתְהוֹן לְשִׁבְטָא
דִּרְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בַּר זַבּוּר:
ה לְשִׁבְטָא דְשִׁמְעוֹן שָׁפָט בַּר
חוֹרִי: ו לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה כָּלֵב בַּר
יְפֻנֶּה: ז לְשִׁבְטָא דְיִשָּׂשכָר יִגְאָל
בַּר יוֹסֵף: ח לְשִׁבְטָא דְאֶפְרַיִם
הוֹשֵׁעַ בַּר נוּן: ט לְשִׁבְטָא דְבִנְיָמִן
פַּלְטִי בַּר רָפוּא: י לְשִׁבְטָא דִזְבוּלֻן
גַּדִּיאֵל בַּר סוֹדִי: יא לְשִׁבְטָא
דְיוֹסֵף לְשִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה גַּדִּי בַּר
סוּסִי: יב לְשִׁבְטָא דְדָן עַמִּיאֵל בַּר
גְּמַלִּי: יג לְשִׁבְטָא דְאָשֵׁר סְתוּר
בַּר מִיכָאֵל: יד לְשִׁבְטָא דְנַפְתָּלִי
נַחְבִּי בַּר וָפְסִי: טו לְשִׁבְטָא דְגָד
גְּאוּאֵל בַּר מָכִי: טז אִלֵּין שְׁמָהָת
גִּבְרַיָּא דִי שְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת

לקט בהיר

ה) כבר אמרנו שהסכמת הקב"ה נקרא גזר ופי ה', שהלא רצון מרע"ה היה שיסכים הקב"ה כדי למלאות שאלתם של ישראל, אך לא רצה לעשות מעשה מעצמו ואם הקב"ה הסכים ולא עכב הרי זה פי ה', לזה האריך רבינו ואמר קודם גרשומו זה הענין שנטל בשום, ולמה נקרא הרשות פי ה', משום שלא עכב על ידו וכמו שאמרנו (בד"א): ו) פי' כל מקום שהוא מיותר ובא לחלר את הנושאים אז מגיד הסיבות, אבל במקום שהוא סם הנושאים ואינו מיותר כגון שבא במקום גברים או בני אדם סם דבר הוא ואינו מתאר כגון שלא לך אנשים (רא"ם): ז) פי' בשעה שנבחרו ונתמנו, אבל מיד שנתמנו להיות שלוחים של ישראל לרגל נתפקרו דבריו וילכו וינאו מקום הליכתם לביתם, עיין שם פסוק כ"ו (רא"ם).

אור החיים

אים מ' וגו' ולא יותר ולא פחות:

טז. אלה שמות האנשים. צריך לדעת למה חזר לומר כן והלא כבר אמר ואלה שמותם וגו' ויתבאר על פי דבריהם ז"ל (סוטה ל"ד:) שאמרו וזה לשונם אמר ר' יצחק דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מרגלים על שם מעשיהם נקראו

אַרְעָא וּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בַּר נוּן
יְהוֹשֻׁעַ: יז וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה
לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא דִכְנָעַן וַאֲמַר
לְהוֹן סְקוּ דָא בְּדָרוֹמָא וְתִסְקוּן

לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ
בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ: יז וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה
לָתוּר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב וַעֲלִיתֶם אֶת־הָהָר:

רש"י

כשרים היו (סס - שם): (כז) **ויקרא משה להושע וגו'.** התפלל* עליו[ז] יה יושיעך מעצת מרגלים (הגה"מ - סוטה ל"ד:)[ח] **עלו זה בנגב.** הוא היה הפסולת של ארץ ישראל[ט] שכן דרך התגרים מרחין את הפסולת תחלה[י] ואחר כך מרחיצים את הטבה (הגה"מ - שיטה נשתאבת · נתפלל.

לקט בהיר

כי השלית מקבל תכונת המשלח (ג"א), וזה לא קשה אליך התפלל משה על יהושע, יה יושיעך מעצת מרגלים: ח) שאל"כ הלא תלמידו היה שלא זז ממנו למה שינה שמו עתה, וא"ם כבר שינה, מה פעמים לבאן להשמיענו זאת עתה, והרשו זאת בבחינת רמז שנטריקון יהושע יה יושיעך, ולפי"ז יהיה פי' ויקרא ויתפלל, כמו (ברא' י"ג ד') ויקרא שם אברם בשם ה', והלמ"ד של להושע פירושו על הושע (רא"ם), אבל אין זה אומר כי לא שינה שמו והיו לו ב' שמות מתחילה, כי הפעם והרמז אין סתירה וכן הוא הדרך לשנות השם על שם המאורע, ומה שקורא אותו הכתוב כבר כמה פעמים יהושע סוף פ' בשלח ופס' תשע, יכול להיות על שם העתיד, כי כותב התורה כבר ידע שמו המחדש (מהרש"א), ולכבודו קרא אותו בשם המעולה מוך מכאן שאמר למטה אפרים הושע בן נון לפי שרצונו לומר ויקרא משה וגו', גם בפ' האזינו יש טעם בדבר, והתפלל דוקא על יהושע כי היה נאמן ביתו ורוחו בנפשו ואם יטה הוא מן האורח יהיה זאת מילול השם טרח ואיחר (ג"א), והגם שהכל בידי שמים אוך מרחת שמים אפ"כ פשוט הוא שלרוך סייעתא דשמיא, ומועיל, ע"ד הבא לטהר מסייעין אותו, ובפרט נגד מסיתים ומדיחים (מ"ל), וגם אפשר שפי' עצת מרגלים שנתייעצו להרגו (נח"י): ט) ר"ל שאין הפי' עלו בנגב לנגב העולם, שהלא אדרבה הם הלכו לצפונו של עולם אלא בנגב של ארץ ישראל, שהיה לפניהם ב' דרכים, כי הגיעו למקום מזרחית דרומית, ואמר להם שלא ילכו במזרחה של ארץ ישראל כלומר מן הדרום לצפון אלא ילכו בנגב ממזרח למערב (רא"ם): י) כי אח"כ כשיראה את השבח יהיה בעיניו מעוכה ביותר לגבי מה שראה כבר כיתרון האור מן החשך

אור החיים

לזה הולך להתפלל על יהושע ויקרא וגו', ולזה סמך למאמר אלה שמות וגו' ויקרא משה וגו'[יא], וכנגד שכתבתי למעלה שהרגיש בדשעם ממאמר חיכת לך, אין פירוש זה מוכרח ויש לפרש חיבת לך באופן אחר ומשמותם הטה והכריע[יב] כי ירשיעו בשליחותם, עוד אולי שלא הגדיק שכולן רשעים[יג] אלא משמותם שכל שמותם גילו מה שעתידין לעשות:

ויקרא משה וגו'. רז"ל אמרו (שם) שהתפלל עליו, וצריך לדעת למה שינה שמו ויכול היה להתפלל בלא שינוי השם. ואולי שנתן כח בשמו בתוספת היו"ד שמספרה עשרה כדי שיוכל נגד העשר מרגלים, עוד כדי שיטול זכות וחלק הטוב של כל העשרה כמאמרם ז"ל (חגיגה ע"ו.) זכה נוטל חלקו וחלק חבירו:

יז. וישלח אותם וגו'. צריך לדעת למה הוצרך לומר כן אחר שכבר זכר השליחות ב' פעמים וישלח אותם וגו', אשר שלח משה, ואולי שיודיע הכתוב שעשה להם לויה, ונתן הכתוב טעם הלויה ואמר לתור וגו' שהוצרכו לשמירה לפי שהלכו לדרך סכנה. עוד ירלה שנתכוין בלויה לדרך אשר יתורו[יד] שכן משפט הלויה:

אור בהיר

בג) פי' לזה חזר לומר כן כדי לסמוך. כד) הכריע שגם פירוש זה לדק בחיבת לך. כה) שמחיבת לך נוכל לומר שרק רובם רשעים. כו) פי' ליום עד פרשת דרכים כדי להראות להם הדרך ילכו בה, וכמו שגמר אומר עלו זה בנגב, ולאחיתי בספר מאור החיים שנדפס מחלמיד המחבר ז"ל בפרשת בשלח שכתב ח"ל שיש זכות לבעל הבית לנוח את האורח, ומן הדין הוא כך, ובלבד שילוה אותו חוץ לעיר ד' אמות בלד עצמו שרוצה האורח ליקח אם במזרח או במערב עכ"ל, ואפשר שזה כוונתו גם כאן.

רש"י

למען לא ירשוה (הגה"מ - בא"ר): (ג) **על פי ה'.** ברשותו[ד] שלא עכב על ידו: **כלם אנשים.** (כל אנשים[ה] שבמקרא) לשון חשיבות, ואותה שעה[ו]

אור החיים

וכו' סחור בן מיכאל שסחר דבריו של הקדוש ברוך הוא וכו' עד כאן. וכבר נלד שרצה לומר הכתוב ויקרא משה להושע בן נון יהושע שהתפלל עליו וכו' יאמר האומר מה ראה משה להתפלל על יהושע, לזה הקדים לומר אלה שמות האנשים וגו' להעיד כי משמותם השכיל משה מעשיהם הרעים אשר

י לְמַטֵּה זְבוּלֵן גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי:
יא לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶּן־סוּסִי: יב לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל בֶּן־גְּמַלִּי: יג לְמַטֵּה אָשֵׁר סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל: יד לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶּן־וָפְסִי: טו לְמַטֵּה גָד גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי:
טז אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ: יז וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב וַעֲלִיתֶם

יְלְשִׁבְטָא דִזְבוּלֵן גַּדִּיאֵל בַּר סוֹדִי: יא לְשִׁבְטָא דְיוֹסֵף לְשִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה גַּדִּי בַּר סוּסִי: יב לְשִׁבְטָא דְדָן עַמִּיאֵל בַּר גְּמַלִּי: יג לְשִׁבְטָא דְאָשֵׁר סְתוּר בַּר מִיכָאֵל: יד לְשִׁבְטָא דְנַפְתָּלִי נַחְבִּי בַּר וָפְסִי: טו לְשִׁבְטָא דְגָד גְּאוּאֵל בַּר מָכִי: טז אִלֵּין שְׁמָהַת גֻּבְרַיָּא די שְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא וּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בַּר נוּן יְהוֹשֻׁעַ: יז וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא דִכְנָעַן וַאֲמַר לְהוֹן סְקוּ

תולדות ובית אהרן והוספות

[יג] פוטה לד:. [יד] פוטה שם. [טו] פוטה שם, סנהדרין קז. ירושלמי סנהדרין פ"ג ז, מכילתא ישמו מעלך פ"ט, פיסקי המדינו פסל"ז, כ"ל מס"ו, שמו"ר פ"ו, ויק"ר פי"ט כ, במדב"ר פט"ז ו, סנהד"ר פ"ה יא, זהר מ"ל ולך:, מ"ג קנח:. [יז] במדב"ר פט"ז יא, זהר מ"ג קנח.

שפתי חכמים

ו ויהיה פירוש "ויקרא" לשון תפלה, כמו ויקרא שם אברם בשם ה' (בראשית יג ד), ויהיה למ"ד "להושע" במקום על. והובראתו לדורש בן דאם לא כן מה טעם לקריאת השם הכא: ז שהרי מצרים בדרומה של ארץ ישראל וההולך משם לארץ ישראל הולך לצפון העולם ולא לדרומו. אלא על כרחך צריך לומר בנגב זה נגב ארץ ישראל, ששם חברון שהקצתהו לקברי מתים, והיא הפתות שבסקומות הארץ. (ר"א מזרחי):

רש"י

(טו) **ויקרא משה להושע וגו'.** התפלל עליו, יה יושיעך ומעלת מרגלים (סוטה לד:): (יז) **עלו זה בנגב.** הוא היה הפסולת של ארץ ישראל, שכן דרך הַפַּפָּרִים, מרגלים את הפסולת תחלה, ואחר כך מרגלים את הסכת (תנחומא ו):

מוסף רש"י

[יח] **למטה יוסף למטה מנשה.** למה מזכיר כאן יוסף עם מנשה ולא עם אפרים, אלא לומר לך זה הוליא דבה על אחיו, שנאמר (בראשית לז ב) ויבא יוסף את דבתם, וכן גדי בן סוסי היה מסגנו של מנשה הוליא דבה על ארץ ישראל (הפרדס פמ"ו אב): [טו] **ויקרא משה להושע בן נון יהושע.** כך דרך המלכים והפרים במקנים לתלמידיהם שם שהם רועים,

והכל כדי להודיע שהוא מושל בו לגנות לו שם כרלוגו (דס"ג לו ד): ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם. וכי"ם שהיתה בו בתחילה שלא היה אב אלא לארם, שהוא מקומו. ובכאן אב לכל העולם, לא זזה ממקומה, שלף יו"ד של שרי נתרעתה על השמיה עד שנתוספה ליהושע, שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע (במדבר יג ח):

אבן עזרא

טז ונעם **אלה שמות האנשים.** אחר שאמר ואלה שמותם, להודיע כי כן היו שמותם לעולם, ולא השתנו כמו הושע: יז **ועלו זה בנגב.** עלו זה הדרך בנגב. וידוע כי מצדים הוא נגב ארץ ישראל, כאשר פירשתי בספר דניאל. והראיה בי דוחב מצדים פחות משלשים מעלות, ודותב ירושלים שלשים ושלש, ומדבר פארן בנגב ארץ מצדים. והנה פירוש בנגב איננו נגב המתנה, רק פירושו בנגב של ארץ כנען. והעד בחברון שהוא ליהודה, והכתוב אמר יהודה יעמוד על גבולו מנגב (יהושע יח ה):

בעל הטורים

י סודי. ב' במסורה. גריאל בן סודי. תעבוני כל מתי סודי (איוב יט יט). המרגלים שהיו מתי סודי, ששלחו אותם לתור הארץ ולגלות על סודותיה, תעבוני שהוציאו דבה וגרמו שנקבע לי בכיה לדורות (תענית כט.): **טז אלה שמות האנשים.** בגימטריא שמוהיהם מכוערים (במדב"ר יד טז ד):

ספורנו

טו **ויקרא משה להושע בן נון יהושע.** אמר שהיה נורע בשבטו לאיש חיל בשם הושע. אבל שנקרא למעלה יהושע, מפני שבשה רבינו קרא לו כך לבבור. ולהתפלל עליו שיהיה נושע ושיושיע אחריו: **יז עלו זה בנגב.** בזה הצד שאנחנו שם, שמצד הזה טוב להכנס, ולא נצטרך לסבוב אל מקום אחר:

יְלְשִׁבְטָא דִזְבוּלֵן עַזְגָּד גַּדִּיאֵל בַּר סוֹדִי: יא לְשִׁבְטָא דְיוֹסֵף לְשִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה עַזְגָּד גַּדִּי בַּר סוּסִי: יב לְשִׁבְטָא דְדָן עַזְגָּד עַמִּיאֵל בַּר גְּמַלִּי: יג לְשִׁבְטָא דְאָשֵׁר עַזְגָּד סְתוּר בַּר מִיכָאֵל: יד לְשִׁבְטָא דְנַפְתָּלִי עַזְגָּד נַחְבִּי בַּר וָפְסִי: טו לְשִׁבְטָא דְגָד עַזְגָּד גְּאוּאֵל בַּר מָכִי: טז אִלֵּין שְׁמָהַת גֻּבְרַיָּא די שְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא וּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בַּר נוּן יְהוֹשֻׁעַ: יז וְשָׁדַר יַתְהוֹן מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא דִכְנָעַן וַאֲמַר לְהוֹן סָקוּ בַּהֲדֵין צִטְרָא

אור החיים

טז אלה שמות האנשים. צריך לדעת למה חזר לומר כן, והלא כבר אמר ואלה שמותם וגו', ויתבאר על פי דבריהם ז"ל (סוטה לד:) שאמרו וז"ל אמר רבי יצחק דבר זה מפורש בדיבור מתחותיו מרגלים על שם מעשיהם נקראו וכו' קחתו בן מיכאל מחור שבחר (דברי) [מעשיו] של הקדוש ברוך הוא וכו', עד כאן:

והנה נגד שלשה לומר הכתוב ויקרא משה להושע בן נון יהושע שהתפלל עליו וכו' (שם), יאמר האומר מה ראה משה להתפלל על יהושע, לזה הקדים לומר, ואלה שמות האנשים וגו', להעיר כי משמותם הבטל משה מעשיהם הרעים, אשר לזה הולרך להתפלל על יהושע ויקרא תור'. ולזה סמך למאמר אלה שמות וגו', ויקרא משה וגו', והגם שכתבתי למעלה שהרגים נרשעם ממאמר מיבת לך, אין פירוש זה מוכרח, ויש לפרש מיבת לך נאותן אחר, ותשמותם הטה והכריע כי ירשיעו בשליחותם, עוד אולי אלא הנדיק שכולן רשעים אלא משמותם, שכל שמותם גילו מה שעתידין לעשות:

ויקרא משה וגו'. רבותינו ז"ל (שם) אמרו שהתפלל עליו, ולריך לדעת למה שינה שמו, וכבול היה להתפלל אלא שיעור הטה, ואולי שנתן כח בשכנו נתוקפת הי"ד שמקפרה עשרה כדי שיוכל נגד העשר מרגלים, עוד כדי שיטול זכות ואלק הטוב של כל העשרה, כשאמרם ז"ל (מגילה טו.) זכה נוטל אלקו ואלק חבירו:

יז ויאמר אתם וגו'. לריך לדעת למה הולרך לומר כן, אחר שכבר זכר השליחות ב' פעמים ואלה אותם וגו', אשר שלח משה, ואולי שיודיע הכמות שעשה להם לזה, ונתן הכמות טעם הליה ואמר לאחר וגו' שהולרכו לשמירה לפי שהלכו לדרך סכנה, עוד יראה שנתנרון אליה לדרך אשר יתורו ז' שכן משפט הליה:

ליקוטי הערות על אור החיים

ז) **פירוש** ליום עד פרשת דרכים כדי להראות להם הדרך ילכו בה, וכמו שגמר אומר עלו זה בנגב, ואיחיי בספר מאור החיים שנדפס מתלמיד המחבר ז"ל בפרשת בשלח שכתב ר"ל שיש זכות לבעל הבית ללות את האורח, ומן הדין הוא כך, ובלבד שילוה אותו חוץ לעיר ד' אמות בצד עצמו שרוצה האורח לילך אם במזרח או במערב עכ"ל, ואפשר שזה בוונתו גם כאן. (אור בהיר):

כלי יקר

ח בו) והמה עשו בהיפך זה לומר שהיא פחותה מכל הארצות כי ארץ אוכלת יושביה היא, והורידוה ממדריגת הראש אל מדרגת הרגל לכך נאמר ורגלו אותה, שעשו אותה למדרס רגל כרגל זה הפחות שבכל הגוף ובאמת היא ראש לכל הארצות כי מטעם זה נאמר בכל מקום לשון עליה בהולך לארץ ישראל, ועל זה אמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה, מצינו נתינה לשון שביקה כמו ולא יתן אתכם מלך מצרים להלוך (שמות ג יט). תרגומו ולא ישבוק, כך אמרו כאן נשבוק הראש אותה ארץ שאתם אומרים כי היא ראש לכל הארצות ונשובה מצרימה

אע"פ שהם אומרים שהיא למטה ממדרגת ארץ ישראל:

ומה שנאמר לשון מרגלים באותן ששלח יהושע אע"פ שהיו צדיקים, מכל מקום קראם מרגלים לפי שהלכו לעשות את כל העם הישוב בה למדרך כף רגל לישראל, או לעשות מדרך רגל לישראל כארץ, אבל כאן נאמר ורגלו אותה, משמע שעשו את הארץ עצמה במדריגת הרגל. ומה שנאמר אצל יהושע כי לחפור כל הארץ באו (יהושע ב ג), לפי שעשו את עצמן מוכרי קרירות שנאמר (שם שם א) חרש לאמר. ודרך עושי קרירות לעשות חפירות בארץ וגומות והמקום ההוא היה דושנה של יריחו מקום חשוב, על כן אמרו עליהם ראו כי לתפור את הארץ באו לעשות חפירות בארץ כדי לעשות להם קרירות ויקלקלו הארץ:

ג) **על פי ה'.** לא היה השליחות על פי ה' שהרי אמר לו שלח לך לדעתך כו'. אלא רצה לומר שהשליחות ממדבר פארן היה על פי ה' מסע הראשון מהצירות, כי לפי דברי השם יתברך לא היה מסכים לשלות כלל אך לדוב הפצרתם לא מיחה בהם, ומכל מקום היה לו לאחר זמן השליחות שהרי ממדבר פארן כמה מסעות עד סמוך לארץ והיה לו לשלות מתניה אחרת הסמוכה לארץ ישראל יותר ממדבר פארן, אלא לפי שחנייה זו של מדבר פארן היתה מיר בבואם מחצירות שקרה שם מעשה של מדים וחשב ה' בי קרוב הוא הכעשה ההוא אולי יקחו הרשעים מוסר, ואולי כדור הימים ישכחו מה שקרה למרים, ומה שנאמר על פי ה' מוסב על ממדבר פארן ולא על עצם השליחות:

ויש אומרים שהיה ממדבר פארן רוקא, כי ממקום זה שיערה חכמתו יתברך שילבו וישובו תוך ארבעים יום כדי שיהיו כל מתי מדבר בני ששים שנה ויבואו בכלה אלי קבר (איוב ה כו) כל מי שהיה בן עשרים ומעלה אשר עליהם היתה הגזירה:

טז) **ויקרא משה להושע בן נון יהושע.** יה יושיעך מעצת מרגלים. יש להתבונן למה דווקא שם של יה, ולבה לא התפלל גם על כלב. ונראה לפי שאמר להם עלו זה בנגב, והמרגלים אמרו עמלק יושב בארץ הנגב. פירש רש"י לפי שנכנו בו ישראל, וחשב בו שמסתמא בעצה זו לא יהיה יהושע כי ארדבה הוא החליש את עמלק ואת עמו לפי תרב, ולדורות מאותה מלחמה והלאה הוא גם כן בטוח במה שנאמר (שמות יז טו) כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדור דור, ובאותה שכונה שהיתה בשם יה יהיה כטוח לנצח את עמלק, על כן הוסיף לו משה יה על שמו כדי שיהיה נזכר לשבועה שהיתה בשב יה ובסיבה זו לא יהיה בעצת מרגלים שהפחידו את ישראל בעמלק:

פָּרָשָׁה מז

מפורת המדרש

א. אשת חיל עטרת בעלה להלן פנ״ב-ה. במ״ר פי״ח-כא. ילו״ש כאן פכ (כה״ע). ויקא פט. משלי תתקסז. וראה לעיל סמ״ה-א. מדמ״ש-לא. אר״ו בן קרחה וכו׳ סנהדרין קז. ירושלמי סנהדרין פ״ב ה״ו. שמו״ר פ״ו-א. ויק״ר פי״ט-כ. במ״ר פי״ח-כא. שהש״ר פ״ה-יא-ד. תנחומא קורח-יב. ילו״ש שם.

א. (יד, טו) **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שָׂרַי אִשְׁתְּךָ וְגוֹ׳** כְּתִיב (משלי יב, ד) **׳אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ׳ אָמַר רַבִּי אַחָא בַּעְלָהּ נִתְעַטֵּר בָּהּ וְהִיא לֹא נִתְעַטְּרָה בְּבַעְלָהּ רַבָּנָן אָמְרִי מָרְתָא לְבַעְלָהּ בְּכָל מָקוֹם הָאִישׁ גּוֹזֵר בְּרֵם הָכָא** (בראשית בא, יב) **׳כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ׳.**

אָמַר רַ׳ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה יו״ד שֶׁנָּטַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִשָּׂרַי נֶחֱלַק חֲצִיוֹ לְשָׂרָה וְחֲצִיוֹ לְאַבְרָהָם אָמַר רַבִּי

א. **״ויאמר אלהים אל אברהם, שרי אשתך לא תקרא שמה שרי, כי שרה שמה״** — אמר לו על שדי אשתו ״אשתך״, דבר שהוא ידוע, ושינה שמה מ״שרי״ ל״שרה״ — שמשמעה — ״גבירה״, זהו אשר — **בתיב: ״אשת חיל — עטרת בעלה״** — אשה מושלמת בכל המעלות — היא עטרת כבוד לבעלה — **אמר רבי אחא: ״אשת חיל״ — זו שרה״** (ילו״ש משלי תתקס״ד). ״עטרת בעלה״ — עטרתו וכבודו של בעלה אברהם, כלומר — **בעלה** — אברהם — **נתעטר** — בכבוד — **בה,** שכבוד הוא לו ששרה הצדקת היא אשתו. **והיא לא נתעטרה בבעלה** — להתכבד רק מפני שהיא אשת אברהם, כדרך אשה מן השוק שהיא נשואה לאדם חשוב, שאין חשיבותה אלא מפני בעלה, רק חשובה היתה שרה מכח עצמה מרוב מעלותיה, חהו שהכתוב אומר: ״שרי אשתך, לא תקרא שמה שרי״ — לא תאמר ששררותה וחשיבותה היא רק מפני שהיא ״אשתך״, וכמשמעות ״שרי״ — שרה שלי — חשובה מכח שהיא אשתי, שלי, ולא מכח עצמה, אלא — ״כי שרה שמה״ — ״שרה״ — חשובה, מכח עצמה, מרוב מעלות צדקתה (רד״ל, ועי״ש, **רבנן אמרי:** ״עטרת בעלה״ — היא נושאת את עטרת הכבוד והגדולה על בעלה, וכלומר — **מרתא** — בארמית: גבירה — **לבעלה** — היא נחשבת לו כגבירה שלו, וזהו: ״שרה״ — גבירה, ואף על בעלה אברהם, ואף שהיא ״אשתך״, שהרי — **בכל מקום האיש גוזר** — כביתו, והאשה כפופה לשלטון הבעל, כמו שאמר הכתוב לחוה, על אדם (בראשית ג, טז): **״והוא ימשל בך״, ברם הכא** — אבל כאן, באברהם ושרה, הקב״ה אומר לאברהם: **״כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה״** — והזכיר לו את שמה ״שרה״, לומר שהיא השרה והגבירה שלו, **״שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות״** (שמו״ר א, א, ועיין לעיל מה, סוסי׳ ב).

ועוד: **״אשת חיל עטרת בעלה״** — **״זו שרה״** — (במ״ר יח, כא) — שבעלה אברהם נתעטר ונתגדל בה, כאשר (מ״כ בי רש״י, ויפ״ת) — **אמר רבי יהושע בן קרחה:** אותה אות — **יו״ד, שנטל הקב״ה מ״שרי״** — כאשר החליף שמה ל״שרה״, לא בטלה מלהבתב עור כתורה. שאין הקב״ה מבטל אות מן התורה — (ראה בשמו״ר ו, א, את כל הענין ובשאר המקורות כמצויין במסורת), אלא שהוא — **נחלק** — **״לשנים״** (ויק״ר יט, ב) — שממספר גימטריא של י׳ שהוא עשרה, נעשו שתי אותיות ה׳, שמספר כל אחת מהן חמש, **חציו** — **״ניתן״** (ירוש׳ סנהדרין ב, ו) — **לשרה, וחציו** — **״ניתן״** (שם) — **לאברהם** — **״ה׳ לשרה, ה׳ לאברהם״** (תנחו׳ קרח יב, ובמ״ר שם) שלשמותיהם ״שרי״, ו״אברם״ ניתנו ה׳ ב״אברהם״, וה׳ ב״שרה״, ונתגדל שמו של אברהם באות ״ה״ שניטלה משמה של ״שרי״ כשהוחלף ל״שרה״ (וחשיבות היא לו שנעשה שמו ״אברהם״ בתוספת מספר ״חמש״ על שמו

שִׁמְעוֹן בֶּן יוּחַאי יו״ד שֶׁנָּטַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִשָּׂרַי הָיָה טָס וּפוֹרֵחַ לִפְנֵי כִּסְאוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם בִּשְׁבִיל שֶׁאֲנִי קְטַנָּה שֶׁבָּאוֹתִיּוֹת הוֹצֵאתָנִי מִשָּׂרָה הַצַּדֶּקֶת אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשֶׁעָבַר הָיִית מִשְׁמָהּ שֶׁל נְקֵבָה וּבְסוֹפָן שֶׁל אוֹתִיּוֹת עַכְשָׁו אֲנִי נוֹתְנָךְ בִּשְׁמוֹ שֶׁל זָכָר וּבְרֵאשָׁן שֶׁל אוֹתִיּוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יג, טז) **׳וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ׳ אָמַר רַ׳ מָנָא לְשֶׁעָבַר הָיִתָה שָׂרַי לְעַצְמָהּ עַכְשָׁו תְּהֵא הִיא שָׂרָה לְכָל בָּאֵי הָעוֹלָם.**

ב. (טז) **וּבֵרַכְתִּי אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ בֵּן רַבִּי**

מסורת המדרש

לשעבר היתה שרה לעצמה ברכות יג תוספתא שם פ״א ה״יד. **ב. וברכתי אותה וכו׳** להלן פנ״ג-ה. פס״ר פמ״ג (וה׳ פקר)-ד ילו״ש כאן פכ (כע״ע)

הקדום ״אברם״, שהרי ״אברם״ — בגימטריא מאתים וארבעים ושלש, ואילו ״אברהם״ — בני מטריא מאתים ארבעים ושמונה, וכלומר (נדרים לב.): **״בתחילה המליכו הקב״ה על מאתים וארבעים ושלש אברים, ולבסוף** — אחרי שמל — **המליכו על מאתים ארבעים ושמונה אברים״** — ונעשה שלם באבריו, עיין שם וברש״י).

אמר רבי שמעון בן יוחאי: אותה אות — **יו״ד** — עצמה — **שנטל הקב״ה מ״שרי״** — כאשר הוחלף שמה ל״שרה״, לא נחלק במספרו והוחלף לשתי אותיות ״ה״, אלא **״כמה שנים״** (סנהדרין קז.) — **היה** — אותו ״יוד״ (שיש לכל דבר בעולם הזה בח כעולם העליון, שהוא ״שרו״ המדבר בשכילו, ועיין לעיל א, ט) — **טס ופורח,** ״עלה **ונשתטח**״ (ירושי׳ שם) — **לפני כסאו של הקב״ה,** ״**קרא תגר**״ (תנחו׳ שם) — **אמר לפניו: ״רבונו של עולם!** וכי — **בשביל שאני קטנה שבאותיות** — הוספת עלבון על עלבוני (ועי׳ רז״ו וע״ש), וגם — **הוצאתני** — מן התורה — **משרה הצדקת** — שבטלת את כתיבתי בתורה בין אותיות שמה?! (כן משמע בכל המקורות לדרשה זו), **״עד שבא יהושע״** (סנהדרין שם) — בן נון, שהיה שמו הראשון ״הושע״, **״והוסיף לו משה ״יוד״** (במ״ר שם, ועיין בסנהדרין שם) — בתחילת שמו וקראו ״יהושע״, ואז — **אמר לו הקב״ה** — לאותו ״יוד״ שהוציאו מ״שרי״: **״לשעבר** — בשהיית מאותיות השם ״שרי״ — **היית משמה של נקבה, ובסופן של אותיות** — שמה, אבל — **עכשיו אני נותנך בשמו של זכר, ובראשן של אותיות** — בראש שמו של ״יהושע״, **שנאמר: ״ויקרא משה להושע בן נון יהושע״.**

דבר אחר: ״לא תקרא שמה ״שרי״, כי ״שרה״ שמה״ (ועי׳ רד״ל אות ב) — **אמר רבי מנא:** כלומר — **לשעבר** — **״כתחילה״** (ברכות יג, עי״ש) — **היתה ״שרי״** — שרתי שלי — **לעצמה** (**״לעמה״**, כ״ה בי היפ״ת והמפרשים, עפ״י ילו״ש כאן פ״ב) — **״לאומתה״** (ברכות שם) — ל״אדם נהדרים״, שם נולדה וגדלה, אבל — **עכשיו, תהא היא ״שרה״** — של כולם — **לכל באי העולם,** כמו שיהיה אברהם ״אב המון גוים״, וכנדרש למעלה (שם).

ב. **״וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן, וברכתיה והיתה לגוים מלכי עמים ממנה יהיו״** — פשוטו: אברך אותה שתלד בן. וגם זאת שהבן יהיה שלך, דכר שהוא ברכה רבה לשניהם, וגם אברך אותה שתהיה אם לעמים רבים, ומלכי עמים יהיו מבניה, ומרשו: אחד שאמר ככר ״וברכתי אותה״,

ומיקומים (חי' כא, ט:) וכן שאר עניינים. ואע"ג דאיהו בגלא ואיהי בהוד הם תרי פלגי גופא (עי' זוה"ק פנחס רלו.), ועל ידי הימוד נעשים דבר אחד שלם.

וכדוגמתם היו משה ואהרן כנודע (זוה"ק ח"ב רעו:), ונקרא גם כן הספתים, כמו גלא והוד (עי' זוה"ק פנחס רכג:). כי מלא ספתים, הוא על משקל שנים כמבואר בספרי דקדוק, כי שפה אחת לא מוכל לדבר בלא חבירתה, וכן הרגלים אי אפשר ללכת באחד, מה שאין כן שאר איברים כנודע. והספתים הם הנקראים שערים, מלשון שיעורין דלגא כמ"ש הזוה"ק (וירא קג:) נודע בשערים בעלה, עי"ש. והיינו כי מחשבת המלך אי אפשר להשיג ולעשות רצונו רק אחר כך שנתגלה על ידי השפוון והדבור, אז ממליכין אותו. ולכן נקראו שערים, שעל ידם משער העובד אותו איך שיעבדהו. ולכן סומך המדרש עשה לך שתי חצוצרות כסף, זש"ה שאו שערים ראשיכם. כי השפוון מרמזים גם כן על הימוד, שעל ידי שניהם נגמר מלוכת המלך, כמו על ידי חצוצרות, שנרמזים כנגד גלא והוד כנ"ל. וזה הכבוד שיתן למלך המשיח, שאז יהיה התיקון כראוי. וזה הוד והדר תשוה עליו, כי הדר רומז לגלא, דאיהו בגלא. והדרים אליו, שהכל בכחו והוא בסוד מלך הדר, והתיקון כראוי הכן.

ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' וגו' (י, לה). רמז הארון לתלמיד חכם שנקרא ארון, כמו שאמרו על מאמר חז"ל (שבת לב.) שקורין לארון ארגא. כי התלמיד חכם נקרא ארון על שם הלוחות והתורה שניתנו בו, והוא מבוזה בעיני המון וקורין להם ארגא בלשון בזיון. והנה דרך הצדיק להתקרב לבוראו דבר יום ביומו, אבל למי שהבורא ב"ה רוצה בו מנשהו בכמה נסיונות אם יעמוד בם, ואז אם יתחזק ויעמוד על משמרתו אז יעלה למעלה גדולה ונפלאה. וכמ"ש במדרש (במ"ר טו, יב) קח את הלוים, זהו שאמר הכתוב (תהלים יח, ה) ה' צדיק יבחן, אין הקב"ה מעלה את האדם לשררה עד שבוחן ובודק אותו וכו' עי"ש.

והנה בשעת הנסיון שהוא ירידה לצורך עליה כנ"ל. הענין הוא, כמו העולה במעלות הסולם, אשר מידי צריך לעלות על השליב הגבוה עוקר רגל אחד משליב שתחתיו, ושאר עומד כרגע ברגלו אחת על הסולם ורגלו אחת באויר, ואז צריך האדם שמירה והנחנה שלא יפול ח"ו. וכן הענין הזה בעבודת ה', בשעת הנסיון אף על גב שיעלה אחר כך יותר גבוה, מכל מקום בשעת הנסיון נשאר עומד כמו על רגל אחד, ואז צריך שמירה גדולה וחיזוק, ה' ישמור לנצח כל המוסים בו. וזש"ה ויהי בנסוע הארון, כלומר כשהת"ת נוסע מענין לענין וממדרגה למדרגה. ויאמר משה, כלומר שהתפלל על הצדיקים. קומה ה', והיה בעזרתם שלא יפלו ח"ו, ואדרבה יתחזקו ויעלו יותר ויותר. ויפילו אויביך וינוסו משנאיך, כלומר שלא יהיה אז אחיזה לחיצונים בהם. עד יעבור עמך ה', אמן.

וברדת הטל על המחנה לילה ירד המן עליו (יא, ט). רומז בכאן סוד יחוד הנפש ישראל עם דודה. והנה מבארי אחזה אלוה, כי אין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי (סנהדרין כב:), ומקודש היא היתה גן נעול, רק על ידי שעשאה כלי היא מעלה נחת רוח ומיבחה אליו. וכן בכיכול הבורא ב"ה על ידי

(4)

מוהר"ר ישראל נ"ר מ"מ ר"ד דאנ"ש

שנותן מ'כמה ב'ינה ד'עת במות, ודיבורו הק' בפיו, הוא שעושה אותנו כלי לעבודתו, ע"י זה אנו מעלים נחת רוח ומיבחה הקודש וערבות ודידות.

ובן נרמז בפסוק הנ"ל כי מתחלה וברדת הטל על המחנה לילה, כי הטל רומז לחמן, שראשו נמלא טל. וטל ורוחות אין נעצרין (תענית ג.), כי הוא תמיד ותמידים בלי זמן וגבול. וגם מילוי טל, הם אותיות תמי"ד, טי"ת' למ"ד'. שמורה על הבורא ב"ה שתמיד הוא שופע בחוכנו. ואחר כך אנו מעלים במעשינו נחת רוח, ונקרא מיין נוקבין לעורר מיבחה הקודש כנודע. וזה ירד המ"ן עליו, שהבורא כביכול עושה עצמו כאילו מקבל תענוג ממנו דרי מטה, אע"פ שהכל שלו ומידו נתנו לו, כיצה הכתוב בלשון ירד המן עליו, כי הוא מתעטר בנו ומתפאר בנו לנצח נצחים. וממילא שמתיחד עמנו ומשפיע לנו כל הטובות וכל הצטרכות עמו בני ישראל.

וזה שרמזו חז"ל במס' יומא (דף ע"ה ע"ב) כתיב (שמות טז, יד) ומעל שכבת הטל, וכתיב וברדת הטל. טל מלמעלה וטל מלמטה, ודומה כמו שמונח בקופסא עי"ש. וזה מורה כדרכינו שמתחלה שופע בנו הקדושה לעורר נפשותינו לעבדו, ואחר כך אנו מעלים מיין נוקבין בעבודתינו, עד שעל ידי מיבחה הקודש אנו מביאים ההשפעה שניה בלי הפסק לטוב לנו כל הימים אמן.

פרשת שלח

ויקרא משה להושע בן נון יהושע (יג, טז).

ופירש בתרגום יונתן בן עוזיאל וכד שמי משה ית עוותנוחיה קרא שמיה יהושע, עי"ש, ודבריו נפלאים. וצריך לפרש דבריו בעזה"י, דהנה למעלה בסוף פרשת בהעלותך בהיות אלדד ומידד מתנבאים במחנה, כתיב (במדבר יא, כח) ויען יהושע בן נון ויאמר אדוני משה כלאם, ואמרו בגמרא (סנהדרין יז.) שהיו מתנבאים משה מת יהושע מכניס את ישראל לארץ עי"ש. ועתה נחזי אנן, אם ח"ו היה יהושע מבעלי רוח גבוהה וממבקשי הכבוד לא היה כועס על כל פנים עליהם שהם היו מתנבאים על גדולתו ורוממות קרנו. אבל מדמצינו שאמר יהושע אדוני משה כלאם, מוכח שהיה ענוותן וברח מן הכבוד כדרך הצדיק, והיה אומר בלבו מוטב שיהיה משה רבינו לעולם להנהיג את ישראל ואנכי אהיה עבד למו. ולכן ניחא שקרא משה לו יהושע, פירש רש"י יה יושיעך מעצת מרגלים (סוטה לד:), וקשה וכי סלקא דעתך על צדיק שפניו כפני הלבנה (ב"ב עה.) שיהיה נפתה לעצה הרעה הזאת להוציא דבה על ארץ הקדושה. אלא על כרחך מכח שראה ענוותנותיה והשתוקקותו לחיי משה רבינו עדי עד, משם לו פן יפול ע"י זה בעצת מרגלים כדי שלא יכנסו ישראל לארץ, ומתילא יאריכו ימי משה. כי מיתת משה רבינו ע"ה תלוי בכניסת הארץ כמו שאמר הקב"ה (עי' במדבר כ, יב) לכן אחה לא תביא את העם הזה אל הארץ וגו', ובודאי שלא היה נעלם דבר מנביאים הללו כמו משה ויהושע ע"ה שראו הדבר הזה שימות משה קודם ביאת ישראל לארץ, ואם כן יש לתוס פן ע"י זה יעכב יהושע כניסתן לארץ להאריך ימי משה רבינו. ולכן משה ענוותן קרא אותו: יהושע — יה יושיעך מעצת מרגלים, כלומר יהיה אין שיהיה ולא תלך בדרך תעתים ח"ו. וזה שתרגם יונתן כד שמי משה ענוותנותיה דיהושע, פירוש בשמה

שאמר למעלה בקנף גדול אדני משה כלאם, לכן קרא שמו יהושע, כפירש"י יה יושיעך מעצת מרגלים כנ"ל.

ועתה יגדל נא כח אדני (יד, יז). איתא בילקוט (שלח, תשד"מ) זהו שאמר הכתוב (איוב ח, ט) יאמץ צדיק דרכו וטהר ידים יוסיף אומץ. אמר רבי חוניא צדיק, זה הקב"ה, דכתיב ביה (תהלים יא, ז) כי צדיק ה' צדקות אהב. וטהר ידים, זה הקב"ה דכתיב ביה (חבקוק א, יג) טהור עינים מראות רע. יוסיף אומץ, זה הקב"ה, שהוא מעלים כוחו של צדיק שעשה רצונו. דבר אחר: יאמץ צדיק, זה משה שנאמר בו (דברים לג, כא) צדקת ה' עשה. וטהר ידים, זה משה דכתיב ביה (במדבר טז, טו) לא חמור אחד מהם נשאתי. יוסיף אומץ, זה משה שהוא מעלים כח גבורה כמה דאת אמרת ועתה יגדל נא כח אדני וגו'. דבר אחר: יאמץ צדיק דרכו, כשעה שאמר אהרן בדבר, אמר לו משה תפוס מדתך, תפוס אומנתך. כל הצדיקים תפסו כל אחד ואחד אומנתו. אברהם תפס את המילה, יצחק תפס את התפלה, יעקב תפס את האמת, שנאמר (מיכה ז, כ) תתן אמת ליעקב. יוסף תפס את הצדיקות, שנאמר (בראשית לט, כא) ויט אליו חסד. משה תפס את הענוה, שנאמר (במדבר יב, ג) והאיש משה ענו מאד. אהרן תפס את השלום, שנאמר בריתי היתה אתו החיים והשלום. פנחס תפס את הקנאה, שנאמר (במדבר כה, יא) בקנאו את קנאתי. אף אתה תפוס אומנתך רחוס וחנון וגו', לכך נאמר ועתה יגדל נא כח וגו'. אמר ריש לקיש משל לגבור שבא לטעון קורה גדולה ותלמידו מהלך אחריו כל זמן שהיה התלמיד רואה את רבו מתגבר והולך היה אומר לו יתקוף מילך. כך משה כל זמן שהיה רואה את הקב"ה מתפיים ופולח לישראל היה אומר לו יישר מילך, ועתה יגדל נא כח אדני וכו' עי"ש.

ונראה בעזה"י לישב שכולן דברו דבר אחד, ורמזו להראות כחו של משה והמשכתו הרחמים והחסדים לעולם. על פי דאיתא בזוה"ק בפ' זו (קסא:) בזה הפסוק ח"ל: תא חזי כד אנהיר עתיקא סתימא במוחא ומוחא אנהיר לגבא וכו' האי מילא דאתא מעתיקא קדישא סתימא דכל סתימין יגדל נא דיתרבי ויסגי לעילא לעילא ויתגביר ויתמשך לתתא וכו' עי"ש באורך. והנה כבר כתבנו מזה בכמה מקומות * שעיקר מחלוקת הרשעים והעכומ"ז מימי קדם עלינו, להכחיש אותנו מה שאנו אומרים שהבורא ב"ה ברא את עולמו בשביל עושי רצונו שנעבדהו בתורתו ובמצותיו כל הימים, והוא מתנהג עמנו מדה במדה ומקבל עבודתינו ומשפיע לנו במדה שאדם מודד מודדים לו. וזה הענין מכוונ בשם אלהי ישראל, ובכתבי האריז"ל (ע"ת ס' המלכים פ"ו, ועוד) מכונה בשם זעיר אנפין ודיוקן אדם, וכמראה אדם דלמטה מתנהג למעלה. והעכומ"ז כפרו בזה כמו פרעה והמן וכיוצא בהם כמ"ש במקום אחר (פ' נח ד"ה את קשתי) על פי סברתם הבדויה בפחיות, מתמת הכלל המונח שהבורא ב"ה לא ישתנה ולא ישיגוהו משיגי הגוף ומקרי הזמן ופגעיו, אם כן לא יאותו להגביל בשום ענין עבודה או עשיית רצונו או להיפך, ומזה יצאו לטעות שאינו משגיח בעולם השפל, רק שנתן כל הממשלות בכוכבים ומזלות, והם

*) עי' בפ' נח ד"ה את קשתי. ובפ' בא ד"ה איתא במדרש.

המנהיגים כרצונם ולכן יאות לעבדם. ועניינה גוברת עניינה, שעינם הטעתם ממילא לומר כיון שאין חפץ הבורא ב"ה בעבודתו כלל, אם כן למה ברא עולמו כלל, עד שפגמו ברעות דרעוין, ואמרו שהבריאה היתה בהכרח ולא ברצון, ועל פי גוזם קדמון שהיה קודם הבריאה. ועל כן הרעו לאבותינו במצרים, וכן כיוצא בהם. עד שהקב"ה גילה כחו ועוצם ידו להעניש מדה במדה, כמ"ש במדרש (שמו"ר ג, י) גבי עשר מכות, ודוגמתם, כאשר בא הביאור בדבריו כל אחד על מקומו. וגלה עליהם שבני בכורי ישראל, ובשביל זאת ברא אותי עולמי, ואני המשגיח ומנהיג אפילו הנהגה הזמנית. ואין לעמוד על סוד המחקר הזה על הרצון הפשוט למה רצה בעבודה, כיון שאין בו שיור, והכתוב אומר בפירוש (ישעיה נה, ח) כי לא מחשבותי מחשבותיכם, וכמ"ש הרמב"ם בהל' תשובה (פ"ה ה"ה). ואנחנו עמו מאמינים בני מאמינים שברצונו הפשוט ברא כל העולם וסדרו ומערכותיו, ומתנהג ברצונו מדה במדה לפי עבודתינו, על ידי תורתו הקדושה שנתן לנו ברצונו ית'. [וז"ש משה בתפלתו (יד, יד): כי אתה ה' (נראה) בקרב העם הזה, בקרב ממש. בסוד מ"ש בזוהר (שלח קנח:) דבמעייכו בעיתו למנדע היש ה' בקרבנו אם אין. ואז ביאיתא מצרים נתגלה כי ה' שוכן בקרבם ממש ומתנהג לפי עבודתם].

והנה כשנתעורר בכיכול להעניש הרשעים ולהנקם מהם מדה במדה, אז צריך להכין שמירה גם כן לישראל. כי לא יצדק לפניך כל חי, ואם יש צדיק בארץ שיעשה רצון הבורא ב"ה כראוי, שהוא ראוי לקבל טובה מדה במדה הלא הם מועטים, אבל רוב המון צריכים לרחמים כשהקב"ה מתנהג מדה במדה. לכן הקדים הבורא ברוך הוא לנו מצות צדקה וגמילות חסדים לעשות בארץ, ואיתערותא דלתתא איתערותא דלעילא לעורר החסדים והרחמים, אף על פי למי שאינו ראוי והגון. וממילא להכופרים הנ"ל, שהם אכזרים ומינם מתנהגים בצדקה וחסד, יוצא קו הדין טוב מדה במדה. וז"ש דוד המלך ע"ה (תהלים יא, ו-ז) ימטר על רשעים פחים אש וגו' מנת כוסם, כי צדיק ה' צדקות אהב, ומאי ענין זה לזה אלא כדאמרן, שביקש להעניש הרשעים בהנהגת מדה במדה. וזה שנרמז במלת ימטר, כי מט"ר עולה רמ"ח עם הכולל, שמורה כמו רמ"ח איברי אדם ודיוקן אדם, וכמ"ש האר"י ז"ל (פע"ת ס' העמידה פי"ט) בכוונת ותן טל ומטר עי"ש. חה הוא מנת כוסם לפי הכרחות שעשו וגרמו למעלה ואף על פי כן ייטיב לישראל, כי צדיק ה' צדקות אהב, ולזה לנו לעשות צדקה וחסד לדלים ועניים. וכשאתנו עושים הצדקה לאיש זר, ואין אנו מתנהגים מדה במדה לשלם לאיש כפעלו, רק לוותר בוודה במדת רחמנות. ע"י זה גם הבורא ב"ה מונן דלים — עמו ישראל, ומשפיע החסד שלמעלה במדה הזאת, ומשלם שכר טוב מדה במדה לפי הצדקה והחסד, הגם שאינו ראוי על פי מעשיו. וזה ישר יחזו פנימו, שהפנים שלמעלה החסדים הגדולים מאירים בפנים של קו המדה שנקרא זעיר אנפין וכמ"ש האריז"ל.

וזה כוונת המדרש לתפלת משה רבינו שכתב זהו שאמר הכתוב יאמץ צדיק דרכו, כי צדיק ה' צדקות אהב, כי כיון משה רבינו גם כן להמשיך החסד שלמעלה כנ"ל. וטהר ידים זה הקב"ה, שנאמר טהור עינים וגו', כי הידים והעינים הם ענין אחד כמ"ש למעלה בפ' בהעלותך (ד"ה עשה לך) כי הספוון ורגלים

שהיה אים תם ויישר וירא אלהים כבר נסתלק מן העולם, וכמו שכתב רש"י ז"ל להלן בפרשה, סר מעלם, כשרים שבהם מתו וזכו חיוב שהיה מגין עליהם בזכותו. ולכן הלך כלב ונשתטח על קברי האבות כאשר נצטוה מפי משה רבינו, אבל שאר המרגלים לא שמעו לקולו של משה ולא הלכו להשתטח על קברי הצדיקים, ולכן נתפסו ברשת היצר והוליאו דיבת הארץ רעה ונעשה מה שנעשה.

אכן טעם הדבר שלא הלך יהושע גם הוא ביחד עם כלב להשתטח על קברי האבות, י"ל על פי מה שכתב המגן אברהם (או"ח סימן תקנ"ט סקט"ו) בשם בתבי האר"י ז"ל, כי ענין השתטחות על הקברים היינו ענין אלא לאנשים גדולים וצדיקים, אבל סתם בני אדם ובפרט מי שלא תיקן פגמי נפשו שכנה גדולה הוא שלא יתגרו ויתדבקו בו החיצונים. (ועיין בעל הגאולה ועל התמורה סימן ק"ח). ובכן יתכן לומר כי יהושע בן נון ברוב ענוות קדשו דימה בנפשו שעדיין לא תיקן פגמי נפשו ואינו ראוי לילך על קברי הצדיקים, ולכן נמנע ולא הלך עם כלב להשתטח על קברי האבות.

וזהו ביאור מאמר הגמרא, ויבא עד חברון, מלמד שפירש כלב מעצת מרגלים והלך ונשתטח על קברי אבות, אמר להן אבותי בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים, יהושע כבר ביקש משה עליו רחמים, שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע יה יושיעך מעצת מרגלים, ולדרכינו י"ל כי ידע צדיק נפש תלמידו, ומשה רבינו הבין כי יהושע לא ילך על קברי הצדיקים מחמת רוב ענוותנותו, ועל כן הקדים והתפלל בעדו שיצל מעצת המרגלים, אבל שאר המרגלים שהיו יכולים להשתטח על קברי הצדיקים לא התפלל משה רבינו עליהם.

ובזה מבואר דברי התרגום יונתן, וכדי חמא משה ענוותנותיה קרא משה להושע בר נון יהושע, כי מאחר שראה משה רבינו גודל ענוותנותו של יהושע, הבין שהוא מחמת רוב ענוה לא ילך להשתטח על קברי הצדיקים, ולכן קרא שמו יהושע והתפלל עליו יה יושיעך מעצת המרגלים.

*

י עוד יתבאר התרגום יונתן, וכדי חמא משה ענוותנותיה קרא משה להושע בר נון יהושע.

וי"ל על פי דברי הפנים יפות (פ' ויקרא) על הכתוב (שמות יט יא) והיו נכונים ליום השלישי, שכל מצוה צריכה הכנה, וכמו שאמרו חז"ל (אבות פ"ב מי"ב) התקן עצמך ללמוד תורה, ועל ידי זה נעשה כלי מוכן לקבל אור התורה והמצוות. ומעשה זה אמרו חז"ל (ביצה עז.) אמר הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה לך והודיעם, והוא אור של שבת הגנוז, ולכן לך והודיעם, כי אי אפשר לקבל האור מבלתי הכנה, שעל ידי ההכנה נעשה כלי לקבל, עכ"ד.

ובזה כתב אבא מארי זצלה"ה בעלי חיים בפרשה זו לייסד קומית המפרשים למה שלא משה נביאי העדה לאור את הארץ, והלא אנשים פשוטים יודעים יותר להבין את טוב הארץ ואם היא טוב לכבוש, אמנם בשעה שעת הפתן לישראל ליכנס לארץ וליהנות מאור הקדושה השוכן בתוכה ולקיים מצות התלוים בארץ, היו צריכים לעשות הכנה דרבה כדי שיהא נעשה כלי מוכן לקבל אור קדושת הארץ, ועל כן היה מן הצורך לשלוח נשיאי העדה בני עליה אשר להם הבינה והמדע להשיג ערכה כיצד לעשות הכנה זו, ובאותה שעה כשרים היו, על כן שלח אותם משה, אבל אחר כך משלו בשליחותם וירגלו את פרי הארץ, היינו שהיה העיקר להם לראות את טוב הארץ הגשמי, וזה היה פרי חטאתם, עכ"ד.

ולפי זה ידוקדק לשון הכתוב שלח לך אנשים, ולא נאמר שלח לך מרגלים, כי תואר מרגלים שייך על אלו ההולכים לחור את הארץ מצד גשמיותה לראות הטובה היא אם רעה וכדומה, ולצורך זה נצרך באמת אנשים פשוטים היודעים להבין את טוב הארץ, אבל כאן היתה תכלית השליחות לעשות הכנה דרבה וכלי מוכן לקבל אור קדושת הארץ, ולזה היה נצרך אנשים חשובים בני עליה אשר להם הבינה והמדע להשיג ערכה, ולזה נאמר שלח לך אנשי"ם ולא מרגלים.

ועל זה דרש התרגום יונתן וכדי חמא משה ענוותנותיה קרא משה להושע בר נון יהושע, כי מאחר שראה משה את גודל ענוותנותו של יהושע, מורא עלה על ראשו שמא יחשוב יהושע שהוא אינו ראוי לעשות הכנה דרבה לקדושת הארץ, ומתוך כך יטעה לומר שבלתומו לראות את טוב הארץ הגשמי ואם היא טוב לכבוש, ולזה קרא משה את שמו יהושע והתפלל עליו יה יושיעך מעצ"ת מרגלי"ם, היינו שלא יבא לחשוב שנשלח בחורת מרגלים, דהיינו לרגל את הארץ מצד גשמיותה, אלא ידע ויכיר ערכו שנשלח כדי לעשות ההכנה הראויה לקדושת הארץ.

*

יא ← **אז** יאמר בביאור דברי התרגום יונתן, וכדי חמא משה ענוותנותיה קרא משה להושע בר נון יהושע.

ויבואר בהקדם דברי המדרש (ב"ר פמ"ז ס"ח) אמר רבי שמעון בן יוחאי, יו"ד שנטל הקב"ה משרי היה עם ופורח לפני כסאו של הקב"ה, אמר לפניו רבונו של עולם בשביל שאני קטנה שבאותיות הולאתני משרה הצדיקת, אמר לה הקב"ה לשעבר היית משמה של נקבה ובסופן של אותיות, עכשיו אני נותנך בשמו של זכר ובראשן של אותיות, שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע. ורחוי להבין מדוע בחמת ניתוסף לו ליהושע דייקא אות י' הלזה משמה של שרה אמינו.

ונראה דהנה מודעת זאת כי מדת הענוה מדה משובחת היא עד מאד, וכאשר הזכירו חז"ל (אבות פ"ד מ"ד) מאד מאד הוי שפל רוח. אמנם עם כל זה יש לו לאדם להחזיק לפעמים גם במדת הגאוה, וכאשר הורה הרב הקדוש בחובת הלבבות (שער עבודת האלהים פ"י) כי האדם צריך להשתמש במדת הגאוה ובמדת הענוה במקום הראוי והנכון, מקום הגאוה והגובה, כשתפגעי בכופרים באלהים ובמועים מעליו, אל תשפילי ואל תכנעי להם, שלא תראי כמשלקת אותם ומועה אחר דעותם המשחיתות, אך התירי מדת הגאוה והגובה, המורה על הפך דעתם ומיעוט רוחב בהם, ומקום השימוש בענוה, בפגיעתך אדם חסיד ונבר וירא אלהים וחכם בתורתו מתעסק בעבודתו, עכ"ל.

והנה יהושע בן נון תלמידו של משה רבינו ודאי היה ענותן ושפל רוח, אבן בשעה שהלך עם המרגלים לחור את הארץ, ומעלו המרגלים בשליחותם ונטו אשוריהם מני הדרך הישר עד שאבדו אמונתם באלהים, ככתוב (תהלים קו כד) וימאסו בארץ חמדה לא האמינו לדברו, וירגנו באהליהם לא שמעו בקול ה'. נעת ההוא הוצרך יהושע להתחזק במדת הגאון והגאוה נגד המרגלים לבלי להכנע להם ולדעתם הנשחתה, ומעשה זה הוסיפו לו אות י' משמה של שרה אמינו, כי שמה של שרה מורה על גילות ושררה, כמבואר בגמרא (ברכות יג.) שרי היא שרה, בתחילה נעשית שרי לאומתה ולבסוף נעשית שרה לכל העולם כולו. ובכן על ידי שניתוסף לו אות י' משמה של שרה ניתן לו כח ועוז להתלבש במדת הגאוה והשררה ללחום נגד הרשעים.

וזה שדרש התרגום יונתן, וכדי חמא משה ענוותנותיה קרא משה להושע בר נון

יהושע, כי בשעה שראה משה את מדת עטותיטתו של יהושע, חשש שמא לא יוכל להחיצ בגאון ובעוז נגד הרשעים, לכן הוסיף לו אות י' משמה של שרה וקרא שמו יהושע, ובזה ניתן לו הכח להתלבש במדת הגאוה ללחום נגד עצת המרגלים. (ועיין להלן אות יח).

*

יב עוד יתפרשו דברי התרגום יונתן, וכדי חמת משה עטותיטתיה קרא משה להושע בר נון יהושע.

וי"ל בהקדם מה שכתב הטור (אורח חיים סימן תקפ"ג) מהגין בליל ראש השנה לאכול ראש כבש, לומר שנהיה לראש ולא לזנב. ויש לדקדק למה אומרים שנהיה לראש עם ל' השימוש, ולכאורה היה ראוי לומר שנהיה ראש ולא זנב. ובאור הרה"ק רבי יצחק מרחדוויל זללה"ה בחוק יצחק (ליקוטים בסוף הספר) על פי מה ששמע (אבות פ"ד מי"ד) רבי מתיא בן חרש אומר, הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים. אבל הכוונה שנהיה לראש, היינו שנהיה שייכים אל הראש אף בבחינת זנב לאריות, ולא לזנב, היינו שלא נהיה שייכים אל הזנב אפילו בבחינת ראש לשועלים, עכ"ד.

ומעתה יבואר מאמר התרגום יונתן וכדי חמת משה עטותיטתיה קרא משה להושע בר נון יהושע, כי בשעה שראה משה רבינו את יהושע בן נון שהוא עטותן ביותר, חשש שמא יחזיק את המרגלים לגדולים וחשובים בבחינת אריות, ויבחר להיות זנב לאריות ויגרר אחר דעתם ועצתם, ולכן קרא שמו יהושע והתפלל עליו יה יושיעך מעצת המרגלים, שיזכה לידע ולהכיר שהמרגלים המה רק שועלים מחבלים כרמים, וממילא אין לו להתחבר עמהם אפילו כדי להיות ראש לשועלים.

*

יג עוד לאלוה מילין לפרש דברי התרגום יונתן, וכדי חמת משה עטותיטתיה קרא משה להושע בר נון יהושע.

ג) ויעלו בנגב ויבא עד חברון, איתא במס' סוטה (דף לד:) ויבאו מבטיא ליה, אמר רבא מלמד שפירש כלב מעצת מרגלים והלך ונשתטח על קברי אבות, אמר להן אבותי בקשו עלי רחמים שאצל מעצת מרגלים, יהושע בבר ביקש משה עליו רחמים, שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע, יה יושיעך מעצת מרגלים. ודקדקו המפרשים מדוע באמת הלך כלב לבדו להשתטח על קברי אבות ולא יהושע, ואם משום שכבר התפלל עליו משה רבינו, הא גופא קשיא מפני מה התפלל משה רבינו רק על יהושע ולא על שאר המרגלים.

והנראה דהנה מצינו בכתובים (בראשית כא יז) וישמע אלהים את קול הנער, ופירש"י מכאן שיפה תפילת החולה מתפילת אחרים עליו, והיא קודמת להתקבל. וי"ל בטעם הדבר על פי מה שחקר בעל העיקרים (מאמר רביעי פי"ח) האיך שייך להתפלל אל הקב"ה והלא אצלו ית"ש אין שייך שום שימוש רצון ח"ו, וממה נפשך אם נגזר על האדם את אשר הוא מבקש יקבלנו אף בלא תפילה, ואם לא נגזר איך תועיל התפילה לשנות רצון השם, ותירץ כי באמת מקור הטוב רוצה להטיב ורצון הקב"ה להשפיע אך טוב, אבל בהנאי שיבחר האדם בטוב וילך בדרך הישר, ואם האדם בוחר ברע ומקלקל מעשיו שוב אינו ראוי לאותה ההשפעה, ועל ידי התפילה וכושר המעשה מכין האדם את נפשו שתהא ראויה לקבל ההשפעה הנגזרת עליו מתחילה, עכ"ד. ולפי זה מבואר הטעם שיפה תפילת החולה מתפילת אחרים והיא קודמת להתקבל, שהרי מן השמים נגזר עליו להטיבו באחריתו, אלא שהוא צריך להכין את נפשו ולהכשיר מעשיו, ולכן צריך שיתפלל בעצמו לעורר

לבו להשובה וקבלת עול מלכות שמים, ואז יהא ראוי לקבל אותה ההשפעה הנגזרת עליו.

אמנם מצינו בגמרא (בבא בתרא קנז.) דרש רב פנחס בר חמא, כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, שנאמר (משלי עז יד) חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה. וכתב בימוקי יוסף, מנהג זה בצרפת, כל מי שיש לו חולה מבקש פני הרב החופש ישיבה שיבדך אותו. ולכאורה לפי דרכינו יש להתבונן מה יתן ומה יוסיף תפילת החכם לבטל הגזירה, והלא נתבאר שכל ענין התפילה הוא שהחולה בעצמו יתעורר להשובה ויתקן המעשים כדי שיהא ראוי לקבל השפעת הטובה אשר נגזר עליו מן השמים.

אך ביאור הדבר מצאתי בדברי מרן החתם סופר בדרשותיו (לח' תמוז עמוד שה) על מאמר הגמרא (ברכות יב:) המתפלל בעד חבירו צריך שיהא עצמו עליו, והענין כי על פי השכל לא יובן איך יועיל תפילת זה על חבירו, והלא אצל הקב"ה לא שייך פיתוי דברים ליתא פני איש זה עבור זה, אבן הואיל וכל ישראל נפש אחד, נמצא גם חלוי של זה בואב לזה, ובזה כאילו פיו של אדם מתפלל שירפא לו מכאב אצבעו, והיינו צריך שיהא עצמו שיראה כאילו הוא עצמו חולה ועל ידי זה יקובל תפילתו כאילו מתפלל על עצמו, ולכן אמרו חז"ל (שבת קיט:) כל המבזה תלמיד חכם אין רפואה למכתו, כי המבזה תלמיד חכם על כרחך אינו סובר שהוא נפש אחת, ומכל שכן שלא יאמין שהתלמיד חכם הוא בחינת ראשו והוא רגליו, דהיתכן שאיברין יבזו ראשו וילעיגו עליו, אם כן אין רפואה למכתו שלא תועיל עליו תפילת החכם לרפאותו מחליו, עכ"ד.

וממוצא דבריו הקדושים נשכיל ונבין האיך מועיל תפילת החכם התפילה הוא שהחולה בעצמו יכין נפשו ויקבל עליו עול מלכות שמים כדי שיהא ראוי לקבל השפעת הטובה שנגזר עליו מן השמים, מכל מקום כיון שכל ישראל הם נפש אחד, אם כן נחשב כאילו החכם בעצמו הוא החולה, וכאילו החולה בעצמו מעורר לבו ומכין נפשו כראוי לו, אולם כל זה בזמן שהחולה מכניע עצמו לפני ירחי כ' וחושבי שמו, אז מוכחא מילתא שהוא נפש אחד עם החכם, מה שאין כן אם הוא מבזה תלמיד חכם על כרחך אינו סובר שהוא נפש אחת, ואז אינו מועיל תפילת החכם בעדו.

ומעתה יתבאר מפני מה לא התפלל משה רבינו בעד כל המרגלים כמו שהתפלל על יהושע, שהרי מצינו בפסוקי הפרשה שכלו המרגלים את כל עדת בני ישראל נגד משה רבינו, ודרשו חז"ל (סוטה לה.) וילנו ויבוזו, מה ביאתן בעצה רעה אף הליכתן בעצה רעה. ובכן כיון שהיו המרגלים בכלל מבזה תלמיד חכם, על כרחך לא התאמינו שהם נפש אחת עם החכם, ושוב אינו מועיל תפילת החכם בעדם, זולתי כלב בן יפונה ויהושע בן נון אשר המה לא היו בעצה הרעה הזאת והתאמינו בה' ובמשה עבדו, עליהם היה משה רבינו יכול להתפלל, אמנם כלב השתדל להתפלל בעצמו, שהרי אמרו חז"ל שיפה תפילת החולה מתפילת אחרים עליו והיא קודמת להתקבל, ועל כן פנה לחברון והלך להשתטח על קברי האבות, אבל יהושע מרוב עטותיטתו חשב שאין תפילתו השובה ומקובלת לפני הקב"ה, וכעוסח התפילה מי אנכי שאזכה להתפלל לפני הקב"ה וכו', על כן הוכרח משה רבינו להתפלל בעדו.

וזהו ביאור דברי התרגום יונתן, וכדי חמת משה עטותיטתיה קרא משה להושע בר נון יהושע, כי מאחר שראה משה רבינו אשר מחמת גודל עטותיטתו לא יתפלל יהושע בעד עצמו כמו כלב, ומה גם כי ברוב עטותיטתו הוא

ט קוֹל יְהוָה | יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת
וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד: י יְהוָה לַמַּבּוּל

תרגום

ט קָלָא דַיְיָ מַבְטִין אַיְלָתָא
וּמַזְלִיחַ חֵוָת חוּרְשָׁא
וּבְמִקְדְּשֵׁיהּ דְּלְעֵיל כֻּלְּהוֹן
שַׁמְּשׁוֹי אָמְרִין אִיקָר

קֳדָמוֹי: יְיָ בְּדַר טוּפָנָא יָתִיב עַל כּוּרְסֵי דִּדִינָא לְמִתְפְּרַע מִגְּהוֹן וְיָתִיב יְיָ עַל כּוּרְסֵי

רש"י

ישראל עליו: (ט) קול ה' יחולל אילות. יפחיד ויחיל לעמיד את האומות, שהן עומדות עכשיו במוזק כאילות, כענין שנאמר משה רגלי כאילות (לעיל יח לד), אמר רבי פנחס כאילים אין כחיב כאן אלא כאילות, כנקבות, שרגלי הנקיבות עומדות יותר מן

מצודת דוד

(ט) ויחשוף יערות. כי ישבר ויפיל כל עצי היערות, וישארו אם כן היערות מגולים ופנויים מן האילנות. והכל הוא דרך משל על מפלת אויבי ה': ובהיכלו. כל הבאים בבית המקדש יאמרו הנה עתה נראה כבודו: (י) ה' למבול ישב. כמו בעת שהיה המבול ישב ה'

מצודת ציון

ט) אילות. נקבות מאילים: ויחשוף. ענין גלוי. במו מחשוף הלבן (נחמיה ב ז): י) למבול. כמו במבול:

אבן עזרא

(ט־י) קול ה' יחולל אילות. הזכיר מדבר כנגד בהדר, והזכיר מדבר קדש בעבור היותו גדול ונורא, והזכיר אילות בי לידתו קשה, והנה הרעם מחולל, והטעם יביא להם החיל מהרה, וחלרנה בהפתח הרחם האיילה, גם בעבור הפחד. וטעם ויחשף יערות יגלה בנפול האילנות. י"א כי טעם ובהיכלו השמים, כמו ה' בהיכל קדשו (חבקוק ב כ), וטעם שהשוכנים בו יתנו כבוד לשם, ואומרים כמה גדול כבודך. ואחרים אמרו כי הטעם על הכהנים והלוים העומדים להתפלל. ורבי משה אמר, כי הטעם שהשוכנים בהיכלו הוא בית המקדש, ולא יפחדו כי השם יכבדם שלא יבא להם שום נזק בעבור הרעם, על כן אחריו ה' למבול ישב. והטעם כי המים

רד"ק

מדבר קדש. שהוא מדבר גדול ונורא. והוצה לומר יחיל מדבר אויביו וארצותם: (ט) אילות. הם הקלים ברגליהם. החזקים המשילם כארזים ובהרים. והקלים המשילם באילות שהם קלים ברגליהם, או רובבי הסוסים ולא ימלטו ברגליהם, או לפי שהמשיל ארץ אויבי ה' למדבר, המשיל השוכנים בה לאילות שהם

מדרשי חז"ל

ט) ובהיכלו כולו אמר כבוד. בשניתנה תורה לישראל היה הקול הולך מסוף העולם ועד סופו, וכל מלכי עובדי כוכבים דעדה אחזתן בהיכלהן ואמרו שירה, שנאמר: ובהיכלו כולו אומר כבוד. נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו מה קול ההמון אשר שמענו שמא מבול מביא לעולם ה' למבול ישב, אמר להם וישב ה' הזכרים. לשון אחר, ימולל קרי"ה נלע"ז, כמו לפני גבעות תולמי (משלי ח כה). (ס"א אינו): ויחשוף יערות. כמו מתשוף הלבן (נחמיה ב ז) יקלף עלי היער, כלומר יפשוט מכבודם, ההאומות המשולים כעלי היער אשר כגובה ארזים גובהו: ובהיכלו. שיבנה

יָשַׁב וַיֵּשֶׁב יְהוָה מֶלֶךְ לְעוֹלָם: יא יְהוָה עֹז
לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה | יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ
בַּשָּׁלוֹם: פ ל א מִזְמוֹר שִׁיר־חֲנֻכַּת הַבָּיִת

רש"י

כולו אומר כבוד, הכל יקלסוהו סס ויאמרו ה' למבול ישב, בגדולתו ימידי, וגם עתה וישב ה' לבדו מלך לעולם, והאלילים כליל יחלוף, אבל לעמו יתן עוז וברכת שלום. וכיומינו דרשוהו בתתן תורה, שנתפחדו ונתבהלו האומות ובאו להם אצל בלעם,

מצודת ציון

א) חנוכת. התחלת הדבר שעתיד לעמוד בה קרוי חנוך בלשון המקרא:

ואמרו לו מה קול ההמון שמענו, שמא מבול הוא בא להביא לעולם, אמר להם כבר כשבע שלא יביא מבול, אלא קול ההמון שמעתם, הקב"ה נותן תורה לעמו: (א) שיר חנוכת הבית. שאמרוהו הלוים בתנוכת הבית בימי שלמה:

מצודת דוד

לבדו כי הכל נשטף, ונודע אז שהוא המושל בכל: וישב. רוצה לומר כמו כן כימי המשיח ישב הוא לכדו למלך לעולם, אזי כולם יבינו כי הוא בורא עולם: (יא) ה' עוז. אז יתן ה' החוזק לעמו, ויברכם בשלום: (א) חנוכת הבית. המזמור הזה תיקן לאמרו בעת

אבן עזרא

לעמו בעתות הרעם, ושלום יהיה להם: (א) מזמור, חנוכת הבית. יש אומרים שצוה דוד שינגנו המשוררים

רד"ק

למבול ישב, אלו הימים הם כימי המבול, שישב על כסא המלוכה כשלא היו מכירים האל אנשי העולם, ויאמרו לאל סור ממנו וגו' ומה יפעל שדי למו (איוב כב יז). וכשהביא עליהם אח מי המבול, הבאים אחריהם הכירו כי לה' המלוכה והוא ברא את העולם והוא משחיתו לכשירצה, כן עתה לימות משיחנו אויבי ה' שלא יראו מהאל ולא הכירו אותו למלך ושהוא אדון העולם, כאשר יעשה להם משפט אשר ישוכו לאל מהם ירעו ויאמרו וישב ה' מלך לעולם: (יא) ה'. ואז עוז ה' לעמו יתן ויכניע כל אויביו בפניהם: ה' יברך את עמו בשלום. כי לעולם לא יהיה להם עוד מלחמה: (א) מזמור. חיברו דוד

מדרשי חז"ל

יא) ה' עוז לעמו יתן וגו'. א"ר יצחק: מנין שהקב"ה מניח תפילין שנאמר: נשבע ה' בימינו וזרוע עוזו, בימינו זו תורה שנאמר: מימינו אש דת למו, ובזרוע עוזו אלו תפילין שנאמר: ה' עוז לעמו יתן. ומנין שהתפילין עוז הם לישראל, שנאמר: וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, ותניא ר' אליעזר הגדול אומר: אלו הפילין שבראש. (ברכות ו.).

מה ראו לומר שים שלום אחר ברכת כהנים, דבתיב ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. כרכה דהקב"ה שלום שנאמר: ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. (מגילה יח.).

רבי חזקיה אמר: גדול השלום שכבל המצות כתיב כי תראה כי תפגע כי יקרא, אם באה מצוה ליידך אתה זקוק לעשותה ואם לאו אי אתה זקוק לעשותה. ברם הכא בקש שלום ורדפהו, בקשהו ממקומך ורדפזהו במקום אחר. (ילקו"ש).

א) מזמור שיר חנוכת הבית לדוד. למה מזמור שיר, כנגד בית המקדש של מעלה ובית המקדש של מטה. אמר לו הקב"ה אף על פי שאהבה מת אין שמך יוצא מביתי לעולם, אלא על כל קרבן וקרבן מזכירין את שמך ואומרים שירים משלך, הוי מזמור שיר דחנכת הבית לדוד. השב לעשות מצוה אף על פי שלא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, תדע לך שכן הוא שהרי דוד חשב לבנות בית הכקדש אף על פי שלא בנאו נכתב כשמו

נושאי הפרק

(א־ב) הודאה לה' על נפלאותיו עמו.
(ג־ו) הודאה לה' על שהחלימו ממחלותיו.
(ד־ט) השלות והבטחון תלויים בחסדי ה' בלבד.
(י־יא) תחינה לה' לשמוע תפלתו ולהצילהו מרדת שחת.
(יב־יג) הודאה לה' ששמע תפלתו.

ה"ג זכרים ונקבות תמימים ובעלי מומין לאפוקי מחוסר אכר דלא *ולא (ז)גרסי' תמות וחכרות בבהמות כו'. דמלי מירים קדוש מתן תורה לאמר הקמת המשכן נמי מיתם לה ועוד מדקאמר אכל מחוסר אכר לא מכלל דבעלי מומין לא נפסלו לא בבהמה ולא בעוף: שנאסר לבני נח. להקריב תורה אור

לבעלי חיים

זכרים ונקבות תמימין ובעלי מומין ז) (*דאמר מר **חמות וחכרות בבהמה ואין תמות וחכרות בעופות ואיתקש בהמה לעוף תמימין ובעלי מומין) לאפוקי מחוסר אכר דלא ז) א"ר אלעזר *מנין למחוסר אכר שנאסר לבני נח ח"ל °ומכל החי מכל בשר ז) אמרה תורה הבא בהמה שחייו ראשי איברין שלה ודילמא ז) למעוטי טריפה ההוא מלחיות זרע נפקא הניחא *למ"ד טריפה אינה יולדת אלא למ"ד טריפה יולדת מאי איכא למימר האמר קרא אתך בדומין לך ודילמא נח נופיה טריפה הוה חמים כתיב ביה ודילמא חמים בדרכיו צדיק כתיב ביה ודילמא חמים בדרכיו במעשיו אי סלקא דעתך דנח נופיה טריפה הוה מי קאמר ליה ז) לנח דכוותך עייל שלמים לא תעייל ומאחר דנפקא לן מאתך לחיות זרע למה לי מהו דתימא אתך לצותא בעלמא אפי' זקן אפילו סרים קמשמע לן: ז) מהורין אבל לא טמאין: ומי הוו טמאין ומהורין בההיא שעתא א"ר *שמואל בר נחמני א"ר יונתן *מאותן שלא נעבדה בהן עבירה ז) מנאהו ידעי כדרב חסדא דאמר רב חסדא העבירן לפני התיבה בל שהתיבה קולטתן בידוע שהוא טהור אין התיבה קולטתן בידוע שהן טמאין רבי אבהו אמר אמר קרא °והבאים זכר ונקבה הבאין מאיליהן אמר מר והכל קרבו עולות עולות אין שלמים לא והא כתיב °ויוברו זבחים שלמים לה' פרים אלא אימא ז) הכל קרבו עולות [ושלמים ותניא אבל שלמים לא ב"א עולות] עולות אין שלמים לא כמ"ד לא קרבו שלמים ז) בני נח דאיהמר ר"א ור' יוסי בר תנינא חד אמר קרבו [שלמים ז) בני נח] *וחד אמר לא קרבו מ"ט דמ"ד קרבו שלמים בני נח דכתיב °והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן איזהו דבר שחלבו קרב לנכי מזבח ואין כולו קרב לנכי מזבח הוי אומר זה שלמים מ"ט דמ"ד לא קרבו ז) דכתיב °עורי צפון ובואי תימן ז) תתנעד אומה שמעשיה בצפון ותבוא אומה שמעשיה בצפון ובדרום ומר נמי הכתיב ומחלביהן ז) משמניהן [דירדו] ומר נמי הכתיב עורי צפון [דהוא] בקיבוץ גליות הוא דכתיב הא כתיב °ויאמר משה גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות ועשינו לה' אלהינו זבחים לאכילה ועולות °להקריבה והא כתיב °ויקח יתרו ז) [ויתן משה] עולה וזבחים ההוא לאחר מתן תורה הוא דכתיב הניחא *למ"ד [יתרו] אחר מתן תורה היה אלא למ"ד [יתרו] קודם מתן תורה היה מאי איכא למימר דאיהמר *בני ר' חייא ור' יהושע בן לוי חד אמר יתרו קודם מתן תורה היה וחד אמר יתרו אחר מתן תורה היה למ"ד יתרו קודם מתן תורה היה קסבר שלמים הקריבו בני נח °בתנאי °וישמע יתרו בהן מרין מה שמועה שמע ובא ונתגייר ר' יהושע אומר מלחמת עמלק שמע (ז) שהרי ז) כתיב בצדו °ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי הרב ר"א המודעי אומר מתן תורה שמע [ובא] שכשניתנה תורה לישראל היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו וכל [מלכי] עוכדי כוכבים אחזתן רעדה בהביליהן ואמרו שירה שנאמר °ובהיכלו כולו אומר כבוד נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו מה קול ההמון אשר שמענו שמא מבול בא לעולם ז) (אמר להם) °ה' למבול ישב[אמר להם] וישב ה' מלך לעולם *בבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם ז) אמרו לו מבול של מים אינו מביא אבל מבול של אש מביא שנא' °כי (הנה) באש ה' נשפט אמר להן כבר נשבע שאינו ז) משחית כל בשר ומה קול ההמון הזה ששמענו אמר להם הכרה טובה יש לו בבית גנזיו שהיתה גנוזה אצלו *תתקע"ד רוחות קודם שנברא העולם וביקש ליתנה לבניו שנאמר °ה' עוז לעמו יתן יט) [מיד] פתחו בולם ואמרו °ה' יברך את עמו בשלום *)ר"א אומר קריעת ים סוף שמע ובא שנא' °ויהי כשמוע כל מלכי האמורי ואף רחב הזונה אמרה לשלוחי יהושע °כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מאי שנא התם כ) *)ראמר(ליה) °ולא היה בם עוד רוח ומ"ש הכא) *)דקאמר °ולא קמה עוד רוח באיש ראפילו

*) נ"מ כן יעקב **) א"ל רבתיב ***) א"ל רבתיב

ודילמא למעוטי טריפה. תימה דכפ' שילוח הקן (חולין דף קמ. וסס) נני שמי לפרים חיות דרש' מינה תרתי שתיין רתמי מיכרים עלה ולמעוטי טריפה וי"ל דשאר ליפוני מעוטא שהוא כפין קרבן ומשיהן מין לענין פסול אבל נני נח דשאר מומין כשרין הי"ל לאוקמיה למעוטי טריפה חוקת: אבל למ"ד טריפה יולדת מאי לא מיתבר ליה מכל החי למחוסר אכר ולוקמיה למעוטי טריפה חוקת. פי' דלרבינו חיכא למימר. פי' דלרבינו מיכא דמיכר ליה מכל החי מיזבר ומפיר מטמטע למעוטי טריפה אע"ג דמיה דמטמטע חיות גמורה ומסתבר למעוטי טריפה אע"ג דמיה ויולדת מפי ממטסרת אבר דמ"מ לא טריפה כריאה כשלמים ולא חזיא לקיום הטולם טלי אלי: אתך כדומין לך. וא"ת א"ל הא מכל החי נמה לי דתרוייהו מאתך נפקא וכי תימא דלמא נח נופיה ממוסר אבר היה מי קאמר ריחמנא דכוותך עייל שלמים לא תעייל דמוקמא קרא בדדמי לטריפה ולא דמי למחוסרת אבר דלענין קיום הטולם לא מייתינן:

ודילמא נח נופיה טריפה הוה. וא"ת והא מלא אמר ר' יוחנן מאותן שלא נעבדה בהן עבירה ז) מנאהו ידעי כדרב חסדא דאמר רב חסדא העבירן לפני התיבה בל שהתיבה קולטתן בידוע שהוא טהור אין התיבה קולטתן בידוע שהן טמאין רבי אבהו אמר אמר קרא °והבאים זכר ונקבה הבאין מאיליהן אמר מר והכל קרבו עולות עולות אין שלמים לא והא כתיב °ויוברו זבחים שלמים לה' פרים אלא אימא ז) הכל קרבו עולות [ושלמים ותניא אבל שלמים לא ב"א עולות] עולות אין שלמים לא כמ"ד לא קרבו שלמים ז) בני נח דאיהמר ר"א ור' יוסי בר תנינא חד אמר קרבו [שלמים ז) בני נח] *וחד אמר לא קרבו מ"ט דמ"ד קרבו שלמים בני נח דכתיב °והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן איזהו דבר שחלבו קרב לנכי מזבח ואין כולו קרב לנכי מזבח הוי אומר זה שלמים מ"ט דמ"ד לא קרבו ז) דכתיב °עורי צפון ובואי תימן ז) תתנעד אומה שמעשיה בצפון ותבוא אומה שמעשיה בצפון ובדרום ומר נמי הכתיב ומחלביהן ז) משמניהן [דירדו] ומר נמי הכתיב עורי צפון [דהוא] בקיבוץ גליות הוא דכתיב הא כתיב °ויאמר משה גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות ועשינו לה' אלהינו זבחים לאכילה ועולות °להקריבה והא כתיב °ויקח יתרו ז) [ויתן משה] עולה וזבחים ההוא לאחר מתן תורה הוא דכתיב הניחא *למ"ד [יתרו] אחר מתן תורה היה אלא למ"ד [יתרו] קודם מתן תורה היה מאי איכא למימר דאיהמר *בני ר' חייא ור' יהושע בן לוי חד אמר יתרו קודם מתן תורה היה וחד אמר יתרו אחר מתן תורה היה למ"ד יתרו קודם מתן תורה היה קסבר שלמים הקריבו בני נח °בתנאי °וישמע יתרו בהן מרין מה שמועה שמע ובא ונתגייר ר' יהושע אומר מלחמת עמלק שמע (ז) שהרי ז) כתיב בצדו °ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי הרב ר"א המודעי אומר מתן תורה שמע [ובא] שכשניתנה תורה לישראל היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו וכל [מלכי] עוכדי כוכבים אחזתן רעדה בהביליהן ואמרו שירה שנאמר °ובהיכלו כולו אומר כבוד נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו מה קול ההמון אשר שמענו שמא מבול בא לעולם ז) (אמר להם) °ה' למבול ישב[אמר להם] וישב ה' מלך לעולם *בבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם ז) אמרו לו מבול של מים אינו מביא אבל מבול של אש מביא שנא' °כי (הנה) באש ה' נשפט אמר להן כבר נשבע שאינו ז) משחית כל בשר ומה קול ההמון הזה ששמענו אמר להם הכרה טובה יש לו בבית גנזיו שהיתה גנוזה אצלו *תתקע"ד רוחות קודם שנברא העולם וביקש ליתנה לבניו שנאמר °ה' עוז לעמו יתן יט) [מיד] פתחו בולם ואמרו °ה' יברך את עמו בשלום *)ר"א אומר קריעת ים סוף שמע ובא שנא' °ויהי כשמוע כל מלכי האמורי ואף רחב הזונה אמרה לשלוחי יהושע °כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מאי שנא התם כ) *)ראמר(ליה) °ולא היה בם עוד רוח ומ"ש הכא) *)דקאמר °ולא קמה עוד רוח באיש ראפילו

*) נ"מ כן יעקב **) א"ל רבתיב ***) א"ל רבתיב

לשמשם: ס) ליח רחבנא לנה: ז) לן. אמר מר מוריה: ז) עכירה. לא פשיטא שעתידין לשרר: ח) אוכא לכל קרבו עולות ולבני נח עולות אין שלמים לא והשאר נמחק: ט) שלמים לבני נח: י) קרבו שלמים לבני נח ס"ם רס"ר קרבו שלמים לבני נח: יא) קרבו שלמים לבני נח: יב) חשק והתעדר: יג) מחליקיה מסמני דיהבו: יד) יתרו ומתן פשה עולה חבוהים יתרו לאחר מתן תורה הוא דכתיב לפ"ר יתרו לאחר מתן תורה היה אלא לפ"ר יתרו קודם מתן תורה היה חד"א יתרו לאחר מתן תורה היה ולפ"ר יתרו קודם מתן תורה היה קסבר קרבו שלמים: טו) שהיה כתוב בצדיו: טז) לעולם שנאמר ה' למבול ישב אמר להם הרשב"ל כיון לעולם: יח) לעולם שנאמר בי מי נח זאת לי אשר נשבעתי אמרה לו שמא מבול של מים בו' שנאמר ה' באש יבא ובחרבו כי הנה באש ה' נשפט נמחק: יט) שאינו מביא מבול כל עיקר שנאמר ולא יהיה עוד מבול לשחת כל בשר ואלא מה קול הרעמון הזה: כ) תתן מיר פתחיו: כא) תתן מיר הרעמון ולא היה בהם עוד רוח וס"ש הכא דכתיב ולא קמה: שופח דף ל"ד: כב) אלא לחודיעו: נכ) מת"ר התעדרי לשון דעבר: כג) וחבוא אל:

מוסף רש"י (המשך מפר מיון) ומכל החי וגו'. על שם שהיה פתוח מן הקרבן מהן דכתיב (בראשית ח) דקם מכל הבהמה הטהורה וגו' (ע"ז ח:). מלחיות זרע נפקא. דבר שבטובה פירחה, ובריאה שניכר קדוש של מות שמתמה בעליה מיה יולדת (שם לא:). אלא למ"ד טריפה יולדת. מיקמיך מכל החי לבמעוטי דלא נפקא מלחיות זרע (שם). בדומין לך. ולא טריפה, כלבן מכל החי לבמעוטי אבר אחת (שם). ודילמא נח נופיה טריפה הוה. ומ"ג לחי בחמה שנים לנמה לבמעוטי טריפה ולא נפקא מלחיות זרע (שם). לשון נרשלות, ובריאה הוא לאתעוני אבל מחוסר אבר לא (שם). חמים בדרכיו. עניו ושכל רוח (שם ו:). צדיק במעשיו. כלא מתם (שם). לחיות זרע למה לי. הא לאתעוני בריאה (שם לא:). מהו דתימא אתך לצוותא בעלמא. לא מתאן טריפה הוא דתתמעט אבל זקן וסרים מתמה מלי דלא אתיא לצוותא בעלמא אמר ריחמנא לעייל שלמים לא לעשות מצות לא לעשות מצות לא לעשות ולמלי זקן וסרים ליעל (שם וכעי"ז שם ו:). מאותן שלא נעבדה בהן עבירה. שלא מקרו אלא לכן וגם (סנהדרין קה: ע"ר). תתקע"ד דרוחות. בגלגלים שבו מקדמה מורה לעולם הוי פתיחין דרוחות הללו לבנרלות. שלמתר (תהלים קה) דבר צוה לאלף דור, ותלה הקב"ה שלון הבולם מתקיים בלא מורה כל כך והעבירן ולא נרלון ותמה לכ"ו דרוחות, הרי שמסרו תתקע"ד מלאך (שבת פח:).

מסורת הש"ס

עין יעקב מלאכת

סוסף רש"י

ואין תמות וחכרות בעופות. הלי קרא לרים הנאמר בכל הקרבנות (ויקרא כב) אים אים מכיים ישראל אבר אדיים קרבנו לכל נדריהם ונו' ולנתנבים מכיים אבר נבקר בכשבים ובמדים מדלא מתיב לנלעבים מכיים זכר ולינשות, ליתמך שלמן מקמיה בל מנות חכרות כד:) בבהמה כתיב אבר אבר מיה לא מכיים ולא מכיים זכר, הלבך לא פסלי ביה מומים קבוים כגון דוקן שבבקן, אלא מומין גדולים כגון מתוקר אבר, ופעמא מעוה הקריבהו לא לפתחן (חולין כב.).

למחוסר אבר שנאסר לבני נח. הקמת המשכן הוה ואת אמרת דעד [שלא] הוקם המשכן לא קרבו שלמים כלל: לכל". מין לישראל מין לבני נח קרבו עולות אבל שלמים לא קרבו לבני נח ומשמע מתן תורה שנאמרו ישראל קרבו לשם שלמים: כב) התנער. לשון (שמות יד) ויענר ה' אל מלרים: שמעשיה בצפון. הייט עולה שטעורה לפון: כג) ובואבא. אל מלך המשיח: אומה שמעשיה צפון ודרום. להייט ישראל שמקרבין עולות ושלמים: משמניהון דידהו. מן הסמנין שבהן ומיהו עולות הוי: בקיבוץ גליות. (וה"ק) עורי רוח לפומיא ובואי רוח דרומיא לקבץ גליות המפוזרות בכל: זבחים ועולות. זבחים הייט שלמים וקרבים מתן תורה הוה טולהו בני נח. ומשמי מתן תורה אין שלמים אלא לשון שמיעה בעלמא ולמילה: הניחא למ"ד כו'. פטומא ולמילה לקמן: כתנאי. לי קרבים מתן תורה הוה [ומהני] לי לאמר: ובהיכלו כולו אומר כבוד כו'. ריש דקרא קולה יתולה לילות תמתן תורה משמעי ובהיכלו אל כל מלך ומלך טולו אומר כבוד להקב"ה: אמר להם וישב ה' מלך לעולם. כבר נשבע שיהא מלך לעולם על ברוחיו ולא ישמיטם: תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם. וכ"ו מלדם ועד משה רבינו הרי דבר לוה לאלף דור (תהלים קה): עוז. המורה שהיא מעוז של ישראל: לאפי'

[מ"ז כד.]

מנב הלי נפ"ז מ. ד"ה. נני ר"ח. יבמות ומקשה שבן

[תענית יז. שבת מתן] מכלים כמ

שם

יומא פ

שם ב

שם ס

שם ב

[מוסף יח. ע"ש]

שיטה מקובצת

ז) מחיבה ראמר מר' ער חיבת לאפוקי נמחק: ב) ר"ל ראר"א: ג) בשר אבר הקב"ה לנח הבא. חיבות אמרה הדרה נמחק: ד) הילמא הניחא

כב א מיי' פ"ג מהל' מלכים ה"ח:

מי' בכ"מ בפי"ג מהל' גיזולין מה שהקנה של הרמב"ם ומי' בנכ"ו ובפ"ם

ופ"ם חום' חולין מב ד"ם ומאמר רב יהודה ומוב' מיחבין ג. ד"ה כגון שהרב ומיהו וכו' ומוס' גיטין מה. ד"ב ומיקר ומשי' ב"ן נמ. ד"ם תענו ומוס' בבחרות לב ד"ם כרי

הגהות הב"ח

(ז) גמ' שמע ובא שסריה (ב) רש"י ד"ה ס"ג ובכיים וכו' ולא (לחמי') [נכסי' לאמר מר] תמות וחכרות בבהמות (לאפוקי לא בשמים) כו' דמלי מיריה:

שבתון וביום השמיני שבתון לרמז בזה יום הראשון הוא ר"ה כמ"ש זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון ובו נידון אדה"ר ונמר התיקון הי' ביום שמיני עצרת כמבואר לעיל. לזה סמיכות ובפילות הדברים ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון לרמז על היחוד הנ"ל:

והשיאנו ד' אלהינו את ברכת מועדיך כו'. כבר בארנו בפני' שהוא לשון נשואין שיהי' הקדושה שורה עמנו מזמן המועד הזה עד מועד הבע"ל ולא יפסוק כמו קדושי אשה דאי' בנמ' (נדרים כט, א) האומר לאשה היום את אשתי ולמחר אי את אשתי קדושת הגוף לא פקעה בכדי. וכן מצינו בנמ' חמורה יא, (ב) האומר רגלה של זו עולה בולה עולה ופליגי בזה ר"מ ור' יוסי ור"ש. אך במקדיש דבר שהנשמה תלוי בו הכל מודים שבולו קדוש עי' ברמב"ם (טו, הלכות מעשה קרבנות). נראה לרמז בזה אם האדם הולך בבחי' זו להיות במס"נ כי רק זה עיקר קדושת בנ"י כמ"ש (ויקרא כב, לב) ונקדשתי בתוך בנ"י. א"כ כשעושה המצוה באבר אחר ממילא פשטה הקדושה בכל הגוף. והענין בזה בי הנפש הוא חלק אלקי ממעל אך הגוף הוא מסך המבדיל. וכאשר האדם הולך במס"נ (מנחות קב, כ) ובל העומר לשרוף כשרוף דמי אפי' הדבר עורנו בעינו הוא כמו שאינו כלל בעולם וכתותי מכתת שיעורי' (סוכה לא, ב) דהגוף ואז תאיר הנפש בלי שום מסך המבריל. וז"ש דוד המלך ע"ה (תהלים פו, ד) שמח נפש עבדך כי אליך ד' נפשי אשא. כי עיקר שמחת הנפש לחזור למקורו ולשרשו ולהיות בטל כמציאות ברביקות העליון. לכן ממילא כאשר עושה המצוה באיזה אבר אחד הוי כמו המקריש אבר שהגשמה תלוי' בו ופשטא הקדושה בבולא. ולזה אנו מברכין בכל מצוה ומצוה אשר קדשנו במצותיו לשון רבים אפי' כי עתה אינו עושה רק מצוה אחת הקדושה פשטא בבולא בכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו. וז"ש אומרים בכל מצוה כאלו קיימתי' בכל פרטי' ותרי"ג מצות התלוים בה כי פשטא הקדושה בבולא וכנ"ל. וזה ג"כ שאנו מהפללים בכל המועדים והשיאנו כו' שיהי' בבחי' נשואין שלא יפסק הקדושה כמו קדושי אשה שלא פקעה בכדי בן יהי' נשאר הרשימו דקדושה כנ"ל:

לכל תכלה דאיתי קץ רחבה מצותך מאד (תהלים קיט, צו). מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי (שם קיט, צו) הנ"ל עפ"י מ"ש בתהלים (שם קיט, קסו) שבדתי לישועתך ד' ומצותיך עשיתי. כי דוד המע"ה כשהי' עושה המצוה הי' עיקר כוונתו לכבוד הבורא שיתגדל ויתקדש שמי' רבא כו' וז"ש (שם קיט, פא) כלתה לישועתך ד' לשון כלות הנפש שמסר נפשו עבוד כבודו יח"ש. חה לישועתך ד'. כי זהו ישועת ד' כמ"ש (שמות ו, ו) והוצאתי אתכם הכתיב נאולה לעצמו כי בזמן הגלות כביכול הוא אסור בזיקים. וכבר בארנו בפי' (תענית ל, ב) כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בנחמתה. פי' רואה תיכף עתה בנחמה.כמ"ש בעמק המלך המעשה מר' אברהם הלוי ע"ש. וז"ש לכל תכלה ראיתי קץ. פי' ע"י כלות הנפש שהי' ברצונו למסוד נפשו וכל מגמתו לראות בנחמת ציון והי' מצטער תמיד על גלות השכינה. לכן הי' רואה תיכף קץ הגאולה. ועור גם זאת דאיתי כי רחבה מצותיך מאד. לפי מה שבארנו כי אם האדם עושה המצוה במס"נ אזי פשטא הקדושה ככולא ובכל מצוה כל תרי"ג מצות תלוים בה ורחבה היא מאד. לכן מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי כנ"ל:

אשרי איש ירא אח ד' במצותיו חפץ מאד (תהלים קיב, א). פי' כי מר"ה עד יום שמיני עצרת האדם הוא מתירא מאימת הדין. ועתה כיום השמיני עצרת מתעורר בכל אדם מרת האהבה. ועינינו הרואות כי במצותיו חפץ מאד. והעיקר הוא קיום המצות. הרמב"ן פ' אמור כתב בפ' (ויקרא כג, מ) ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר הדר באילנו כו' (סוכה לה, א) אבל בשמיני אינו צריך כי הוא עצמו הדר וכו' להבין רבריו אשר קשה להולמן. הנראה לרמז בזה כי ביום הראשון צריך האדם לעשות הכנה באתערותא דלתתא כמ"ש ולקחתם לכם. אך כאשר יונמר ז' הימים. אז מהעורר למעלה כביכול הוא כעצמו הדר. הוד והדר פעלו (תהלים קיא, ג). הדר הוא לכל

[illegible] (שם קמט, ט). וחהו הרמז בגמ' (סוכה לה, א) [illegible] עץ הדר זהו אחדונו הדר באילנו משנה לשנה. [illegible] מה שאמרו חכז"ל (פרר"א כא) האדם נמשל [illegible] השדה. חה הדר באילנו הקב"ה מאציל [illegible] ושורה על האדם משנה לשנה. כמ"שא [illegible] אלהיך בה מראשית השנה עד אחריח שנה [illegible]:

[illegible]ראשית השנה עד אחרית שנה (דברים יא, יב). [illegible] וסמוך לי' (שם יא, יג) והי' אם שמוע [illegible] כו' הנראה לרמז בזה על ענין יום שמחת [illegible] שנקבע אחר ימי חג הסוכות וימים הגוראים. [illegible] מה נקרא שמו שמחת תורה. מפני כי החודש [illegible] הוא ירח האיתנים דתקיפו כמצות כי רבים [illegible] המצות שנעשים בו שופר וצום העשור ולולב [illegible] וישיבת סוכה. ולאחר כי עברו הימים האלה [illegible] ירצה האדם לקיים מצות האלו אינו מועיל בזה [illegible] וא"כ כל אדם יפול בדעתו כי חלף ועבר [illegible] נועם המצות היקרים האלה. בזה מורה לנו [illegible] שמחת התורה כי התורה הוא למעלה מן [illegible]. כי בכל המועדים אנו אומרים מקרש ישראל [illegible] כי בנ"י הם המקדשים הזמנים ומועדים. [illegible] התורה היא נצחיות ותמיד בכל עת ועונה [illegible] הוא לומד בהלכות שופר ולולב הוא חשוב [illegible] הבורא כאלו עשה המצוה בפועל ממש. [illegible] (הושע יד, ג) ונשלמה פרים שפתינו כי מי [illegible] עוסק בהלכות עבודת י"כ הרי הוא כאלו [illegible] הקריב הקרבנות היום. וכן הוא בכל המצות. לזאת [illegible] הרכר לקרוא שמו שמחת תורה כי אין לנו שיור [illegible] התורה הזאת והיא כלולה מכל המצות. וזה [illegible] נ"כ מ"ש מראשית השנה עד אחרית שנה רמז [illegible] תקיעת שופר בר"ה היא הגורמח לכל [illegible] של כל השנה כמ"ש להלן והי' אם שמוע [illegible]. כי מצות תקיעת שופר היא סגולה להביא [illegible] האדם לבחי' השמיעה ולקכל עליו עול התורה [illegible] שמים. וז"ש (מועד קטן יב, ב) לא שמיע לא [illegible] לי. והשמיעה הוא בחי' הקבלה והוא העיקר. [illegible] קבלת התורה הוא תמידית בכל השנה:

בשם הרב הקרוש מוהר"מ מאפטא זלה"ה בפ' (תהלים כט, יא) ד' עוז לעמו יתן כו' פי' שהקרוש ברוך הוא נותן עוז לשון עזות שיערב לכם לנשת אליו אל הרנה ואל התפלה (מלכים ח, כח). האמנם כי הלב יודע מרת נפשו כי שפל מצבו. הם מתחזקים ובוטחים בישועתו. כי לא כזה ולא שקץ ענות עני (תהלים כב, כה):

ביום השמיני עצרת תהי' לכם כו' (במדבר כט, לה).

הנראה לבאר עפ"י מ"ש כפ' לך לך בפ' (בראשית יב, ב) והי' ברכה פרש"י הברכות יהיו מסורי' בירך עד עכשיו כו' ברכתי לאדם ונח ומעכשיו אתה הברך את אשר תחפץ. הפי' כזה כי כאשר הברכות הולכים ע"י הצדיק הוא מצמצם ההשפעה לכל יבוזו זרים רק הוא הצנור להוריד השפע בדרך ישר לבנ"י לבד. וזה הענין הי' רק אצל א"א ע"ה כי הראשון הי' אברהם דכתיב בו (בראשית כא, יב) כי ביצחק יקרא לך זרע ולא ישמעאל שהי' ג"כ בנו ולא עליו חל הברבה (נדרים לא, א). וגם (שם) ביצחק ולא כל יצחק להוציא את עשו רק על יעקב אבינו חל שלשלת הברכה של אברהם אבינו ע"ה. וזה כוונת רש"י עד עכשיו ברכתי לאדם ונח כמ"ש (בראשית ט, א) ויברך אלהים את נח והי' השפע יורד ג"כ לבני חם ויפח עוברי רצונו, ומעכשיו אתה תברך את אשר תחפוץ שתורר רק לבנ"י זרע קודש ויהיו בבחי' דחוחם כתוך חותם מפני מגע נכרי. וזה ענין תפלת נעילה נע"ל י"ה שכל ההשפעות היורדים ביום הקדוש ומעשרת ימי ההשובה בכחי' חותם כתוך דחוחם לנעול הפתח לכל יבוזו זרים. וכזה יש לרמז כדברי רז"ל מ"ש (שיר השירים רבה ב) מפני מה נתעקרו האמהות מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים. ולכאורה תמוה הלא גם אם האדם זוכה לבנים לא יבצר ויחרול מלהתפלל עליהם תמיר על כל צרכיהם לנדלם לאו"ט. ואם יקרה להם ת"ר שום מיחוש הלא ישפוך שיחו לפני בעל הרחמים לראות בטובתם ובשמחתם. ומפני מה הוצרכו דוקא להיות עקרות אך הרמז בזה עפ"י הנ"ל האמהות רומזים לשכינה הקדושה בכל דור ודור כי היא כחי' מקבל מבחי' יסוד צדיק לכן (יבמות סר, א) הקב"ה מתאוה לחפלתן של צדיקים שירר השפע ע"י הצי"ע למען לא יבוזו זרים. וזה

ט וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבָּקָר מִנְחָה סֹלֶת
שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים בָּלוּל בַּשָּׁמֶן חֲצִי
הַהִין: י וְיַיִן תַּקְרִיב לַנֶּסֶךְ חֲצִי הַהִין
אִשֶּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: יא כָּכָה יֵעָשֶׂה
לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ־לַשֶּׂה
בַּכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים: יב כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר
תַּעֲשׂוּ כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם:
יג כָּל־הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה־כָּכָה אֶת־אֵלֶּה
לְהַקְרִיב אִשֶּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: יד וְכִי־
יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם

ט וּיקָרֵב עַל בַּר תּוֹרִי מִנְחָתָא
סָלְתָא תְּלָתָא עֲשָׂרוֹנִין רְפִילָא
בְּמִשְׁח פַּלְגוּת הִינָא: י וְחַמְרָא
תְּקָרֵב לְנִסְכָּא פַּלְגוּת הִינָא קָרְבַּן
רְמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: יא כְּדֵין
יִתְעֲבִיד לְתוֹרָא חַד אוֹ לְרִכְרָא
חָד אוֹ לְאִמַּר בְּאִמְרַיָא אוֹ בְעִזָּיָא:
יב כְּמִנְיָן דִּי תַעְבְּדוּן כְּדֵין
תַּעְבְּדוּן לְחַד כְּמִנְיָנְהוֹן: יג כָּל
צִיבְוָא יַעְבֵּד כְּדֵין יָת אִלֵּין
לְקָרָבָא קָרְבַּן רְמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא
קֳדָם יְיָ: יד וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן
גִּיּוֹרָא אוֹ דִי כַיְנִיבוֹן לְדָרֵיכוֹן

לקט בהיר

להביא מנחה ונסכים לאיל אז משונה היא מעשה מנחה שני עשרונים וגו׳ אבל לפי מדרש רבותינו יהיה „אז״ זה כמו שאר אז, שהפלגם נשאר בכח, כי מיצה אז יגיד שהיה קודם לו עוד דבר הדומה לאיל וכאילו אמר לפלגם אז לאיל תעשה וגו׳ (ג״א): יא) ככה כן שנה בתוך שנתו קרוי ככה, ואיל משעברו י״ג חדשים שנכנס חדש שלש בתוך שנה שניה קרוי איל עד עולם, פלגם בתוך חדש ראשון של שנה שניה (לשון רש״י), ופלגם לשון פלג כלומר ממולע בין זה לזה פלגא מזה ופלגא מזה יצא מכלל ככה ולכלל איל לא נא (רע״מ),

ואין טעמו משום שהוא ספק, שעל זה אין צריך קרא, פשוט הוא שצריך להתמיר להביא נסכי איל (ועיין ברש״י שלמ״ד זה צריך להתנות), אלא דעה זו היא ר׳ יוחנן שסבר בריה נפני עצמו הוא תוך אומו חדש, ואם הוא מחויב להביא ככם דוקא או איל דוקא לא עלתה לו בפלגם, אלא אם נדר פחם והביא פלגם למדינן מחיצה או שצריך להביא נסכיו כאיל (רש״י), ואם יקשה לך מפ׳ ויצא ל״א ל״ה ואילו נאלב לא אכלתי ופירש שם רש״י (והוא מגמר׳) מכאן שאיל בן יומו קרוי איל עיין שם שמירלעטו בס״ד: יב) שחיצה אשה שם תואר הוא על כל דבר הצריך להנתן על האש: יג) זה שם כולל הוא על כל נאן קטן בן שנתו, ככם שם פרטי על מין אחד כשהוא קטן וכשגדל נעשה איל, אבל עז שם פרטי למין אחד בין גדול בין קטן, וכדי שלא יקשה לך פחת בשה וטייס בכבשים - נקוט כלל זה ביודע כל מין נקר דהייטו בהמה נשה בין קטן בין גדול בין זכר ובין נקבה צריך ג׳ עשרוניס, וכל מין נאן דהייטו בהמה דקה צריך עשרון אחד תוך מן הפלגם ואיל (מ״ל): יד) כדי שלא תפרש הכתוב עז״ה כמספר הנסכים אשר צוה אחכם לעשות תעשו רק לאחד כמספר הזה, שאם הביא בהמה קרבנות אין צריך להביא רק פעם אחד הנסכים ולא לכל בהמה ובהמה, שא״כ מה זה אריכות היה די לומר כמספר הזה תעשו לאחד, אלא ודאי תעשו הראשון פירושו קרבנות, תעשו השני פירושו נסכים, ותיבת ככה שייך על המספרים שאמרנו בפסוקים הקודמים, ותיבת לאחד פירושו לכל אחד ואחד (רא״ם), ותוכן הכתוב לפרש בקיצור וביותר ביאור ואמר כמספרם פי׳ מספרם כמספרם, כדי שלא תפרש להיפך שכפי מספר הבהמות תעשה מספר נסכים לאחד, כגון אם הביא עשר קרבנות יביא מאה נסכים עשר לכל אחד, עוד אפשר היה לטעות שאם הביא פר ואיל וכבש אה״נ צריך להביא ג׳ נסכים, אבל אם הביא ג׳ פרים עדיין אני אומר שאין צריך ג׳ פעמים נסכים, לזה חזר לומר כמספרם (בד״א):

רש״י

לרבות את הפלגים[יא] לנסכי איל: (י) **אשה ריח.** אינו מוסב אלא על המנחה והסמן, אבל היין אינו אשה[יב] שאינו ניתן על האש (ספרי): (יא) **או לשה.** בין שהוא בכבשים[יג] בין שהוא בעזים, ככם ושה קרויים בתוך שנתם, איל בן שלשה עשר חדש ויוסף אחד (פרה פ׳ ג׳): (יב) **כמספר אשר תעשו.** כמספר הבהמות[יד] אשר תקריבו לקרבן: **ככה תעשו.** נסכים לכל אחד מהם: **כמספרם.** של בהמות

וַיַּעֲבֵד קָרְבָּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא
קֳדָם יְיָ כְּמָא דִי תַעְבְּדוּן כֵּן
יַעְבֵּד: טו קְהָלָא קְיָמָא חַד לְכוֹן
וּלְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר קְיָם עָלָם
לְדָרֵיכוֹן כְּוָתְכוֹן כְּגִיּוֹרָא יְהֵי
קֳדָם יְיָ: טז אוֹרַיְתָא חֲדָא וְדִינָא
חַד יְהֵי לְכוֹן וּלְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר
עִמְּכוֹן: יז וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימָר: יח מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְתֵימַר לְהוֹן כְּמֵעֱלְכוֹן לְאַרְעָא דִי
אֲנָא מְעֵל יָתְכוֹן לְתַמָּן: יט וִיהֵי
כְּמִיכְּלְכוֹן מִלַּחְמָא דְאַרְעָא
תַּפְרְשׁוּן אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ:
כ רֵישׁ אַצְוָתְכוֹן חַלְתָא תַּפְרְשׁוּן

לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה אִשֶּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ
לַיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יַעֲשֶׂה:
טו הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר
חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה
לִפְנֵי יְהוָה: טז תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט
אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם: פ
ששי ה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ו
יח דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא
אֶתְכֶם שָׁמָּה: יט וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם
הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיהוָה:
כ רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ

רש״י

מספרם של נסכים: (טו) **ככם כגר.** כמותכם כן גר[טו], וכן דרך לשון עברית, (ברא׳ י״ג ט׳) כגן ה׳ כארץ מצרים, כן ארץ מצרים, כמוני כמוך כעמי כעמך (מ״א כ״ב ד׳): (יח) **בבאכם אל הארץ.** משונה ביאה זו מכל ביאות שבתורה, שבכולם נאמר כי תבא כי תבאו לפיכך כולן למדות זו מזו, וכיון שפרט לך (הכתוב) באחת מהן (דברים י״ז י״ד) שאינה אלא לאחר ירושה וישיבה אף כולן כן, אבל זו נאמר בה בבואכם[טז] משגכנסו בה ואכלו מלחמה[יז] נתחייבו בחלה (ספרי): (כ) **ראשית ערסתכם.** כשתלושו[יח] כדי עיסותיכם* שאתם רגילין לעשות במדבר[יט], וכמה היא (שמות ט״ז י״ח) וימודו בעומר לגלגולת (ושיעורו מ״ג ביצים וחומש ביצה) (עירובין פ״נ:) תרימו מראשיתה, כלומר קודם שתאכלו ממנה[כ] ראשית חלקה* חלה אחת (ממנה) תרימו תרומה לשם ה׳:

חלה. עורטי״ל בלע״ז:

שיני נוסחאות • עיסתכם • תלקח

(נח״י): יח) מלשון ליטה כשתערבו מים עם קמח, לא כשתלושו מן המחובר, ור״ל שדוקא אחר הליטה, אבל הפרים חלה מן הקמח אין חלמו חלה (נח״י): יט) זה יצא מכיעוי של בריסותיכם שפירושו עיסה שלכם, ולדור המדבר מדבר אוכלי המן, כלומר שיעור המן שהיה עומר וכתיב (שמות ט״ז ל״ו) והעומר עשירית האיפה היא, והאיפה ג׳ סאין, ושאה ששה קבין, והקב ד׳ לוגין, והלוג ששה ביצים, א״כ האיפה תל״ב ביצים, ועשיריתו מ״ג וחומש (רא״ם): כ) שהרי

לקט בהיר

טו) ר״ל אין פירושו כמשמעו הפשוט שמדמה כ׳ הדברים זה לזה שאתם כגר וגר כאתם, שהלא לא אמר שום דבר בגר שנלמוד האזרח ממנו, לזה אמר שאתם כ״ף מתיבת כגר פירושו כן הגר, ולפי״ז מיותר הוא שהיה לו לומר ככם הגר, לזה הביא ראיות שכן דרך ולשון העברי, שהגם שאינו מדמה רק דבר אחד אעפ״כ אמר ב׳ פעמים בכ״ף, שאין רצון הכתוב לדמות גן ה׳ לארץ מצרים רק מצרים לגן ה׳, וכן יהושפט כוונתו היה לומר שבודאי אלך עמך במלחמה אני ועמי וסוסי כי הנוגע בך כאילו נגע בי, א״כ היל״ל אתה כמוני עמך כעמי (נח״י), וכדי שלא יהיה לך זה סתירה למה שפירש רבינו שם בפסוק בגן ה׳ עיי״ש מה שפירשנו זה: טז) בבואכם משמע מיד בבואכם לא כן כי תבאו (ג״א): יז) אפשר שכיון רבינו בזה שלא מיד כשנכנסו אכלו מלחמה, שהם עלו מן הירדן בעשור לחדש ניסן ולא אכלו מעבור הארץ (מתנואה הדשה) רק בט״ז בו אחר הקרבת העומר (מ״ל), עוד אפשר הכוונה שדוקא מלחמה, אבל לחם שנאפה בח״ל פטור מחלה דאורייתא (נח״י): יח) מלשון ליטה כשתערבו מים עם קמח, לא כשתלושו מן המחובר, ור״ל שדוקא אחר הליטה, אבל הפרים חלה מן הקמח אין חלמו חלה (נח״י): יט) זה יצא מכיעוי של בריסותיכם שפירושו עיסה שלכם, ולדור המדבר מדבר אוכלי המן, כלומר שיעור המן שהיה עומר וכתיב (שמות ט״ז ל״ו) והעומר עשירית האיפה היא, והאיפה ג׳ סאין, ושאה ששה קבין, והקב ד׳ לוגין, והלוג ששה ביצים, א״כ האיפה תל״ב ביצים, ועשיריתו מ״ג וחומש (רא״ם): כ) שהרי

תְּרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ: כא מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם: כב וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא

אַפְרְשׁוּתָא כְּמָא דִי מַפְרְשִׁין מִן אוּרְעָא כֵּן תַּפְרְשׁוּן יָתָהּ: כא מֵרֵישׁ אַצְוָתְכוֹן תִּתְּנוּן קֳדָם יְיָ אַפְרְשׁוּתָא לְדָרֵיכוֹן: כב וַאֲרֵי

לקט בהיר

אין נעיסה ראשית ופוף, גם אין פירושה עיסה שאלושו בראשונה, והוכמה לזה מפסוק הסמוך דכתוב מראשית עריסותיכם עיי"ש, והוסיף רבינו לומר תרומה „לשס" ה', לפי שאינה לה' שאינה נשרפת ואינה נקמצת ואינה טעונה הנאה לעזרה אלא יתנה לכהן לשם ה' כענין שהוא צוה כן (ב"ב): כא) ומן התורה תעה אחת פוטרת את הכרי, אבל תרומת מעשר שהלוי נותן ממעשר ראשון שקבל מן הישראל כתוב ביה מעשר מן המעשר, ושניהם נקראים תרומה וכשאמר הכתוב תרומו תרומה הרי מדמה תלה לתרומה ואין אנו יודעים לאיזה תרומה לזה צריך לומר כתרומת גורן, וזה תרומה גדולה שנתן ישראל מן הגורן (ראש"ם): כב) אמר זאת כדי שלא יקשה לך הלא שניהו במסכת תלה שיש לה שיעור, זה מה שנתנו חכמים (ג"א): כג) פי' הלא כבר כתיב בפסוק הקודם ראשית עריסותיכם, ותירץ דמהתם יש לטעות שפירושו כל העיסה שאלושו בראשית תחנו לתלה וכל העיסות שאח"כ פטורים, לזה אמר כאן מראשית שאין כל העיסה תלה רק מקצתה, שזה פי' אות מ"ש של מראשית, ואין להקשות א"כ לא לכתוב ראשית שבפסוק הקודם, שא"כ נטעה לומר שפי' מראשית מקצתה של העיסה הראשונה וכל העיסות שאח"כ פטורים לגמרי, לזה כתב שניהם שאחד מגלה על חבירו תינח מראשית מגלה שרק מקצת העיסה היא חלה, וא"כ אין לומר עוד שפי' תינח ראשית עיסה הראשונה שא"כ קתירה יש שפעם אחד אמר כל העיסה ופעם אחד אומר מקצתה, אלא בהכרח שפי' ראשית קודם שתאכלו ממנו וזה מגלה על תינח מראשית שגם כן פירושו מקצת העיסה קודם שתאכלו ממנו (ג"א): כד) וכפ' תנוא אלא בכורים שנאמר יקצתם מראשית כל פרי. אין הכי נמי דדרשינן מקצתה שאם נכרו כאחת כמה ממין אחד אין צריך להניח רק מקצתה, וז"ל הספרי שם, מראשית אפילו אשכול אחד ואפילו גרוגרת אחת עכ"ל, ומה שאין מייב בבכורים רק ז' המינים למדו רז"ל מג"ש לא מתינת מראשית עיי"ש - והש"ת דרוש דרש מינת האדרן, ולא נמצא בדברי חז"ל דרש זה, ונאמת אינו מיותר שיכול להיות באדרן ואעפ"כ יאכל לאחם תוצה לארץ, ועכשו ממנו דברי חז"ל בירושלמי תלה פ"ב ה"א פירות תוצה לארץ שנכנסו לארץ רבי אבא אמר פוטר מחלה דכתיב באכלכם מלחם הארץ ולא מלחם תוצה לארץ. גם מה שאמר שכל הה' מיני דגן הם משנתי א"י, זה אינו שרק ג' מיניים הם שבח א"י חטה ושעורה, אבל מייבים בחלה כל הה' מיניים דגמרינן לחם לחם מחמץ ומצה: כה) ושיעור נתינה הוא כמו שפשרו חז"ל בעל הבית אחד מכ"ד ונתחוס אחד ממ"ח כדאיתא בספרי, וכבר אמרנו שמן התורה אין לו שיעור כל עיקר, אלא אסמכתא היא, כלומר כאן בתינת מתנו מצאו חז"ל מקום לסמוך דבריהם שפשרו בדעתם ז"ל שיתן כדי נתינה אבל המינה מצד עצמה אינה אומרת זאת, והראיה שגם אצל תרומה גדולה כתיב לקמן י"ח י"ב ראשיתם אשר „יתנו" לה' ואעפ"כ אמר פיוטרת (ראש"ם): כו) ר"ל בפרשת ויקרא למדנו שאם עשו כ"ד והורו להתיר דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת ועשו הקהל על פיהם מביא העבור פר לחטאת,

אור החיים

כב. וכי תשגו ולא תעשו וגו'. רז"ל אמרו (הוריות ח'.) שכתוב זה מדבר בעובד עבודה זרה, ויש בו כפל לומרו את כל המצות וגו' את כל אשר צוה וגו' שבא לומר שכופר בעשרת הדברות ובכל שאר מצוות שנצטוו על ידי משה, ומזן מדבריהם נראה שבא לומר שהעובד עבודה זרה

כתרומת גרן. שלא נאמר בה שיעור[כא] ולא כתרומת מעשר שנאמר בה שיעור, אבל חכמים נתנו שיעור[כב] לבעל הבית אחד מעשרים ואחד מארבעה ולגאתוס אחד מאחד ומשמונה (ספרי): (כא) **מראשית ערסתיכם.** למה נאמר[כג] לפי שנאמר ראשית עריסותיכם שומע אני ראשונה שבעיסות, תלמוד לומר מראשית מקצתה[כד] ולא כולה (שם): **תתנו לה' תרומה.** לפי שלא שמענו שיעור חלה נאמר תתנו שיהא בה כדי נתינה[כה] (שם): (כב) **וכי תשגו ולא תעשו.** עבודת כוכבים היתה בכלל כל המצות[כו] שהגבור מביאין עליה* פר, והרי הכתוב מוציאה כאן מכללו* לידון כפר לעולה ושעיר לחטאת (שם): **וכי תשגו** וגו'. בעבודת כוכבים

שינוי נוסחאות • עליהם. • מכללן - מכללה

הגמ' בהוריות אמר קרא אשר דבר ה' אל משה, וכתיב אשר צוה ה' אליכם ביד משה, אין הא מצוה שהיא בדיבורו של הקב"ה ומצוה על ידי משה הוי אומר זו עבודת כוכבים, ופירש"י דאנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום, דהיינו ששמעו בדיבורו של הקב"ה ומצוה ע"י משה בכתה פרשיות שבתורה, כגון לא תשתחוה לאל אחר דלא שמענו אלא מפי משה עכ"ל, כלומר במצוה ע"ז נתקיימו ב' הכתובים אלו כאחד: ל) מביא רש"י לדברי חז"ל שרק ב' דברים שמענו שהוא אנכי ולא יהיה לך שב' מצות אלו ביחד הם מצות ע"ז נעשה ולא תעשה (ראש"ם), ולא די לו בהוכחה הראשונה שאחזו מצוה אחת שהוא ככל המצות, משום דלאפשר לומר שלאו דוקא ע"ז אלא כגון שבת שהיא שקולה ג"כ ככל המצות, לזה הביא גם ראיה זו (ב"ב):

אור החיים

הרי הוא כעובר על כל מצות לא תעשה ומבטל כל מצות עשה, כנגד ביטול מצות עשה אמר ולא תעשו את כל המצות הרי ביטול כל מצות עשה, וכנגד עברת על כל מצות לא תעשה אמר את כל אשר צוה ה' אליכם, וחידוש הסמיענו הכתוב במצות עשה ומצות לא תעשה שבקולה כנגד כל התורה אף על פי כן העובד עבודה זרה. הרי הוא ככופר גם בה"[כז]), וכמו כן יש במצות לא תעשה חמורות הרי הוא גם כן ככופר בכולן ושונאם שקול לכל:

אור בהיר

דלט) לתבל מצות צ"ל שקול כנגד כל התורה. ואם לא יאמר הכתוב שב"ז שקול כנגד מ"ע ומל"ת אלא יאמר שהוא כנגד כל התורה, הייתי אומר שהוא ממש כמצות צ"ל, אם נשתר מע"ז כאילו קיים מצוה צ"ל, ואם ח"ו עבד ע"ז כאילו בטל מצות צ"ל, אבל אינו כנגד צ"ל וגם כל התורה.

תִּשְׁתְּלוּן וְלָא תַעְבְּרוּן יָת כָּל פִּקּוּדַיָא הָאִלֵּין דִי מַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה: כג יָת כָּל דִי פַקִּיד יְיָ יָתְכוֹן בִּידָא דְמֹשֶׁה מִן יוֹמָא דִי פַקִּיד יְיָ וּלְהָלָא לְדָרֵיכוֹן: כד וִיהֵי אִם מֵעֵינֵי

תַּעֲשׂוּ אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה: כג אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם: כד וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה

רש"י

הכתוב מדבר, או היינו אלא בחחת מכל המצות תלמוד לומר את כל המצות האלה[כו] מצוה אחת שהיא ככל המצות, מה העובר על כל המצות (כולן) פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים, אף מצוה זו פורק הא עול[כח] ומפר ברית ומגלה פנים ואיזו זו עבודת כוכבים (ספרי - הוריות ח'.): **אשר דבר ה' אל משה.** אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום[כט] (מכות כ"ד.) אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי* ל) (חב' ס"ב ר"ג): (כג) **את כל אשר צוה וגו'.** מגיד שכל המודה בעבודת כוכבים ככופר בכל התורה כולה ובכל מה שנתנבאו הנביאים שנאמר מן היום אשר צוה ה' והלאה (ספרי): (כד) **אם מעיני העדה נעשתה לשגגה.** אם מעיני* העדה נעשתה עבירה זו על ידי שוגג כגון שסגגו והורו על אחת מן

שינוי נוסחאות • שמענו. • מני עינו

ואם לא פרשה זו היתה גם שגגת ע"ז בכלל זה שגם היא זדונה כרת ושגגתה חטאת, אבל פרשה זו הוציאה שאינה בכלל שאר עבירות (רא"ם): כז) ולא אמר אחת מכל המצות, וגם אין לומר דמיירי שעברו ממש על כל המצות, שהלא כתיב כאן בפסוק כ"ד „נעשתה" לשונה לשון יחיד, הרי שבמצוה אחת המדובר, אלא בהכרח שפירושו מצוה אחת שבקולה כל המצות (רא"ם), ולא אמר הכתוב וכי תשגו ותעבדו ע"ז, ולא היה צריך לכל זה, כי דרך אגב רצה הכתוב להשמיענו טעמו מה נשתנה ע"ז, משום שהגם שהיא מצוה אחת אעפ"כ היא ככל המצות (ג"א): כח) פירש"י בבריתות ז', פורק עול של כל המצות, מגלה פנים דומה באבדות של דופי בגון מנשה שהיה אומר מה היה לו למשה לומר ותמנע היתה פילגש עכ"ל, כלומר העובד ע"ז אומר ג' דברים, אאין לו אף מצוה אחת, שלא נח בברית ולא קבל עליו אלהותו מעולם, מבטל ומבזה תורת משה: כט) ולשון הגמ' בהוריות אמר קרא אשר דבר ה' אל משה, וכתיב אשר צוה ה' אליכם ביד משה, אין הא מצוה שהיא בדיבורו של הקב"ה ומצוה על ידי משה הוי אומר זו עבודת כוכבים, ופירש"י דאנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום, דהיינו ששמעו בדיבורו של הקב"ה ומצוה ע"י משה בכתה פרשיות שבתורה, כגון לא תשתחוה לאל אחר דלא שמענו אלא מפי משה עכ"ל, כלומר במצוה ע"ז נתקיימו ב' הכתובים אלו כאחד: ל) מביא רש"י לדברי חז"ל שרק ב' דברים שמענו שהוא אנכי ולא יהיה לך שב' מצות אלו ביחד הם מצות ע"ז נעשה ולא תעשה (רא"ם), ולא די לו בהוכחה הראשונה שאחזו מצוה אחת שהוא ככל המצות, משום דלאפשר לומר שלאו דוקא ע"ז אלא כגון שבת שהיא שקולה ג"כ ככל המצות, לזה הביא גם ראיה זו (ב"ב):

אור החיים

הרי הוא כעובר על כל מצות לא תעשה ומבטל כל מצות עשה, כנגד ביטול מצות עשה אמר ולא תעשו את כל המצות הרי ביטול כל מצות עשה, וכנגד עברת על כל מצות לא תעשה אמר את כל אשר צוה ה' אליכם, וחידוש הסמיענו הכתוב במצות עשה ומצות לא תעשה שבקולה כנגד כל התורה אף על פי כן העובד עבודה זרה. הרי הוא ככופר גם בה"[כז]), וכמו כן יש במצות לא תעשה חמורות הרי הוא גם כן ככופר בכולן ושונאם שקול לכל:

אור בהיר

דלט) לתבל מצות צ"ל שקול כנגד כל התורה. ואם לא יאמר הכתוב שב"ז שקול כנגד מ"ע ומל"ת אלא יאמר שהוא כנגד כל התורה, הייתי אומר שהוא ממש כמצות צ"ל, אם נשתר מע"ז כאילו קיים מצוה צ"ל, ואם ח"ו עבד ע"ז כאילו בטל מצות צ"ל, אבל אינו כנגד צ"ל וגם כל התורה.

הם סוד אחד*. וכן כאן, כי הדיבור הם הזרועות עולם, חסד וגבורה, וכן העיניים נקראו חסד וגבורה לעולמות שלמעלה מהם כנודע. יוסיף לומר זה הקב"ה שמעניש כמו של צדיק שיעשה רצונו, דהיינו הגם שמתנהג בדרך צדיק יסוד עולם, והוא דיוקן אדם. מעניש כמו שיעשה רצונו, הוא הרצון העליון שלו מלא חסדים ורחמים, ומשפיע לישראל כל טובה שהוא גנוז בצדיק והנהגת מדה במדה.

ואמר שם, דבר אחר יאחז צדיק זה משה שנאמר לדקת ה' עשה, פירוש הענין אחד, שמשה רבינו ע"ה המשיך אלו החסדים בתפלתו וגרם לדקת ה' דלעילא כנ"ל, עד שפעל הצדקה והחסד שישפיע הבורא ב"ה בקו המדה ומשפט ומוציא לאורה משפטיהו כאילו אנחנו רואים והגוים לכך, וזהו שנאמר ומשפטיו עם ישראל. ו"ש יוסיף לומר זה משה שהיה מעניש כמו של גבורה. על פי שאמר ועתה יגדל נא כח אדני, להגדיל הכח למעלה ולהמשיך בו החסד הגנוז דהוא כחמרא דיתיב על דורדיא (מגילה יב.) כנודע.

ואחר כך כיאר המדרש אופן המשכת החסדים שהמשיך משה לנחינת הקווין. והוא על ידי הזכרת זכות אבות שהם רואים לפי מעשיהם לשלם שכר טוב לישראל, על כן חישב המדרש שנעה לדיקים, שהם שנעה עיני ה' — שנעה הרועים, ולא מנה דוד המלך עמהם. מפני שלא היה אז בימי משה עדיין, רק חישב במקומו פנחס שקיבל קנאת ה' לנאות, והוא בסוד המלכות, דינא דמלכותא להפרע מן הרשעים העוברים רצונו. וכן עשה פנחס למטה בקנאו את קנאתי, ונעשה אז מרכבה למלכות.

*) שהם בחי' נצח והוד.

והם חפצו אומנותם, אף אחה חפום אומנתך שנקראת רחוס וחנון, להשפיע חסד ורחמים במשפט, ויתקוף חילך. הוא שנאמר, ועתה יגדל נא כח אדני וגומר.

ועתה יגדל נא (יד, יז). איתא בגמ' (שבת פט.) מנא משה להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות. אמר לו: משה, אין שלום בעולם, אמר לו כלום יש עבד שנותן שלום לרבו. אמר לו אף על פי כן היה לך לעזרני, מיד אמר ועתה יגדל נא כח אדני וגו'. ומקודם נאמר רמז מאמר חז"ל שאמרו (סנהדרין עח:) פזור נתה לרשעים, וכנוס נתה לצדיקים. והוא על פי מ"ש האר"י ז"ל (ע"ח ש' דרושי נקודות פ"א מהדו"ב) בעולמות העגולים שאין עגול נוגע בחבירו, ושם היה השבירה עד שנתקן בעולם היושר עי"ש. ופירוש הענין והמשל, שהשכל של העגולים פי' כמי שסובב את עצמו ומתעגל ונפרד מקומו ונדמה לו שברצון עצמו יעשה את עצמו, וזה שמתנשא לומר אני אמצוך, וזה היה השבירה רמ"ל. וכן הרשעים כל אחד מתנשא בלבו אני אמצוך, ולכן הם בעלמא דפרודא, ואינם יכולים להתחבר כמו העיגולים. כמו שנראה בחוש, כי לא יכלו לשבת יחדיו והם נתה הפזור. מה שאין כן הצדיקים, הגם שכל אחד עובד בוראו בסגנון אחר, מכל מקום כולם מכוונים לדבר אחד לאביהם שבשמים, והם מתקבצים ומתאספים אחד לאחד כאיש אחד בלב אחד, שכל אחד מקטין את עצמו ומהדר העבודה להש"ת שנותן בו כח ושכל לעובדו. ולכן לא יתגאה על חבירו, והם בעולם היושר, ומתיחדים זה עם זה.

וזה פירוש: מנא משה להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות, פירוש כתר, הוא הרצון*. והקב"ה קשרם לרצון של כל אחד ואחד, ולהראותם כי כל רצונם נכלל ברצונו, ולא יוכלו לעשות דבר שלא כרצונו, וזה התיקון לכל העולמות כנודע. ולכן אף על פי שביקש הקב"ה שאילת שלום ממשה רבינו ע"ה, דהיינו שיעשה יחודים הקדושים ונולאים ושלום בפמליא של מעלה, השיב לו משה, כלום יש עבד שנותן שלום לרבו, כלומר הגני רואה בעיני, החקשרות הכתרים רומז, שכל רצון הנבראים אפילו מה שעושים רצונך הכל הוא נכלל ברצונך הפשוט, ומבלעדיך אין כלום. ואיך אוכל ליתן לך שלום ולעשות שום דבר, כי יש לי אימה גדולה וכושה עצומה אפילו לעבדך ולעשות רצונך. ואמר לו הקב"ה היה לך לעזרני, "לך" דייקא, פירוש הגם שאתה רואה בעולמות שאני מקשר רצונם ברצוני, כי אל אשר יהיה הרוח ללכת ילכו לא יסבו בלכתן (יחזקאל א, יב), מה שאין כן אתה הוא יולד אשה, עיקר תענוג הנבראים מה שבראתי אתכם בנחירה חפשית, ואפילו הכי אתם עושים רצוני. וענין זה עמוקה מאדר מדה להבין, כמ"ש הרמב"ם בה' תשובה (פ"ה ה"ה) ענין הרצון הזה שיתן בבני אדם לעשות רצון בוראם או להיפך ח"ו, עי"ש. ואחה היה לך לעזרני, על ידי מעשיך הקדושים, שלבך נוגרת וזה רצוני. ולכן מיד אמר משה ועתה יגדל נא כח אדני, והמשיך החסד עליון בהנהגת הקוין הנקרא מדה במדה וזעיר אנפין כנ"ל. וזה רומז יגד"ל, גימוף י"ג מכילין, יהיו נמשכים לד"ל, הוא הזעיר, שהוא בנחינת ד"ל מחסדים, ודן מדה במדה. וגם

המשיך במלא נ"א, דהיינו כשיגדל נ"א פירוש שיתמלא אותיות כמו נו"ן אל"ף עולה רז"י שנמשך מש"י עולמות למטה כנודע, ויתגלו החסדים אמן.

דבר אל בני ישראל בבואכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה רהיה באכלכם וגו' תרימו תרומה לה' (עו, יח). הנה הצדיק הקדוש מהו' משולם זיסל מאניפאלי אמר: כשהאדם אוכל בתאותו לפי דמיונו שאי אפשר לחיות בלא אכילה ושתיה, בוודאי מן הנמנע שירים נילוני הקדושה שבתוך המאכל למעלה. רק אם האדם חכם ומשכיל על דבר, ואומר בלבו הלא בוודאי אם הבורא ב"ה רצה שנחיה בלי אכילה, בוודאי היה אפשר להתקיים כמו עתה. אלא שהבורא ב"ה רצונו להחיות נפש כל חי על ידי אכילה, וע"י זה אני מוכרח לאכול בקדושה וטהרה, שאני עושה רצונו בזה. ואז יש בכח אדם להרים נילונין קדישין לשורשם וזה פירוש הפסוק: בבואכם אל הארץ, דהיינו אל הארציות, ואדעו נאמנה אשר אני מביא אתכם שמה, כי אני הבאתי לותך לזה, שהרעבון והצמאון מאת הש"ת, והשביעה גם כן מאתו. אז והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה', ותגביהו הנילונין קדישין למעלה ודפח"ח.

ומעתה נבאר שאר הפסוקים שכתוב: ראשית ערסותיכם תנה תרימו תרומה, פירוש שלא יאמר האדם הנה אנכי עדיין רך בשנים ורש עת לכל חפץ, כשאזקין אשוב לעבוד אותו ית' בהגבהת הנילונין קדישין אבל עתה כתיב (קהלת יא, ט) שמח בחור בילדותך. ולזה אמר

*) עי' לעיל ר"פ לך לך.

הכתוב לא כן, רק ראשית עריסותיכם תרימו תרומה. כי עיקר העבודה בימי הילדות והנערות, כשהאדם שלם בכחו והוא הראשית לקדש מנעוריו. ואמר הכתוב אח"כ: מראשית עריסותיכם, ומדייק שם רש"י על לשון מראשית עי"ש. ונאמר גם כן לפי דרכינו, דהתורה מזהירה גם כן שלא יאמר האדם אם כן אבטל את עצמי מכל וכל עניני עוה"ז ואפילו הכרחית. וזה גם כן אינו רשאי וכמ"ש מורנו מ"א בספרו נועם אלימלך בפסוק (ויקרא יט, ט) ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה וגו' עי"ש. וזהו שאמר הכתוב גם כן כאן: מראשית עריסותיכם, מקצת ולא כולו. שלא תכלה את עצמך בסיגופים יותר מדאי, רק הכל בהשכל ובמישור וידעת את ה'.

וראיתם אותו (טו, לט). במדרש (במ"ר יז, ה) אומו, ולא אותה. שאם עשית כן כאילו כפא כבוד אתה רואה שהוא דומה לתכלת. וראיתם וזכרתם, המראה מביא לידי זכרון והזכרון מביא לידי מעשה, שנאמר למען תזכרו ועשיתם וגו' עי"ש. הנה הפייטן נתהנה לפרשה זו התחיל: שש מאות נקראות. פירש דבריו כי ניצית עולה ת"ר, הגם שאין היו"ד השניה בכתב בתורה, יש אם למקרא שהתירק מיסך יו"ד, וכמ"ש בזוה"ק (פנחס רכז.), ועם הה' תוטין ותמשה קשרים עולה תרי"ג. וזה שרמז במלת נקראות, על מקרא היו"ד. ואמר שם אח"כ: לך נפלאו סוד נסתר חוט ניצית היות מרובע, ופירש המפרש דתנו רבנן (מנחות מא:) כמה חוטין הוא נותן בית שמאי אומרים ד' עי"ש. ולי נראה שרמז בזה דבר גדול, כי הטלית הוא אור מקיף לזעיר אנפין, והציצית למלכות. וזה כוונת הפייטן כי הסוד נסתר חוט ניצית, רומז על המלכות, היות מרובע, כי הוא אות ד' שבשם הנכבד ה אחרונה.

וזה שהקשה המדרש בפסוק וראיתם אותו, דקאי על חוט תכלת שמורה על המלכות, שהיא תכלית הכל, ואם כן שייך לשון נקבה על המלכות, והוה ליה למימר וראיתם אותה. אלא שאם עשית כן כאילו כפא הכבוד אתה רואה, דהיינו עיקר מצות תכלת טעמא כדאמר ר' מאיר (מנחות מג:) תכלת דומה לים, הים המלכות. וים דומה לרקיע, שהוא לדיק יסוד עולם. כדאיתא בזוה"ק (תיקו"ז, הקדמה ח.) הפוך רקי"ע ותמצא עיק"ר. ופירש האר"י * העיק"ר, בגימ' ש"ם מ"ה, שהוא עיקר הכל, גופא דאילנא. ורקיע דומה לכפא הכבוד, היא אימא המרחפת על בנין. ועיקר מצות ציצית כדי לדעת כאילו כפא הכבוד אתה רואה, ועלמא עילאה בדכורא איסתיים. ולכן שייך לשון זכר, וראיתם אותו. והמראה מביא לידי הזכרון, לעורר עולם המתשבה שבש מות הזכרון. וזכרון מביא לידי מעשה, שהוא לירוף ש"ע מ"ה כמ"ש האר"י (פע"ח ש' תג המצות פ"ו), ונמשך השעשוע למטה להתענג במצות ה' כל הימים, אמן.

פרשת חקת

אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה (כא, יז). והמדרש (במ"ר יט, כו) דרשו על זה שלא נזכר שם משה רבינו וגם שם

*) בזוהר הרקיע (קפח. א) על הזוה"ק פ' ויקהל דף ר"י ע"א.

ה' בשירה זאת ועי"ש בזוה"ק (חוקת קפג:). ואנחנו נבאר לפי דעתינו, דהנה כתיב למעלה (כא, ה) וידבר העם וגו' ונפשנו קצה בלחם הקלוקל, ופירש רש"י לפי שהמן נבלע באינרים, קרלוהו קלוקל, אמרו עתיד המן הזה שיתפח במעינו, כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא עכ"ל בשם הגמרא (יומא עה. *). ולריך ביאור הלא כל מרגעים שהה אכלו את המן ולא נתפח במעיהם, מה יוס מיומים לעת עתה שנפלו בדשא טעות כזה, שמבואר סותרו עין בעין. כי כל מתי מדבר לא מתו ת"ו מתחת אכילת המן, רק מפני גזירת המלך, ונראה לעין בברור, והחיים ידעו שימותו, ותופרים את קברם בעצמם כדאיתא במדרש (איכ"ר, פתיחתא, לג) עי"ש. לכן נראה לבאר על פי דברי רבינו הקדוש האר"י זכור לטוב (ע"ח ש' אמרת המומין פ"ו ז') שביאר לנו סוד המן שהיה בזכות משה (תענית ט.), הוא סוד תורה שבכתב הנקרא זעיר אנפין. ובאר, היא סוד תורה שבעל פה בזכות מריס, עי"ש. פירוש כי באר, מלשון ביאור הדבר והבנתו, וזה הענין הוא תורה שבעל פה, וכשמתה מריס נסתלק הבאר, ומזרו כולם בזכות משה כדאיתא במדרש (תענית ט. ושיהש"ר ד, ה).

וזה שנרמז בפרשת בהעלותך (ח, ה) הואיל משה באר את התורה, כלומר שביאר התורה, והוא סוד הבאר שמזר על ידו.

ונחזור לענין, כי המן הוא סוד תורה שבכתב. והואיל ומשה רבינו לא נכנס לארץ, גם המן אכלו רק עד בואם אל קצה ארץ כנען. ואפשר מהמת שעדיין לא נתקדשה הארץ, לא יכלו לאכול בה לחם מן השמים, רק כתוב (יהושע ה, יא) ויאכלו מעבור הארץ מצותרת הפסח, עי"ש ביהושע. וגם משה רבינו לגודל קדושתו לא היה יכול לכנס לארץ ישראל, שאז היתה ארץ כנען ולא נתקדשה עדיין. רק כשהיו ישראל במדבר, שרומז לשון מדבר ושממה — על עולמות הגבוהים ונעלמים מעיני כל חי, והיו נאפיסה לפני הבורא ב"ה, אז היה להם רועה נאמן משה רבינו ע"ה וגם המן בזכותו.

והנה עדת ישראל לא ידעו עדיין שיכלה המן אחר ארבעים שנה, כי לא נכתב שיעור הימים שירד בתחלת נתינתו. על כן חשבו להם פן יאכלו המן גם כן בארץ ישראל ואז יתפח במעיהם, כי ידעו שהארץ לא תוכל לסבול עוד קדושת המן הזה. ולכן כל ימי היותם במדבר לא התרעמו ולא נתפקו כלל לאיזה מולי שינא מן המן מ"ו כי ידעו כי קדוש הוא. מה שאין כן עתה, שראו בסוף ארבעים שנה שמתקרבים לארץ כנען, ירלו לנפשם ואמרו ונפשנו קצה בלחם הקלוקל, עתיד המן הזה כו', כלומר, בביאתינו לארץ. אבל טעו בזה, כי המכין מזון לכל מי נותן שפעו לכל איש כפי כחו, והמן פסק מלרדת קודם בואם אל ארץ כנען.

והנה הבאר היא סוד תורה שבעל פה בזכות מריס, והיא מסטרא דנוקבא. לכן כתיב: אז ישיר ישראל, בסוד כנסת ישראל, הריתו קרבים בתורה שבעל פה, ולא נזכר שם ה' וגם שם משה שהם סוד דכורא והבן. והנה השירה הזאת היא סוד ההעוררת המלכות להתיחד עם דודה, לכן בכל פעם שבתו מים מן הבאר אמרו ישראל את השירה הזאת כדאיתא במדרש

*) שם מובא הענין מבלי לדורשו על פסוק זה, ובמדרש שוח"ט ההלים עת דורש ענין זה להדיא ע"פ זה.

הם למטה משמ"כ הצדיקים אשר תפנם ורצונם
היו תמיד לעבוד את הבורא ב"ה בשלימות
גדול והלכו תמיד בדביקות גדול עמו ית'
והורגלו בכך כל ימי חיותם ונעשו כלי מוכן
לכך ויהיה להם קל הדבר מאד בגיאת משיחנו
ב"ב אמן סלה *

ובקוצרכם את קציר ארצכם כו' גרמה
דהתורה מלמדת אותנו דרכי
המשובה והיינו שצריך האדם לתקן מה שקלקל
ולשוב על חטאת נעוריו וזה נקרא מתגדי
תקלה (פי' זוה"ק נשא קמ)[ג] שהוא קוצר את
הקליפות שנברא ע"י חטאיו (פי' זוה"ק משפטים
קו.)[ד]. ואמר הכתוב ונקוצרכם את קציר ארצכם
פי' האדליות והחומריות כשתתחיל לחתוך
ולקצור הקליפות. לא תכלה פאת שדך
שהנשמה נקראת שדה היינו שדה תפוחים (רמה
זוה"ק תולדות קמג:) לא תכלה אותה ע"י
שתגזוף אותה בחטאיות וסיגופים יותר מדאי
רק הכל בהשכל[ה] כדי שלא תכלה ח"ו את
נשמתך שלא תוכל לעבוד הבורא ב"ה ע"י
תענית כתן שתתליש תלולה[ו] * וזהו עיניך
בשדה אשר יקצורו הנערים (רות ב, ט) ונקדיש
לפרש פסוק (מהלים לד, מח) עיני ה' אל צדיקים
כי אל הבורא ב"ה וב"ש אין שייך לתארו
בשום דמות ותואר תלולה וכיון שאנו רואים
לומר בו איזה השגתה שהוא משגיח בדבר אין
שייך לתת בו לשון עינים אלא מכח הצדיקים
העושים רצונו וגורמים ההשגתה אנו אומרים
בו מלשון עינים שהשפעה הולכת על ידי
הצדיקים ובהם שייך לשון עינים * וחזו עיני
ה' אל צדיקים כלומר בשביל הצדיקים הגורמים
השגתה משגיח עליו הבורא ב"ה בעינא
פקיחא (פי' זוה"ק נשא קכט: קנ.)[ז] שייך לומר
עיני ה'[ח] * וזהו עיניך בשדה פי' כמדבר אל
השכינה הנקראת רוח כידוע (פי' זו"ת רות פה.
ובקה"ש פרק רות) עיניך בשדה שתשגיח על
ישראל. ע"י אשר יקצורון הנערים הם אשר
מתחרטין ועושין תשובה על חטאת נעוריהם *
וזהו וידע אלהים את האור כי טוב (בראשית א,
ד) שהקב"ה משגיח על ישראל להטיב להם *
וזהו וידע אלהים את האור הם הטובות
הגדולות המאירין עיניו של אדם * כי טוב
ע"י הצדיק הנקרא טוב (תענית יד.)[ט] *

ונחזור לאמור הכתוב ונקט קצירך כו' פי'
אם תרצה לעשות שמיהם כאחד
דהיינו לנקוט כסף וחכב ועשירות מלשון וילקט
יוסף (בראשית מז, יד) וגם תרצה לקצור את
חטאת נעוריך. לא תלקט לא תעשה כך רק
תעשה תשובה[י] בשלימות[יא] * לעני ולגר תעזוב

ג. עיין עוד זוה"ק רחלי דשז ע"א ובדרך אמת שם אות ג, ובשער מאמרי רשב"י מ ע"ב. נא. עיין ראשית חכמה שער התשובה ריש פ"ב. וע"ע בזה בפרשת פנחס ד"ה ויאמר (שמה.). נב. ראה פרשת נשא ד"ה רבר (רעט:) "צריך לזה חכמה ושכל להשכיל בסיגופיו", ע"ש. נג. ראה בעבודת ישראל פרשת שלח מה שפירש ע"פ דיבור זה. וע"ע במאור ושמש לשבת שובה, בעירין קדישין פרשת ויקרא, ברמתים צופים עמוד נג, ובבית אברהם לשבת שובה, מש"ב בשם המחבר הק' בענין סיגופים. ועיין עוד באמרי יוסף פרשת שופטים. דבריהם מובאים בלחזות בנועם. נד. עיין פרשת בהעלותך ד"ה ויאמר (רצ:) "שעיני ד' הם ביד הצדיקים, שע"י מעשיהם הקדושים הם מעודרים ועושים כביכול עינים להקב"ה שיתן עינא פקיחא על עמו הקדוש לטובה.. שתגדום במעשיך וברבקותיך שישגיח השם עלינו בעינא פקיחא" ע"ש, ובפרשת תצא ד"ה כי (שפח.), ובפרשת חיי שרה ד"ה ואברהם (לט.). נה. ראה לקו"ש ד"ה בגם' אסור (תכ.), "ואף שאין שם בעולמות עליונים שום דמיון ותואר כלל, וחלילה וחלילה לדמות שם או לצייר בסתשכה כלל דבר זה שם, ואין לו גוף ולא דמות כו', אלא שהעולם התתתון יש לו דמות ונאחז בשורשו בעולם העליון, העינים למשל יוצקים מאותן העולמות הנקראים עיני ה', והם נקראים עינים לא על דמותם חלילה כ"א על פעולתם, שיש בעולם העליון רחמים הנקראים עינא פקיחא, שמשגיח תמיד על רחמי העולם יצרכם, לזה נקראים עינים", ועיין שערי אורה ב ע"ב. נו. ראה בשערי אורה שער ב (יט:). נז. בדפוס שקלאוו מוסיף כאן "והשובה". נח. עיין פרשת חיי ד"ה א"י דרש"י (לח:) דמי שרוצה לילך בדרכי ה' יוציא מלבו "קנאה וחמדת הממון שהיא עיקר המונע מעבודת הבורא", ועיין באגה"ק של מהר"א זי"ע (תס:) שלא להיות אוחז "החבל בשני ראשין". נט. עיין פרשת ראה ד"ה א"י היוצא

אותם פי' על ידי צדקה כמש"ה (דניאל ד, כד)
וחטאך בצדקה פרוק[ט] *

או יאמר ונקוצרכם כו' כי לפעמים אף
הצדיק הגדול אשר כבר יש לו
שמירה מן השמים אפש"כ לפעמים עושה דבר
בחסרון[כ] כ"ש כגון שאינו מכוין כראוי באיזה
ברכה בתפלתו הוכה והדומה לזה. ומאין בא
זה לצדיק כזה גרמה שהוא על דרך הכתוב
בספרים (פי' זוה"ק ויקהל רנ: ובע"ש שמ"ט) שיש
קליפת[כא] נוגה הסמוך לקדושה כי משם יונקים
לזה היא סמוכה אל הקדוש' שיהיו להם מקום
לחיות והכל תלוי בצדיק וכיון שלא היה לצדיק
שום פגם כלל אז לא היה מקום לקליפת[כב]
נוגה ליגע מהקדושה ולא היה כלל
לזה צריך הצדיק הנ"ל להיות לו איזה חסרון
במקצת למען יתן להם חיות ג"כ * וזהו
ונקוצרכם פי' כשתרצו לקצור את הקליפות
ולנערים לא תכלה פאת שדך לקצור ר"ל
שתעזוב להם איזה חיות קצת ממה ליגע (פי'
זוה"ק מא לד.)[כג] וק"ל:

וכרמך לא תעולל כי כרם מרומז לדביקות
עליון רמז לין המשומר בענבו (פי'
ברכות לד:)[כד] והפסוק מוכיח לאדם ואומר לו
לכשתהיה במדריגת כרם שהוא הדביקות
העליון * לא תעולל פי' לא תעזוב את מדרגתך
להיות כעולל ויונק אשר בער מאיש ולא בינת
אדם לו (פי' משלי ל, ב) אך תראה לעלות מעלה
ומעלה * וכשתהיה כך ופרט כרמך לא תלקט
פי' כי האדם צריך לקדם אחריו וגדיו
בעומדין מבין ולייגען במעשים טובים שיהיו
האחרים מקודשים לדביקות הבורא ב"ה
ולעבודתו ומזומנים שלא יעכבו כלל בהתפשטות
רוממות האל ית'. ולזה נלטווינו במצות
העבודה[כה] בידים ובכל הגוף למען התקדש
גופנו שיהי' מוכן לעבוד הבורא האמיתי
והעיקר הוא לדבקה בו ולזה נברא העולם
להמיב לברואיו (פי' זוה"ק פרשה קפג. ובע"פ שער
הכוונים פ"ו)[כו] וההטבה הוא לקרבם אליו
כמש"ה (דברים י, יב) ועתה ישראל מה' אלהיך
בו כו' (שם יח, נב) לטוב לך. וכשהאדם נגמר
בעבודתו וכל אחריו הגשמיים כבר מקודשים
ומוכנים לעבודה לדבקה[כז] בו באמת בלי שום
ממיעה מהם כלל אז ג"ל כלל לעשות המצוה
בגופו ממש דהיינו למשל לעשות סוכה בידיו
ממש כדי לייגע גופו בעבוד' כי כבר גופו
מקודש אלא צריך לקיים המצוה ההיא ליטב
בסוכה ומעשה המעשה המצוה ע"י מי שצריך
עדיין לקדם אחריו. או לטמון חיטים לפסח
הטחינה גופא איו צריך ע"י צדיק גמור כ"א
קיום המצוה ההיא בלא העובדא. והעבדות
המעשה של המצות נקרא פרט לשון
פרטיות * וחזו ופרט כרמך פי' כשאתה
במדריגת כרם המרומז לדביקות כנ"ל לא
תלקט הפרט שהם כי איך צריך לזה כבר *
לעני ולגר תעזוב אותם הם המדריגה השפלה
ממך הנכנסין לעבוד' ולא נתקדשו אחריהם
עדיין כל צרכם הם יתנהגו כך כדי שיבואו אל
הדביקות העליון הולך ואור עד נכון היום[כח] *

(שעט:) שמי שקשה עליו עבודת השי"ת "עצה היעוצה שתתקן את מעשיך ע"י הכסף בנתינת צדקה". ס. בדפוס שקלאוו איתא "תסרון". סא. בדפוס שקלאוו איתא "קליפות". סב. בדפוס שקלאוו איתא "לקליפות". סג. ראה סר"פ אחרי (דמד:) "שאי אפשר שיהיה כל תפלתו זכה וצלולה מכל סיג ופסולת מחשבה זרה.. כי כל זמן שאנחנו בגלות המר צריך ליתן יציקה לס"א כדי שיהיה להם חיות קצת עד שיבא משיח צדקינו ויעביד ממשלת זרון מן הארץ". סד. ראה זהה"ק פנחס רלו ע"א, ושם תולדות קלה ע"ב. סה. בדפוס שקלאוו משמיט תיבת "העבודה". סו. ראה פרשת בשלח ד"ה כל (קנז.) "דהנה בריאת העולם היה מחמת שהשי"ת ב"ה רצה להטיב לברואים ואין הבריאה חידוש נגד השי"ת כי סבעו להטיב". סז. בדפוס שקלאוו איתא "ולדבקה". סח. ראה פרשת קדושים ד"ה אל תפנו (דמח:), "כתוב בספרים שבכל אבר או תנועה שאדם עושה בה מצוה או דבר קדושה, אז הנשמה שורה באבר ההיא".

מַחְסֶה לַשְּׁפַנִּים: יט עָשָׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים
שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ: כ תָּשֶׁת־חֹשֶׁךְ וְיְהִי לָיְלָה
בּוֹ־תִרְמֹשׂ כָּל־חַיְתוֹ־יָעַר: כא הַכְּפִירִים
שֹׁאֲגִים לַטָּרֶף וּלְבַקֵּשׁ מֵאֵל אָכְלָם: כב תִּזְרַח
הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן וְאֶל־מְעוֹנֹתָם יִרְבָּצוּן: כג יֵצֵא
אָדָם לְפָעֳלוֹ וְלַעֲבֹדָתוֹ עַד־עָרֶב: כד מָה־רַבּוּ

רַמְיָא לְיַעֲלֵי כֵּיפֵי רוֹחֲצָן
לְטַפְוָיָא: יט עֲבַד סִיהֲרָא
לְמִמְנֵי בֵּיהּ זְמָנְיָא
שִׁמְשָׁא יָדַע עִדָּן
טְמוּעֵיהּ: כ תְּשַׁוֵּי חֲשׁוֹךְ
וַהֲוֵי לֵילְיָא בֵּיהּ רָחֲשִׁין
כָּל חֵיוָת חוּרְשָׁא: כא בְּנֵי
אַרְיָוָן אָכְלִין לְמִשְׁבַּח
מָזוֹנָא וּלְמִבְעֵי מִן אֱלָהָא
מֵיכַלְהוֹן: כב תִּדְנַח שִׁמְשָׁא מִתְכַּנְּשִׁין וּלְבֵית מְדוֹרְהוֹן רָבְעִין: כג יִפּוֹק בַּר נָשָׁא לְעוֹבָדֵיהּ
וּלְפוּלְחָנֵיהּ עַד עֲרוּבֵי רַמְשָׁא: כד מָה סַגִּיאִין הִנּוּן עוֹבָדָךְ יְיָ כֻּלְּהוֹן בְּחוּכְמְתָא עֲבַדְתָּא

רש"י

מחסה. כל לשון מחסה לשון גל ומחנה, שאדם מתכסה שם מן הזרם ומן המטר, אנר"י בלע"ז: (יט) **למועדים.** למנות בו זמנים ורגלים: **שמש ידע מבואו.** אבל ירח לא ידע מבואו, פעמים

מצודת דוד

(יט) **למועדים.** למנות על ידו מועדי ה׳ לפי עת חדושה: **ידע מבואו.** יורע הוא דרך בואו ולא שינה סדר מהלכו, ולא כן הירח כי פעמים בא בארוכה פעמים בקצרה, כן אמרו רבותינו ז"ל: (כ) **תשת.** שמת את החושך ועשית גבולו להיות בלילה: **בו.** בעת הלילה תלך חית היער, על כי בלילה אינם מצויים בני אדם כמו ביום: (כא) **הכפירים.** אז ישאגו הכפירים למצוא טרף: **ולבקש.** שואגים לבקש מאל אכלם: (כב) **יאספון.** יאספו עצמם ללכת למקום מחבואם: **ואל מעונתם.** רובצים במקום מדורם ולא יצאו ביום החוצה: (כג) **יצא.** אז בזרוח השמש עת שבו החיות למקומם יצא אדם אל השדה לעשות מלאכתו, ויתעכב שמה עד הערב עת ישובו החיות ללכת: (כד) **מה רבו.** מה מאור רבו:

אבן עזרא

(יט) **עשה.** מפרשים רבים אמרו כי השם עשה הירח בעבור קביעות מועדי השם. ואין זה מטעם המזמור רק יספר מעשה בראשית, והזכיר השמש והירח ולא הכוכבים, כי אלה שניהם המושלים. וטעם להזכירם במקום הזה, כי הם סבת הגשמים כפי תנועתם ומבט המשרתים עליהם, וכפי תולדת המזלות שיהיו בהם. ופירוש עשה ירח **למועדים** כי אחר התחברו עם השמש מועדים ידועים בסוף כל חדש, יתחדש הירח ולא כן הכוכבים, וכפי תוספת אורו וחסרונו יתחדשו דברים כמתכות ובצמחים ובחיים, וכפי

רד"ק

(יט) **עשה.** עתה הזכיר הנבראים ביום הרביעי והם המאורות, והחל בירח ואף על פי שהוא המאור הקטן, לפי שהלילה קודם ליום. וליל רביעי שמשו ירח וכוכבים, ובבקרו זרח השמש: **עשה ירח למועדים.** כמו שנאמר והיו לאותות ולמועדים (בראשית א יד). הזכר הנה למועדים על הירח והוא הדין לשמש, וכן בזכרו נטות השמש בצפון או בדרום יתחדשו שינויים בכל מקומות היישוב. יש אומרים כי השם לבדו ידע מבוא השמש, וזה איננו נכון, כי ידוע הוא מבואו בראיות גמורות, רק סיפר ללבנה שינויים רבים באורה ותנועותיה, ודרך אחר לשמש לזרוח ולשקוע, ועת שקיעתה אז הוא חשך, וזה הוא: (כ) **תשת חשך.** וי"ו הייתו נוסף: (כא) **הכפירים.** הזכיר הגבור בבהמה: (כב) **תזרח, יאספון.** אחר התפרדם וינומו: (כג) **יצא אדם.** להפך כי בלילה הוא ישן: (כד) **מה רבו.** כמשמעו דבים, או מגזרת על כל רב ביתו

מצודת ציון

לשפנים. שם חיה שפן: כ) **תרמוש.** ענין ההלוך והזזה ממקום למקום. כמו ובכל חיה הרומשת (בראשית ז כא): כב) **ואל מעונתם.** כמו וכמעונותם, וכמוהו ואל הארון תתן (שמות כה כא) ומשפטו ובהארון: **ירבצון.** היא השכיבה לנוח: כד) **מה רבו.** מלת מה באה להפלגת הדבר. כמו מה רב טובך (לעיל לא כ): **רבו.** גדלו:

רד"ק

הירח הוא הדין לכוכבים שהם מושלים עם הירח. או אמר עשה הירח כן להיותו חסר ומלא לדעת המועדים, כלומר לחלוק בו זמני השנה שהם שנים עשר, כי בכל חדש וחדש מתחדש באורו ובזה נדע זמני השנה, יש לנו תועלת האור ותועליות אחרות: **שמש ידע מבואו.** הנה הסביבו החכמים כולם כי הירח גוף שחור אין לו אורה אלא מהשמש, כפי התקרבו מהשמש ובפי התרחקו. והנה הירח כולו אין אורו מעצמו אלא מזולתו, וזהו בואו למועדים. ולא כן השמש כי אורו מעצמו והנה הוא ידע אורו. ומלת מבואו כוללת הזדיתה והשקיעה, כי כשהשמש זורח הנה בא על הארץ וכשהוא שוקע כא תחת הארץ. ויש לפרש **מבואו** על הירח, אמר כי השמש ידע מבוא הירח בזריחתו כיום דביעי, ובעת זריחתו היה מבוא הירח ושקיעתו כאילו ידע זמן מבואו: (כ) **תשת.** עתה זכר תועלת הלילה ותשומת החשך היא שקיעת האור, אמר כשתשים תושך בעולם ויהיה הלילה יש בו תועלת לקצת החיים, והם אריות וחיות היער שהם אוכלין בשר וטורפין שאר החיות אשר להם יכולת עליהם, וביום לא נתת להם דשות להלך חוץ לגבולם שלא יזיקו לאדם, ומפני מורא האדם נמנעים ללכת ביום והולכים בלילה ומבקשים טרפם: ופירוש **תרמוש** תלך: ר"י וחיתו נוספת כו"י בנו בעור (בפרבר בר ה) וזולתו. והנה מכלל זכדו תועלת החיות הטורפות בלילה, נודע התועלת שיש לאדם שישן וינוח מעמלו, וכן הבהמות הגדלות עמו: (כא) **הכפירים.** הם עולי ימים מהאריות ומהחיות הטורפים. וכפיד גדול מגור: **ולבקש מאל אכלם.** כי הוא נותן לחם לכל בשר בהשתלשלות הסבות, וכאילו הם מבקשים ממנו **אכלם** בבקשת טרפם: (כב) **יאספון.** מפני האדם שיצא **לעבודת השדה:** **ואל מעונתם.** כמו וכמעונתם: (כג) **יצא אדם לפעלו ולעבודתו.** בשדה עדי עדב שיאסוף אל העיר, וחיות ישועו לבקש אכלם. והנה כל הנבראים בכונת מכוין וחכמת חכם: (כד) **מה רבו.** מה גדלו. **או** פירושו רבו

מדרשי חז"ל

יט) **עשה ירח למועדים וגו'.** תניא אמר להם רבן גמליאל לחכמים, כך מקובלני מבית אבי אבא, פעמים שבא בארובה ופעמים שבא בקצרה. א"ר יוחנן, מאי טעמא דבי רבי רכתיב: עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו. שמש הוא דידע מבואו ידת לא ידע מבואו. (ר"ה כה.).

בראש חדש ישבו החבורות של זקנים ושל בלוטין (פירוש שרים) ושל תלמידים, מן המנחה ולמעלה ער שחשקע החמה, וצדיך בברכת היין לומר ברוא פרי הגפן, ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם, אשר נירל חורשי, הורם ולמרם זמנים הדשים, טיכס ירח כליל לבנה, מינה נכונים סודרי עיתים, פילס צורינו קוצי רגעים, שבם תיקן אותם חדשים ומועדים, דכתיב: עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו, ואומר: כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה, וחותם, ברוך אתה ה׳ מקדש ישראל וראשי חדשים. (מפסח סופרים פרק י"ט הלכה ט).

אמר ר׳ יוחנן: לא נברא להאיר אלא גלגל חמה בלבד, יהי מאורות מארת כתיב. אם כן למה נבראה הלבנה לקדש בה ראשי תרשים וראשי שנים שנאמר: עשה ירח למועדים. רבי שילא כספר תמדתא: אף על פי ששמש ידע מבואו, אין מונין ללבנה אלא אם כן שקנה חמה. ד׳ זעירא בשם ר׳ חנינא: לא נברא להאיר אלא גלגל חמה אלא למה נבראה לבנה, צפה הקב"ה שעתידין עובדי אלילים לעשות אלוהות. רבי ברכיה בשם ר׳ סימון: שניהם נבראו להאיר, יהי מאורות והיו למאורות. והיו לאותות, אלו השבתות כי אות היא וגו׳. ולמועדים, אלו ימים טובים. ולימים, אלו ראשי הדשים. ושנים, אלו ראשי שנים. (ילקו"ש).

כ) **תשת חשך וגו'.** דרש רבי זירא ואמרי לה תני רב יוסף: מאי דכתיב: תשת חשך ויהי לילה כו׳ תרמש כל חיתו יער. תשת חשך ויהי לילה, זה העולם הזה שדומה ללילה. בו תרמש כל חיתו יער, אלו רשעים שבו שדומין לחיה שביער. (כ"מ פג:).

כא) הכפירים שאגים לטרף וגו'. ד׳ שמעון בן חלפתא הוי קאזיל באורחא, פגעו ביה הני אריותא דהוה קא נהמי באפי. אמר הכפירים שאגים לטרף, בחיחו ליה תרתי אטמתא חדא אכלוה וחדא שבקוה. **אתא לבי** מדרשא בעא עלה דכר טהור הוא או רבר טמא הוא, אמרו ליה אין דבר טמא יורר מן השמים, ואפילו ירד דמוח חמור. (סנהדרין נט:).

כב) **תזרח השמש יאספון וגו'.** חזרח השמש לצריקים, יאספון רשעים לגיהנם, ואל מעונתם ירבצון אין לך כל צריק וצדיק שאין לו מדור לפי כבודו. יצא אדם לפעלו, יצאו צריקים לקבל שכרם. ולעבודתו עדי ערב, ממי שהשלים עבודתו עדי ערב. (ב"מ פג:).

אמר ריש לקיש: פועל ככניסתו משלו, ביציאתו משל בעל הבית, שנאמר: תזרח השמש יאספון ואל מעונתם ירבצון. יצא אדם לפעלו ולעבדתו עדי ערב. ולידחזי היכי נהיגי, בעיר חדשה. וניחזי מהיכא קא אתו, כנקוטאי. איבעית אימא, דאמר להו דאגריתו לי כפועל דאורייתא. (ב"מ פג:).

בד) **מה רבו מעשיך ה׳. "לא תחנם", לא** תתן להם חן.

מסייע ליה לרב דאמר רב, אסור לאדם שיאמר כמה נאה עובדת כוכבים זו. מיתיבי, מעשה ברשב"ג שהיה על גבי מעלה בהר בית וראה עובדת כוכבים אחת נאה ביותר, אמר: מה רבו מעשיך ה׳. ואף ר׳ עקיבא ראה אשת טורנוסרופוס הרשע, רק, שחק, ובכה. רק, שהיתה באה מטיפה סרוחה, שהק, ועתידה דמגיירא ונסיב לה. וכבה, דהאי שופרא בלי עפרא. ורב אודוריי הוא דקא מורי, דאמר מר הרואה בריות טובות אומר: ברוך שככה ברא בעולמו. (ע"ז ב.).

הבשה קנינים קנה לו הקב"ה בעולמו, ואלו הן: תורה קנין אחד, שמים וארץ קנין אחר, אברהם קנין אחד, ישראל קנין אחר, בית המקדש קנין אחד. שמים וארץ קנין אחר מנין שנאמר: כה אמר ה׳ השמים כסאי והארץ הדום רגלי וגו׳.

את האור בעולם, ונעשה כבר למציאות של יום קבוע בעולם, ורק עשו החשיך שוב את העולם, כי כל מציאותם של הרשעים הוא רק החשכה, כי מחבבים הם את חיי החושך כאמרם ז"ל {בבא מציעא, פג:}, בו תרמוש כל חיתו יער {תהלים כ'}, אלו הרשעים שנמשלו לחיתו יער, כי כמו שחיתו יער אוהבים את החושך, ודוקא בהחושך הם מתענגים ומוצאים את מחיתם, אבל "תזרח השמש יאספון ואל מעונתם ירבצון" {תהלים קד}, כמו כן הרשעים כל עיקרם הוא להשיב את העולם להחושך, כי אין להם שום שיטה ותכלית בחיים, אלא אדרבה מתוך שיטה של חושך ובלתי ידיעה ומחשבה כלל הם ממשיכים להיות את חייהם.

רבי אריה זאב גורביץ - מאורי שערים

❖

תשת חושך ויהי לילה (קד, כ).

זה העולם הזה שדומה ללילה, בו תרמוש כל חיתו יער, אלו הרשעים שבו שדומין לחיה שביער", פירוש שכל מעשיהם של הרשעים באין מתוך החושך ששוכן בלבותיהם ובמוחותיהם.

"ויהי בוקר, אלו מעשיהם של צדיקים", שאור להם במחשבותיהם ובלבותיהם וכל מעשיהם באים מתוך הכרה בדורה כי אור להם בכל מושבותיהם.

רבי אריה זאב גורביץ - מאורי שערים

❖

תשת חושך ויהי לילה (קד, כ).

בבא מציעא פג: תשת חושך ויהי לילה - זה העולם הזה שדומה ללילה, חשך" בגימטריא "עולם הזה הדומה ללילה".

רבי יעקב ישראל קנייבסקי - ברכת פרץ

❖

תשת חושך ויהי לילה בו תרמוש כל חייתו יער (קד, כ).

ואחז"ל בגמרא, {בבא מציעא פג:} תשת חושך ויהי לילה זה העולם הזה שדומה ללילה, בו תרמוש כל חיתו יער אלו הרשעים שדומין לחיות היער, כי בלא תורה בלא אמונה נעשים כחיות

היער שרוצים לטרוף אחד את השני בפרט וכן בכלל כל מדינה ומדינה ועיר ועיר כל תאוות נפשם לבלוע אחר את השני!...

רבי אליהו לאפיאן - לב אליהו

❖

תשת חושך ויהי לילה בו תרמוש כל חייתו יער (קד, כ).

לשם מה צריכים יער? וכי בשביל העצים? לא יתכן הפסוק אומר "בו תרמוש כל חייתו יער" היער הוא הבית של החיה ואם כן, נשאלת השאלה למה נוסעים לנופש ביער, הרי זה מיועד לחיות, והתשובה היא אם זה בקביעות זו חיה ואם רק לזמן קצר זה אדם, והמסקנה: אם עורכים את היער וחוזרים לישיבה, מה טוב, אבל אם באים עם היער לתוך הבית מדרש זו כבר חייתיות.

רבי ישראל יעקב לובצנסקי - עקבי ישראל

❖

הכפירים שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם. תזרח השמש יאספון ואל מעונתם ירבצון. יצא אדם לפעלו ולעבדתו עדי ערב (קד, כא-כג).

"הכפירים שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם", כוונת הכתוב נראה לי היא: כי הרשעים אף שבאמת טורפים נפשות, בכל זאת נראים הם בעיניהם זכאים כל כך כאילו טרף זה שלהם, הוא האוכל המתבקש מן ה'.

"יצא אדם לפעלו ולעבורתו עדי ערב", הכוונה כתב בעל דברי מאיר, היא על דרך המוסר, שבזה עורר דוד המלך שרוך של האדם היא "לצאת לפעלו" היינו לתקן רק את עצמו, אבל בזה לא נשלמה עוד עבורתו, כי באמת חוב הוא על האדם לעבוד "עבודתו עדי ערב" היינו לתקן מה שהוא ערב בעד אחרים ולשמור גם אותם מחטוא.

❖

יצא אדם לפעלו ולעבדתו עדי ערב (קד, כג).

בכוונת פסוק זה שדוד המלך מתאונן בזה ששוכח האדם את תכליתו שהיא לתקן את נפשו ונשמתו בעולם הזה, וזה שאמר "יצא אדם לפעלו" היינו האדם יצא בכל יום רק לפעלו היינו לעשות פעולות שונות עבוד גופו, "ולעבודתו" האמיתית היינו להשתדל עבור נפשו ונשמתו,

"עדי ערב" בזה מחכה עד עת זקנתו, ואוי לאותה בושה לדאוג עבור הטפל זה הגוף ולא עבור העיקר היינו הנשמה והנפש.

רבי שמחה מבוברקא

❖

תזרח השמש יאספון ואל מעונתם ירבצון (קד, כב).

ילקוט, תזרח השמש לצדיקים יאספון רשעים לגיהנם, ואל מעונותם ירבצון, אין לך כל צדיק וצדיק שאין לו מחר לפי כבודו.

הכוונה לפעמים יש שאיש נעשה מוצלח לעיני ראות בני ארם כי בא בהתמנות של רבנות אל עיר גדולה ויהיה לו שם תורה וגדולה במקום חד ולחיות שם חיי נועם, אמנם כי בזמן קצר יתגלה שביאתו להתם לא היתה רק להיות לכפרת עונות של מקום ההוא, כמו שאמרו חז"ל {מדרש רבה פרשת ויחי פ"ק} רבי יונה בשם רבי חמא רגלוהי דבר נש ערבתיה מקמאתיה בכל אתר דמתבעי, ועיין סוכה {נג.}, שרצה לומר שלפעמים אין ביאתו להתם אלא שיחלה וימות שם, ואשר על כן נשאו רגליו לילך למקום ההוא, וזה שרמזו שלפעמים תזרח השמש לצדיקים, שיהיה נדמה להם כאילו זרח שמש הצלחה להם, וכל התכלית, יאספון רשעים לגיהנם, כי יבוא ויכפר על רשעי המקום ההוא, וזה הצדיק שנתפס בעון דורו, ואל מעונותם ירבצון אין כל צדיק וצדיק שאין לו מדור לפי כבודו, וה' הטוב יכפר בעד.

רבי חיים סופר - שערי חיים

❖

תזרח השמש יאספון... (קד, כב).

בבא מציעא פרק השוכר את הפועלים: {פג:} דרש, תזרח השמש לצדיקים יאספון הרשעים לגיהנם. ולהבין הקישור בזה, ובעבודה זרה אמרו לעתיד לבא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה צדיקים מתעדנין בה ורשעים נדונין בה. ולהבין לשון נידונין ולא אמר לשון מצטערים או נענשין בה. ונראה על דרך משל: מלך ששלח בניו למרחקים וחשש שלא יאכלו מאכלים שיוזק להם והזהירם את זה תאכלו ואת זה לא תאכלו, וכאשר חזרו אמרו כולם שעשו כאשר ציוה אותם, מה עשה? נתן לפניהם מעדנים, ואותם שלא קלקלו מזגם אכלו ונתחזקו מאד, ואותם שלא נזהרו מלאכול דבר המזיק להם ונתקלקל מזגם וכל אוכל תתעב נפשם ולא יכלו לאכול, וכאשר נתגברו לאכול מהמעדנים חלו עוד יותר, ומזה הוכיחם על פניהם שלא עשו צואתו. וזה הענין

תזרח השמש והצדיקים אשר נקיים מעבידות יכולים לקבל השפעות קדושת, אבל רשעים שאין להם חלוקא דרבנן, אינם יכולים לקבל אור הקדושה מחמת רוע מזגם המושרשת בנפשם ובזה המה נידונים בה ממש כי זה לעדות והוכחה שעשו עבירות, כי כן שיער האל דעות שאי אפשר לקבל תענוג עולם הבא זולת על ידי הכנות התרי"ג מצות. והיינו: "הכפירים שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם", שעושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפנחס, על כן להוכיחם על פניהם, תזרח השמש לצדיקים, ומי שיכול לקבל, הוא העד שהוא צדיק. ועל כן, הרשעים נידונין בה ממש להעיד עליהם שהם רשעים ועל כן יאספון לגיהנם. אבל גם הצדיקים אין הכנתם שוה, ועל כן אמר ואל מעונתם ירבצון ודרשו חכמינו ז"ל בבבא מציעא שם, שכל צדיק יש לו מדור לפי כבודו והיינו לפי ערך הכנתו שיכול לקבל.

רבי שלמה יהודה סיגט - ערך ש"י

❖

מה רבו מעשיך ד' כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך (קד, כד).

יש לפרש בדרך מליצה מילת קנינך מלשון קנין הרגיל בחז"ל שהוא אמצעי לקנות דבר מחבירו כמו קנין משיכה קנין כסף קנין סודר וכיוצא בזה, וכן כאן הקב"ה ברא את העולם בחכמה נפלאה באופן שכל הבריאה מעידה על הבורא, השמים מספרים כבוד אל, הארץ וכל אשר בה, כל עשב השדה וכל גרגיר חול כולם מלאים מפעולות ופליאות תמים דעים ד' עד שכל מה שחוקרים יותר ויותר מגלים יותר החכמה העליונה הנפלאה הטמונה בכל פרט ופרט ואין כאן מקום להאריך בזה, עד שבצדק אמר הכתוב מה רבו מעשיך ד' כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך כל העולם כולו מלא קנינים ואמצעים לקנות אותך ולהכיר אותך על ידיהם כנזכר לעיל.

רבי אברהם ווינפלר - לב אברהם

❖

מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית (קד, כד).

והנה, אם האדם מחשב ומתבונן בגדולתו יתברך שברא בריאה גדולה ונפלאה כזו, "מה רבו מעשיך השם כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך" "מה רבו" בין בכמות ובין באיכות, הנה הכוכבים ברקיע, הרי כהיום שיש להתוכנים מכונות אדירות להביט ולחשב וכו', והם אומרים שאי אפשר לשער ולהעריך מספר הכוכבים, אלפי אלפים ורבוא רבבות ממש ועוד ועוד. ולכל

לו וַיֹּצִיאוּ אֹתוֹ כָּל־הָעֵדָה אֶל־מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בָאֲבָנִים וַיָּמֹת
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ מפטיר
ד לז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: לח דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ

לקט בהיר

בקמ"ץ פירושו לרגוס ונשאר בכמ מיכמ „משפטו", שמשה שאל מה משפטו ענהו הקב"ה (משפטו) לרגוס אותו כל העדה, וכן שמור כאילו אמר עליך לשמור, והוא באמת נוזי אלא שאינו לשון נוזי, ולפעמים קורא אותו רבינו לשון הווה, רצונו לומר אינו נוזי לעתיד שתעשה כה וכה, אלא עליך לעשות ואינו אומר שום זמן מ"כ הוא הווה, והמדקדקים קורין אותו בינוני, ומי שתושב שתיבת הווה פירושו תמיד היה הווה ויהיה טעות גדול הוא, רש גירסא עשה, והיינו הך ור"ל שהוא כמו עשה שפירושו לעשות, ואפשר שכוונתו על הפסוק במגילת אסתר ט' י"ז ועשה אותו ימי משתה ושמחה, שפירושו שנקהלו היהודים ביום י"ד וביום ט"ו לעשות אותו ימי משתה ושמחה: מג) ולאו דוקא בית הסקילה אלא כל מיתות בי"ד היו חוץ למחנה, וכן הוא לשון הספרי מלמד שכל חייבי מיתות נהרגין חוץ לב"ד, וכן כתב הר"מ במז"ל, ואפשר שמשום זה משמיע הכתוב דבר זה ב' פעמים, כאן, וכפ' אמור גבי מקלל כתיב הוצא את המקלל לרבות שאר מיתות (מ"ל), ומה שכתב רבינו „רחוק" לאו מקראי גמרינן ליה, אלא סברא הוא מב' טעמים, חדא שלא יהא נראה ב"ד רוצחין, והשנית אפשר ימצא לו מלמד זכות באורך הדרך כדאיתא בסנהדרין מ"ב: וברש"י שם: מד) אין „בה" פירושו בנגד, אלא בה בגילית, שגילית היא מה שתלוי בד' כנפות הבגד, ויש בה גילית ב' מלקים הגדול שבה דהיינו ה' קשרים והשדרות שביניהם והפתילים שבה, דהיינו ת' מוטין המלויים מן הגדיל, והם הנקראים גילית שפי' ויקחני גילים רשני בשער ראשי, ומשום הפתילין נקראת כולה גילית, וא"כ יותר היה לו לקרותו ע"ש הגדיל

אור החיים

שאחר זה מקושש עצים שבא לומר שאחר שהודיעוהו שבת הוא חזר לקושש, ולדרכנו טעם שכפל לומר פעם ב' מקושש להודיענו שלא היתה לו שגגת מלאכה אלא הודיעוהו כי היא מלאכה שחייב עליה, והוא אומרו אותו מקושש[רמח] פירוש הוא היה יודע כי עושה מלאכה, ובזה היו לו זדון שבת וחדון מלאכה:

לז. ויאמר ה' אל משה. טעם שינוי פרשה זו שאמר ויאמר מה שאין כן בכל התורה שבכולן הוא אומר וידבר, יתבאר על פי מאמרם ז"ל (ילקוט) שאמרו כשראה משה מעשה המקושש אמר לפני ה' בימי החול לובשין ישראל תפילין וזוכרין המצות ביום השבת במה יזכרו והשיב הקדוש ברוך הוא הריני נותן להם מצות ציצית שבה יזכרו וכו' עד כאן, זה אמר ויאמר פירוש אמירה המסעדת את הלב במבוקשו:

לח. דבר וגו' ואמרת. לגד שיש בזה חיוב המצוה, ויש גם כן מעלה וכבוד הנמשך ממנה[רמט], לזה אמר דיבור ואמירה:

ועשו להם וגו'. טעם אומרו וא"ו בתחילת הענין[ר], לפי מה שאמרו ז"ל שכתבתי בפסוק ויאמר שאמר משה לה' בימי החול לובשין תפילין וזוכרים וכו' עד כאן. זה כשבא לומר לו שיעשו ציצית יש מקום לטעות כי מצוה זו תהיה

אור בהיר

רמח) שתיבת אותו הכ' מיותר. רמט) שהיא תותם ומימן לנו שאנו עבדים לו יתברך. ר) והיל"ל יעשו להם וגו'. לו עשו

לְמִשְׁרְיָתָא: לו וְאַפִּיקוּ יָתֵהּ כָּל
כְּנִשְׁתָּא לְמִבְרָא לְמַשְׁרְיָתָא
וּרְגָמוּ יָתֵהּ בְּאַבְנַיָּא וּמִית כְּמָא
די פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: לז וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה לְמֵימָר: לח מַלֵּל עִם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן וְיַעְבְּדוּן לְהוֹן
כְּרוּסְפְּדִין עַל כַּנְפֵי כְּסוּתְהוֹן
לְדָרְיָהוֹן וְיִתְּנוּן עַל כְּרוּסְפְּדָא
דְּכַנְפָא חוּטָא דְּתְכֵלְתָּא: לט וִיהוֹן
לְכוֹן לְכְרוּסְפְּדִין וְתֶחֱזוּן יָתֵהּ
וְתִדְכְּרוּן יָת כָּל פִּקּוּדָיָא דַיְיָ

וְהָיָה לָכֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם
וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת:
לט וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ
וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם

רש"י

לקט בהיר

ציצית על שם ורלאיתם אתו, כמו (שיר ב' ט') מציץ מן החרכים: **תכלת.** לצבע ירוק שלא חלזון[הח]: (לט) **וזכרתם את כל מצות ה'.** שמנין גימטריא של ציצית[ט] שש מאות, ושמונה חוטין[י] שיעור נוסחאות · מן

בשתי ידי"ן (רא"ם), והטור באורח חיים סימן כ"ד כתב בשם המנהגות שבפעם שלישית כתיב לציצת הרי עוד שלשים משלים עשר לכל אחד: מז) והגם שזה רק מנהגינו עתה, אבל לפי הדין לדעת ב"ה די בב' קשרים וג' חוטין וכן עשו בימים קדמונים, אבל עשו י"ג חוליות וא"כ יש שם המנין תרי"ג, ואין נפק"מ, התורה הקפידה שיהיה בה המספר תרי"ג,

אור החיים

במקום תפילין רלה לובש תפילין רלה לובש ציצית בלא תפילין ואפילו בשאר ימים שבאחד מהם יספיק לזכירת המצות, לזה אמר ועשו וא"ו מוסיף שמצות תפילין במקומה עומדת ומוסיף מצות ציצית: **לדורותם** ונתנו וגו'. הולרך לומר לדורותם[רי], לגד שלא בא מצוה זו אלא לזכרון המצות כשירלו אותו, תבא הסברא לומר כשיבא דור קדוש ועהור שאין לריכין לזכרון זה אין לורך בציצית תלמוד לומר לדורותם. עוד ירלה בהעיר למה כתב לדורותם באמלע פרטי המצוה. אבן גד שיש במצות ציצית ב' דברים הלבן והתכלת, הלבן ישנו בכל זמן, והתכלת יש זמן שאינו מצוי, ונתחכם ר' ואמר לדורותם קודם זכרון התכלת לומר שהלבן לדורותם אבל תכלת כשאינו בגמלא אין חיוב בו[ריא], והגם שהתכלת אינו מעכב את הלבן ולא הלבן את התכלת (מנחות ל"ח.)[ריב] , אף על פי כן הלבן הוא בגמלא לדורות בלא הפסק מה שאין כן התכלת:

אור בהיר

לכם. רנא) הלא כל המצוות שאינם תלויים בארץ הם לדורותם, ולמה יאמרנו זו. רנב) ולפי"ז בא תיבת לדורותם למעט תכלת. רנג) קושית היא זו, פי' וא"ת מה יגא לנו מתיבת לדורותם שבא למעט תכלת, פשיטא שפטור אם אינו בגמלא, מה יהול לעשות, בגמלא אם היה הדין שאם יש בגמלא תכלת הוא מעכב את הלבן שפיר אחי לאשמעינן שא"ד כשאין תכלת פטור גם מלבן ת"ל לדורותם שאעפ"כ חייב בלבן, אבל מאחר שאינו מעכב פשיטא שחייב בלבן ופשיטא שפטור מתכלת, ותירץ שאה"נ אין הלכה יוצא ממנו אלא הכתוב אומר האמת במה שהוא. רנד) ופי' והיה לכם לציצית והיה לכם למותם. רנה) במה יזכרו.

אֹתָם וְלֹא־תָתֻרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי
עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם:
מ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־
מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם:
מא אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי

וְתַעְבְּרוּן יְתֵהוֹן וְלָא תִטְעוּן בָּתַר הַרְהוּר לְבָבוֹן וּבָתַר חֵיזוּ עֵינֵיכוֹן דִּי אַתּוּן טָעַן כַּתְרֵיהוֹן: מ בְּדִיל דְּתִדְכְּרוּן וְתַעְבְּרוּן יָת כָּל פִּקּוּדַי וּתְהוֹן קַדִּישִׁין קֳדָם אֱלָהְכוֹן: מא אֲנָא יְיָ אֱלָהְכוֹן דִּי אַפֵּקִית

לקט בהיר

ורבינו הולך אחר מנהגינו עתה (ג"א): מח) פי' הגוף שולל הנאות גשמיות והעינים והלב הולכים ומבקשים לו כמו המרגלים ההולכים לתור, ופעמים בדרך איסור, וזה פי' הכתוב ולא תתורו אחרי לבבכם לא תלכו אחר ריגול לבבכם ועייניכם אשר אתם זונים כשהיא לוזות כלומר לעבירה נגד רצון הבוצ"ה: מט) שהרי נאמר אצל קיום מצות: נ) שאם זה פירושו שופט ודיין, והנה לא אצל כל המצות נאמר אני ה' אלא בג' אופנים או שהוא מצוה נגד טבעו ומהותו של מכונת האדם וצריך זהירות וזריזות יתירה לקיימו כגון עריות וממדת ממון, או אצל קיום כלל המצות כגון הכא, זה מזהיר הכתוב ביומר, ותו"ל רצו בכתוב זה ג' מיני אזהרות המתייחסים אותנו לקבל עול מלכותו ולקיים מצותיו יתב"ש, א) תקות קבלת השכר, זהו אומרו אני ה'. ב) מורא העונש והפורענות שיש בביטולם, זה מה שאמר אלקיכם. ג) הכרת הטובה לו שהטיב עמנו והעלנו יותר משאר בריותיו אשר ברא שהוציאנו ממצרים משעבוד לגאולה, ועוד לנו יותר שנשענת הוצאתנו מעבדות לחירות המה עמנו, וקבלנו עלינו הכרת הטובה לקבל ולקיים גזירותיו, זה מה שאמר להיות לכם לאלקים, וסיים הכתוב לומר עוד הפעם אני ה' אלקיכם לומר שבגלל כל האמור מכל מקום אני ה' אלקיכם, שאם ימצא מי שיאמר מוחל אני הטובות ואיני ירא מן העונש הגם שיסוב אומי לעבדות ולשעבוד לא הועיל כלום, כי ביד חזקה אמלוך עליכם, זה המשך ומוכן דברי רבינו (בא"ר): נא) כבר ביאר מהו

אור החיים

שהאדון מצוה לעמוד ולעשות כל מלאכות אשר צוה ה' לעשות, ואמר ולא תתורו וגו' (ירוש') פירוש לגד שבגלה הוא דבר שהעין חפצ ומושקת בו, ומצות המלך היא ציווי עשות כפך הרצון הטבעי ושנוא הערב המורגש, ומן הגמנע שיעמוד בדבר אלא בהערת סימן עבדותו הוא יכופהו להפוך אשר עינו ולבו שם יחפון. ואמר למען תזכרו ועשיתם (ש"), יהבאר על דרך אומרם ז"ל (מנחות מ"ד.) מעשה באדם אחד וכו' כיון שעלה וכו' עפהו לו ציציותיו על פניו וכו', והוא אומרו למען תזכרו פירוש שהציצית

הוא יזכיר אחכם וימנע אחכם מחטא מכל מין חטא, ולזה דקדק לומר ועשיתם על דרך אומרם ז"ל (קידושין ל"ט:) יעשה אדם ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה וכשמידוה בשאה ליהו עבירה ופירש ממנה. ואמר והייתם קדושים (יש') על דרך אומרם ז"ל (ויק"ר כ"ד) אין נקרא קדוש אלא הפרש מן הערוות ואומרו אני ה' אלהיכם (יש') וגו' פירוש חיוב העבדות שאני מחייב אתכם לעשות עליו סימן לגד שהוצאתי אתכם וגו', וכפל לומר פעם ב' אני ה' אלהיכם הוא חיוב מושכל (יש'), ועיין

אור בהיר

רנו) מה פעולה עשה הציצית שלא יתור. רנז) הלא כבר אמר דבר זה. רנח) יהיה לך יקדבו הציצית. רנט) מה ענין ציצית מצרים לציצית. רס) פי' לזה כפל, הא' לומר שאנו עבדים לו יתברך שהוא ברא ויצר אותנו, והב' לומר שגם השכל יסכים

רש"י

למה נאמר כדי שלא יאמרו ישראל מפני מה אמר המקום לא שנעשה ונעבול שכר אנו לא עושים ולא נוטלים שכר על כראכם אני מלככם, וכן הוא אומר (ויק' כ' ג') אם לא ביד חזקה וגו' אמלוך עליכם (שם), דבר אחר למה נאמר יציאת מצרים, אני הוא שהבחנתי במצרים בין עפר של בכורים לעפרו של בכור אני הוא שעתיד * להבחין ולהפרע מן התולה קלא אילנים (הוא עץ מלובע) בבגדו ואומר תכלת היא (ספרי - ב"מ"ס"ל), ומיסודו של רבי משה הדרשן העתקתי למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת עבודת כוכבים, לומר שהמחלל את השבת כאילו עובד* עבודת כוכבים, שאף היא שקולה ככל המצות (תולין ה'.), וכן הוא אומר (נחמי' פ' י"ג) בעזרא ועל הר סיני ירדת* ותתן לעמך תורה ומצות ואת שבת קדשך

שינוי נוסחאות * עתיד ליפרע * כעובד. * ודבר עמהם משמים ותתן להם משפטים ישרים ותורות וגו' ואת שבת קדשך הודעת להם ומצות וחקים ותורה צוית להם ביד משה עבדך.

מלויה (חוס'), ודברי המום' אלו נריכים ביאור בין הקושיא ובין התירוץ, שהקושיא היא שאם עובר על מצוה ציאה לאה צריך הכתוב לומר שהקב"ה מבחין ומענים, פשוט שכן הוא, וא"כ יאמר יציאת מצרים בכל המצות, שאם לוכם מפילין במיס רקיס בלא פרשיות או בפרשיות פסולות הקב"ה מבחין ומענים וכן בכל מצוה, וכוונת התירוץ שאם עשה זאת בכוונה לוכבו ולרמות שיחזיקו אותו בילאח שמים וכדומה לזה, הקב"ה מבחין ומענים משעת מלויה (מהרש"א), והגל"ס ז"ל חירץ על קושיא זו דמיירי בנגד העומד להמכר ורצה לרמות אחרים כמו הנומן משקלותיו במלא שהקב"ה מבחין ומענים משעת

לקט בהיר

נאות הקודש, אבל עדיין קשה למה דוקא במצות ציצית הוסיף להזכיר יציאת מצרים ולא בכל מקום שנאמר אני ה', לזה הביא הד"ח, ולפי הד"ל קשה שהי"ל להביא מכת בכורות לא יציאת מצרים, לזה הביא שמיסס (מ"ל): נב) נקט דוקא הבאה זו, הגם שאין לך דבר שלא ניכר כו הבאנתו יתברך, כנגד האפיקורסים האומרים שאינו לפי כבודו להשגיח בדברים מאוסים כאלו, ועוד כדי להראות השגחה פרטית שאין לך דבר מאוס מה זרע מרעיש זרמת סוסים ערות הארץ, ואין לך פרטי שבפרטות כזה שהיו מעורבים יחד הרבה אפילו עשר במצריה אחת, ואעפ"כ השגית והבמין כי אין דבר נעלם ממנו יתברך (ג"א): נג) פירש"י נגע הדומה לתכלת, ורחמנא אמר פתיל תכלת ומכלה דמיו יקרים שצבוע בדם חלזון שאינו עולה מן הים אלא אחת לשבעים שנה עכ"ל, ואע"ג דעובר על מצוה ציצית, מ"מ איצטריך קרא לעבור עליו משעת

אור החיים

מה שפירשתי בפסוק (סוף פ' בהר) כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם וגו'. ומעתה באנו להשכיל על דבר אמת אשר צוה ה' במצוה זו שאין לעשות ציצית אלא בכסות בת ד' כנפות ולא בת ג' ובת ה' (רס"א) כי לגד שהציצית הוא סימן העבדות ולו ה' שיהיה הסימן גם כן יגיד מי לנו אדון, כי ימצא גם כן דבר זה במלכי ארץ שכל אחד יעשה מין סימן אחד לעבדיו ויכיר הסימן של כל אחד, וכמו כן גזר ה' שלא נעשה סימן עבדותנו לה' אלא בציצית בת ד' כנפות לרמוז כי מלכנו הוא הבורא ארבע קצות העולם וסליע עליה, ולזה בהיות הציצית בת ג' ובת ה' אבדה הכוונה ואין לעשות בה ציצית. ולזה שיהיו החוטין לבן לרשום סימניו יתברך כי מדותיו הם מדת הרחמים והטוב הרמוז במין הלבן, גם התכלת

לרמוז על שליטתו בשמים כי התכלת דומה לרקיע, גם במספר החוטין ד' שהם ה' ירמוז לשמו יתברך שהוא שם בן ארבע ויחודו בהיכלו הוא בן ת' בסוד הסיגוד של הוי"ה ואדנות, גם רשם בדת האל (מנחות ל"ט) לעשות קשר התכלת עם הלבן להציר במוסכל נעלם כי הלבן הוא סוד החסד והתכלת הוא סוד הרחמים, והוא סוד נחינת שמים, ומדה זו מתיחסת ליעקב אבינו שהוא סוד התפארת, ואמרו מבניו אחרי התורה כי מדת התפארת ההאב למדת החסד שהיא מתיחסת לאברהם, ולזה יקיף התכלת הלבן כאשר יקיף רוח לנשמה כידוע ליודעי חן. ורמיתי להציר למה לא הכניר ה' לבע התכלת אלא מדג עולה מהים ולא מאחר דברים שיש להם לבע זה עלמו, ואולי שהוא מטעם עלמו

אור בהיר

שאנו עבדים לו שהיינו כבדים למצרים ונגאל אותנו מהם מעבדות לחירות שלום. רנא) הגם דלאחר דעה מיינת גם בת ה' ובת ו'

אָתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהָא אֲנָא יְיָ אֱלָהְכוֹן: פפפ

לקט בהיר

בעייה מוך מגניבה וגזילה שיש בעניין, אבל קשה להסמיים זאת בלשון הגמרא שאמרו הסולה „בנגדו": נד) פי' דכתיב בפ' מלא כ"ב י"ב גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך: נה) הגם שלמד דעה גם נגד בעלת ה' כנפות מיינת בציצית, וכן הלכה, משום שיש בכלל ממש ארבע, א"כ כל מובנתה בלה משום שיש בה ארבע, ואה"נ אינה מיינת בציצית רק ארבע כנפות הרשוקים (ג"א): נו) שגם יום י"ד מן המנין ששמטו הפסח והתפילה יציאת מצרים, והרמיה שאיסור אכילת ממץ מתחלת מן מצות י"ד (ג"א), וכן הוא בזוה"ק פר' אמור שכשישראל מבערין ומבטלין החמץ איסתלקו מרשותא אחרא ועיילו ברשותא קדישא, ובקצת נוסחאות מצאתי גירסא ששהו וכו' „אמר" שאמרו שירה על היס ולפי"ז פירושו שאחר שעלו מן היס ביום השביעי שהו שם אצל היס שמנה ימים משום בחת היס (א"ש), וכל רמזים הללו פשוט שאין להם הכרח לפי פשוטו, אבל מביאם רבינו כדי לקרב קצת ענינה של מצות ציצית לציאת מצרים ולכל התורה כולה כמו שנאמר בסמוך:

תודה וזמרה ליוצר נפש ורוח, שקימנו והגיענו לסיים פרשת שלח

רש"י

הודעת להם, ואף פרשת ציצית לכך נסמכה לאלו לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצות שנאמר ועשיתם את כל מצותי: **על כנפי בגדיהם.** כנגד (במות י"ט ד') ואשת אחכם על כנפי נשרים, על ארבע כנפות[יד] ולא בעלת ג' ולא בעלת ה'[טו] (מ"ת) כנגד ד' לשונות של גאולה שנאמר במצרים (שמות ו' ו') והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי: **פתיל תכלת.** על שם שכול בכורות חרגומו של שכול תכלת (ברא' כ"ז מ"ה), ומכחש כיחה בצילה וכן לצבע התכלת דומה לרקיע* המשחיר לעת ערב, ושמונה חוטין שבה כנגד שמנה ימיס[טז] ששבו ישראל משילאו ממצרים עד* שאמרו שירה על היס:

חסלת פרשת שלח לך

שיטי נוסחאות * לצבע רקיע. * אחר

שזה הוא סודו כאומרם ז"ל (חולין פ"ט.) יש דומה לרקיע והבן, גם להעיר שברחמים ימשכו מהאורה הנרמזת בים, גם לרמוז כי הרחמים נמשכים מבחינה הנרמזת בדג בסוד עינא פקיחא כידוע לרואים באור החיים:

חסלת פרשת שלח לך

אור בהיר

וכו', וכן פסק רמב"ם והטו"ע, אבל זה ודאי שלכתחלה אין לעשות אלא בנת ד', וכמעט כלשון הזה איתא ברש"י כתן בשם ר' משה הדרשן, וכתב הרא"ש ז"ל שמוכר שהיא גרייתא דאמרים שפוטרת בעלת ה', והגור אריי' כתב שבעלת ה' מלד עצמה אינה מיינת רק משום ד' שיש בה ושיך לומר ולא בח ה', ובמשכיל לדוד פירש לאפוקי בעלת ה' שלא יוצא בטלם אלא בד' כנפות, ויהיה אין שיהיה, רש"י בשם ר' משה הדרשן יסוד חזק וקדוש הוא וכמו שנתפרשו דבריו ישתבר דברי רבינו ז"ע.

הפטרת שלח לך ביהושע פרק ב

א וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מִן־הַשִּׁטִּים שְׁנֵים־אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים חֶרֶשׁ לֵאמֹר לְכוּ רְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית־אִשָּׁה זוֹנָה וּשְׁמָהּ רָחָב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה: ב וַיֹּאמַר לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחְפֹּר אֶת־הָאָרֶץ: ג וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל־רָחָב לֵאמֹר הוֹצִיאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלַיִךְ

אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבֵיתֵךְ כִּי לַחְפֹּר אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ: ד וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתִּצְפְּנֵהוּ וַתֹּאמֶר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאַיִן הֵמָּה: ה וַיְהִי הַשַּׁעַר לִסְגּוֹר בַּחֹשֶׁךְ וְהָאֲנָשִׁים יָצָאוּ לֹא יָדַעְתִּי אָנָה הָלְכוּ הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ מַהֵר אַחֲרֵיהֶם כִּי תַשִּׂיגוּם: ו וְהִיא הֶעֱלָתַם הַגָּגָה וַתִּטְמְנֵם בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ הֶעֲרֻכוֹת לָהּ עַל־הַגָּג: ז וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ הַיַּרְדֵּן עַל הַמַּעְבָּרוֹת וְהַשַּׁעַר סָגְרוּ אַחֲרֵי כַּאֲשֶׁר יָצְאוּ הָרֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם: ח וְהֵמָּה טֶרֶם יִשְׁכָּבוּן וְהִיא עָלְתָה עֲלֵיהֶם עַל־הַגָּג: ט וַתֹּאמֶר אֶל־הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי כִּי־נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ וְכִי־נָפְלָה אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם: י כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר־הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת־מֵי יַם־סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לִשְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְסִיחֹן וּלְעוֹג אֲשֶׁר הֶחֱרַמְתֶּם אוֹתָם: יא וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא־קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת: יב וְעַתָּה הִשָּׁבְעוּ־נָא לִי בַּיהוָה כִּי־עָשִׂיתִי עִמָּכֶם חָסֶד וַעֲשִׂיתֶם גַּם־אַתֶּם עִם־בֵּית אָבִי חֶסֶד וּנְתַתֶּם לִי אוֹת אֱמֶת: יג וְהַחֲיִתֶם אֶת־אָבִי וְאֶת־אִמִּי וְאֶת־אַחַי וְאֶת־אַחְיוֹתַי (אחיותי ק') וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם וְהִצַּלְתֶּם אֶת־נַפְשֹׁתֵינוּ מִמָּוֶת: יד וַיֹּאמְרוּ לָהּ הָאֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ תַּחְתֵּיכֶם לָמוּת אַם לֹא תַגִּידוּ אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיָה בִּתֵּת־יְהוָה לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ חֶסֶד וֶאֱמֶת: טו וַתּוֹרִדֵם בַּחֶבֶל בְּעַד הַחַלּוֹן כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה וּבַחוֹמָה הִיא יוֹשֶׁבֶת: טז וַתֹּאמֶר לָהֶם הָהָרָה לֵכוּ פֶּן־יִפְגְּעוּ בָכֶם הָרֹדְפִים וְנַחְבֵּתֶם שָׁמָּה שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד שוּב הָרֹדְפִים וְאַחַר תֵּלְכוּ לְדַרְכְּכֶם: יז וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הָאֲנָשִׁים נְקִיִּם אֲנַחְנוּ מִשְּׁבֻעָתֵךְ הַזֶּה אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: יח הִנֵּה אֲנַחְנוּ בָאִים בָּאָרֶץ אֶת־תִּקְוַת חוּט הַשָּׁנִי הַזֶּה תִּקְשְׁרִי בַּחַלּוֹן אֲשֶׁר הוֹרַדְתָּנוּ בוֹ וְאֶת־אָבִיךְ וְאֶת־אִמֵּךְ וְאֶת־אַחַיִךְ וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיךְ תַּאַסְפִּי אֵלַיִךְ הַבָּיְתָה: יט וְהָיָה כֹּל אֲשֶׁר־יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתֵךְ הַחוּצָה דָּמוֹ בְרֹאשׁוֹ וַאֲנַחְנוּ נְקִיִּם וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה אִתָּךְ בַּבַּיִת דָּמוֹ בְרֹאשֵׁנוּ אִם־יָד תִּהְיֶה בּוֹ: כ וְאִם־תַּגִּידִי אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיִינוּ נְקִיִּם מִשְּׁבֻעָתֵךְ אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: כא וַתֹּאמֶר כִּדְבָרֵיכֶם כֵּן הוּא וַתְּשַׁלְּחֵם וַיֵּלְכוּ וַתִּקְשֹׁר אֶת־תִּקְוַת הַשָּׁנִי בַּחַלּוֹן: כב וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־שָׁבוּ הָרֹדְפִים וַיְבַקְשׁוּ הָרֹדְפִים בְּכָל־הַדֶּרֶךְ וְלֹא מָצָאוּ: כג וַיָּשֻׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיֵּרְדוּ מֵהָהָר וַיַּעַבְרוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיְסַפְּרוּ־לוֹ אֵת כָּל־הַמְּצֹאוֹת אוֹתָם: כד וַיֹּאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיָדֵנוּ אֵת כָּל־הָאָרֶץ וְגַם־נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵינוּ:

ערסי (משלי ו, טז. וב"מצודות": "מטתי כמו ערש יצועי" - תהלים קלב, ג), תתנו תרומה לחי' - תקדשו עצמיכם תיכף לחי', ועל ידי זה יחיה כל חיום בקדושה.

- נתנם מגדים -

ועשו להם ציצית - זהירות לאנשי המעלה שיסתכלו על המחשבה שלא תיפגם ויכשלו ח"ו אנשי הדור במעשה

דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת (טו, לח).

דידוע מה שכתבו ספרי החכמה [ס] דחצדיק המחשב מחשבה בלתי טובה ח"ו, גורם שהנמוכים ורשעי הדור יעשו בפועל, וכן להיפך, עיין שם.

ופירשנו בזה הכתוב (תהלים קמא, ד): אל תט לבי לדבר רע להתעולל עלילות ברשע את אישים פועלי און, דפתח בלב וסיים במעשה, וגם מה אמר דווקא את אישים כו', דהא אם יעשה עבירה בפני עצמו ורשע בפני עצמו גם כן רע ומר, אך הכוונה שביקש על הרחור שלא ינטה הלב אחר דבר רע, שזה גורם להתעולל עלילות ברשע לאישים פועלי און. וכן להיפך יש לומר, לסיבת התעולל, לא יטה לבו מתוך זה ח"ו לדבר רע, וחבן היטב.

המקושש עצים - חיתה תוצאה מפגם דק של אנשי המעלה

וכן בכל דבר קטן שעושה הצדיק, אזי חפשע יפול ברברבתא, כמו בשבת דיבור בשל חול, מתוך זה תאחר חילולין הוא עושה ח"ו הפועל כפיו. וזה (טו, לא): ויהיו בני ישראל במדבר בני ישראל, חיינו מדריגה גדולה (זוה"ק בלק ר, כ: "דדא עילאה ישראל תואי"), הם חיו **במדבר**, חיינו שהטאו מלולא דפומא בשבת, כידוע מזוה"ק שמפרש כן תיבת 'במדבר' לדרכו, בינוקא בפרשת בלק עיין שם (זוה"ק בלק רח, ב: "מת במדבר - בסלולא דפומיה"), מתוך זה: וימצאו איש מקושש ביום השבת - בפועל.

ונסמכה לזה פרשת ציצית, והכוונה לחראות לגדולי ישראל איך יזהרו במחשבה במקום איסור המחשבה, ובשבת דהרהור מותר יזהרו בדיבור, ולחורותם איך תיכף ומיד, יעוף דבר דיבור שלו בתוך אנשי דורו לחביאם לחטוא בפועל. וזהו: ועשו להם ציצית - הבטה והסתכלות (שיר השירים ב, ד: "מציץ מן החרכים" ובתרגום: "איסתכלי"), על כנפי בגדיהם, איך שיש כנפים לבגידות שלהם, לעוף חיש מהר בכנפיו, דורותם - בתוך הדור, ויזהרו על ידי זה מאד להתקדש דבור ומחשבה, והבן היטב, כי דרך נפלא הוא נראה לי.

לכולם, ואמר ר"ל כי לפי זה כאשר כא על העולם איזה התעוררות לטובה מן היצר טוב מצד הקדושה, אוחו התעוררות הוא בכל אחד ואחד מבני ישראל, והוא פועל בכל אחד לפי ערכו, הצדיק הוא מתעורר הרבה בעבודת השם יח' בקדושה גדולה וכחשקות גדול, ומי שאינו צדיק כל כך הוא מתעורר גם כן, אך בהתעוררות קטנה, גם אפילו רשע גמור מכל מקום הוא מתעורר כאיזה הרהור חשובה, הגם שהוא רק לפי שעה מכל מקום מתעורר קצת, ויכול להיות שעל ידי התעוררות כזה יחזור בתשובה שלימה. וכן להיפך כאשר כא איזה התעוררות מצד היצר הרע, גם כן בא לכל אחד ואחד, והרשע נכשל בו הרבה ועושה איזה מעשה בפועל, אך הצדיק גם כן נכשל באיזה הרהור לפי שעה. והנה כאשר אנו רואים כי מרשעים יצא רשע בפועל שונכשלים כאיזה עבירה, אז יש להתפסק מי החייב בדבר, כי יש לומר שהצדיק הוא החייב, כי הלא גם אליו בא איזה הרהור כנ"ל, והנה אם היה חיכף מתחזק את עצמו לבטל הבת הזה אשר ממנו בא ההרהור הזה, אז היה מתבטל הכח הזה ולא בא הרשע לידי מכשול בפועל. אך יש לומר שהרשע הוא החייב, כי לפי שהוא עשה בפועל הרשע הזאת חיכף כאשר כא אליו ההרהור, שוב אין כוחו של הצדיק לבטלו. וראה עוד "דגל מחנה אפרים" ליקומים ד"ה לא היה דוד.

ס. ראה "חולדות יעקב יוסף" פר' שמות אות א: "וכמו ששמעתי מהרב המגדה מורינו הרב ר' יודא לייב פיסטנר ביאור פסוק (תהלים יב, ב): הושיעה ה' כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם, דלבן גמר חסיד, לפי שפסו אמונים מבני אדם, שזה מרשן לזה כצד אחדות. ונאמר לו בחלום שסא הפירוש הוא איפכא, לפי שגמר חסיד לבך פסו אמונים מבני אדם וכו' ורפח"ח". וראה עוד "צפנת פענח" פר' וארא דף כו, כ: "ונראה לי דשמעתי מפי הרב המגדה מורינו הרב ר' יהודה לייב פיסטנר פירוש הפסוק (תהלים יב, ב): הושיעה ה' כי גמר (ברש"י: "יכלה") חסיד כי פסו אמונים ("אפסו") מבני אדם, כי מצד האחדות של כללות אומה ישראלית, ביורד אחד ממדריגתו נמשך ירידה לחכירו מצדו, וזה שנאמר: כי גמר חסיד, והטעם שנמשך להם זה מצד: כי פסו אמונים מבני אדם - המוני עם, ואמרו לו בחלום אמור איפכא וכו' ורפח"ח". וראה עוד "חולדות יעקב יוסף" פר' נח אות ג (עמי מג); שם פר' בשלח אות ו (עמי קעז - בחג"ח); שם משפטים אות ב (עמי רט); שם תצוה אות א; "בתונת פטים" פר' אמור דף כב, א. וראה "דברי משה" פר' שמיני ד"ה ויאמר משה יותר באריכות: "שבעתי בשם מורי הרב המפורסם בוצינא קדישא הבעש"ם ז"ל... הנה אמרו רז"ל (שבועות לט, א) שכל ישראל ערבים זה בזה, ור"ל שהמה מעורבים זה בזה, כי כולם המה שורש אחד

מזה, כמו שדרך חכלי המקבל צריך לחיות עומד למטה מן חכלי ששופך ממנו, כי אם יעמוד למעלה מכלי ששופך ממנו לא יכול לקבל ממנו, כן האדם צריך לחיות שפל בדעתו נגד חבירו, ואז יכול לקבל ממנו וללמוד דרכי חשם כנ"ל.

וזה חרמז בפי' זו: דבר אל בני ישראל ראמרת אליהם, פירוש דבר זה חוא נוגע בחם **עצמם**, ועשו **להם** ציצית לשון חסתכלות (שיר חשירים ב, ד: מציץ מן החרכים, ובתרגום: "איסתכלי"), שיחיה כל אחד ואחד מסתכל במעלות חבירו, ומשתוקק ללמוד ממנו בבחי' מקבל, ושיחיו חם בבחי' ציצית, כי עיקר מצות ציצית חוא: למען תזכרו וכו', ועל ידי אחבת חבירים כנ"ל, יכול גם כן לבא להתעוררת עשיית חמצות בבחי' מקבל כל אחד ואחד מחבירו.

- תפארת שלמה -

אשר אתם זונים אחריהם - לחזהר מדברים המבטלים לימוד התורה לאחר זמן

והיה לכם לציצית וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם (טו, לט).

יש לדקדק, לכאורה מיותר מה שאמר חכתוב: אשר אתם זונים אחריהם, כי מה בא להורות בזה. והנראה לי, דחנה אמרו רז"ל בגמרא (ברכות ח, א) אם רואה אדם שיסורים באים עליו יפשפש במעשיו פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה כו' עיין שם בגמרא. וכבר עמדו בזה כל המפרשים (חרי"ף בעין יעקב ד"ח אמר רבא; עיון יעקב שם ד"ח פשפש. וראה "עולכלות אפריים" חלק שני עמוד ט מאמר צג; שם חלק שלושי עמוד א מאמר שיז) ודברי תורה כפטיש ימוצץ סלע. אך הנה מה שנראה לי בזה, על דרך המובא בזוה"ק פרשת ויקרא (דף כג, ב) ומאן

חלמיד חכם, אז בנקל יוכלו לבוא ליראה ה', וזה שאמר: אין לנכי סמה זוסרתי, ד"ל באיזה שכבר נכנסר כיראת חלמיד חכם שהיא לנכי משה שנאמר ויראו מגשת אליו, אם כן זוסרתי לבוא גם כן ליראה ה' שזה נמשך מזה ורפח"ח". וראה גם "דגל מחנה אפרים" פר' חצוה: "שורש זה אמר אא"ז זלה"ה אין לנבי משה מלחא זוסרחא ויא, ומשום סהם יראים כמשה אזי היראה מילחא זוסרחא כי משה הי' מרכקן כיראה הסנימיח על ידי החדבקה כו'".

- תפארת שלמה -

ועשו להם ציצית - התבוננות תמידי במעלת חבירו ולהשתוקק לקבל ממנו

דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת (טו, לח).

להבין כפילות חדברים מה שכתוב: **דבר** אל בני ישראל **ואמרת** אליהם.

דביקות בצדיקים - סגלה לבא לידי יראה

יבואר על פי מה שכתבתי ("תפארת שלמה" פר' נמדבר ד"ח שאו את ראש) לדעת גודל מעלת דיבוק חכמים וחתחברות אל הצדיקים, אשר בקכלת פניהם יכול חאדם לחיות זוכה ליראת שמים, כמו שכתוב אצל משה רבינו ע"ח (שמות לד, ל): ויירא מגשת אליו, פירוש, על ידי שהיו נגשים לפניו לראות תמונתו באו לידי יראת שמים [מא].

וזה חיח ענין עליית חרגל דכתיב (שמות כג, יז) יראה כל זכורך, ואיתא בגמ' (חגיגה ב, א) כדרך שבא לראות כך בא ליראות יראה יראה, וזה דאיתא בזוה"ק (ח"ב לח, א) יראה כל זכורך אל פני האדון כו' זה ר' שמעון בן יוחאי, לרמז כי קבלת פני חרב חוא גם כן ענין מעלת עליית חרגל לבא לידי יראת שמים.

אמנם לא כל חעתים שווים לטובה לחיות סמוך ונראה אצל חרב, לכן חעצח לזה לחתחבר תמיד יחד עם חתלמידים וחחברים המקשיבים ומסתופפים בצילו, ועל ידי זה יכול גם כן לקבל עליו עול מלכות שמים ולתת עצות בנפשו בכל חענינים.

והעיקר שיחיה כל אחד שפל בעיניו נגד חבירו, ועל ידי זה יכול להיות בבחי' מקבל זה

מא. ראה "חולדות יעקב יוסף" בסופו הוספות אות ד: "שמעתי ממורי ביאור ש"ס (ברכות לג, ב) אין לנבי משה זוסרתי יבו' והקושיא מפורסמת הא לישראל אמר זה (ראה מחרש"א שם חי' אגדות ד"ה אנו יראה), וביאר דכתב מהרש"א את ה' אלהיך (דברים י, כ) לדבות חלמיד חכם (מסחים כב, ב) כי אין כזר יראת הטא ועל ידי שהוא חלמיד חכם בא ליראה ה' ושפיר דרשו לרבות חלמיד חכם וכו'. והנה כמשה מצינו (שמות כד, ל) ויראו מגשת אליו, אם כן בכד נכנסו ליראה